

Svidník – mesto pre všetkých

Participácia znevýhodnených skupín na tvorbe politik na lokálnej úrovni

Elena Gallová Kriglerová
Jana Kadlečíková
Alena Holka Chudžíková

2019

Vypracovalo Centrum pre výskum etnicity a kultúry v rámci projektu „Svidník – mesto pre všetkých“, ktorý bol súčasťou Národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík, ktorý realizuje Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

Autorky: Elena Gallová Kriglerová, Jana Kadlečíková, Alena Holka Chudžíková

OBSAH

ÚVOD.....	6
SITUAČNÁ ANALÝZA PARTICIPÁCIE MENŠINOVÝCH A ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU ..	7
METODOLÓGIA.....	8
AKÉ JE SVIDNÍK MESTO?.....	9
Pozitíva života v meste Svidník	9
Negatíva života vo Svidníku	11
Mesto sa stalo smutným	12
Deti vyrastajú samé, rodiny sa rozpadajú	12
Málo príležitostí pre mladých	12
Výzvy pre mesto	12
VZŤAHY V MESTE A KULTÚRNA ROZMANITOSŤ	13
„Životy tých druhých“	13
„My a oni“	14
Rozmanitosť a vzťahy medzi rôznymi skupinami obyvateľov.....	14
Komu sa vo Svidníku žije dobre a komu nie.....	16
Špecifiká Svidníka oproti iným mestám	17
SITUÁCIA RÔZNYCH SKUPÍN OBYVATEĽOV	17
Rómovia - „Naši Rómovia sú v pohode“	17
Opatrenia mesta vo vzťahu k Rómom	17
Vnímanie Rómov v meste	18
Situácia Rómov v bývaní	19
Výzvy do budúcnosti	20
Deti a mladí	21
Svidník – mesto pre deti	21
Deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami	21
Situácia mladých ľudí v meste.....	22
Seniori	22
Cudzinci (najmä Ukrajinci).....	24
Rusíni a Ukrajinci	25
Ľudia so zdravotným postihnutím	26
Náboženské skupiny.....	28
Ďalšie skupiny.....	28
Sociálne odkázaní občania	28
Mladí dospelí po odchode z detského domova	29

KOMUNIKÁCIA MESTA SMEROM K OBYVATEĽOM	29
Komunikácia mesta smerom k rôznym skupinám obyvateľov	30
Komunikuje najmä primátor alebo symbolická politika	30
Dostupnosť informácií.....	31
Priestor pre obyvateľov na vyjadrenie.....	32
SPOLUPRÁCA MESTA A RÔZNYCH ORGANIZÁCIÍ.....	33
PRIORITY MESTA.....	33
Aktuálna situácia v oblasti stanovovania priorít.....	33
Odporúčané priority mesta vo vzťahu k rôznym skupinám obyvateľov.....	34
PARTICIPÁCIA VO SVIDNÍKU	35
Súčasná situácia	35
Občianska angažovanosť ľudí a združení rôznych skupín obyvateľov	37
Aktívna a pasívna volebná účasť.....	37
Tvorba verejných politík.....	38
Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb	38
Program rozvoja mesta Svidník.....	40
Možnosti podpory participácie verejnosti	40
Legitimita zastupovania jednotlivých skupín	41
ODPORÚČANIA	41
Formalizácia komunikácie mesta s obyvateľmi	42
Poskytovanie informácií obyvateľom mesta.....	42
Zriadenie poradného orgánu	42
Líderstvo v téme participácie	43
STRATÉGIA INKLÚZIE MENŠINOVÝCH A ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU.....	44
ÚVOD.....	46
SVIDNÍK AKO MESTO.....	47
POSTUP PRÍPRAVY STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN MESTA SVIDNÍK	48
STRATEGICKÁ ČASŤ	49
SENIORI.....	49
RÓMOVIA.....	50
DETI A MLADÍ ĽUDIA	52
RUSÍNI.....	56
ĽUDIA SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM	57
SOCIÁLNE ODKÁZANÍ OBYVATELIA A ĽUDIA V KRÍZOVEJ ŽIVOTNEJ SITUÁCII.....	61
PARTICIPATÍVNA IMPLEMENTÁCIA STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU	63

MONITOROVANIE IMPLEMENTÁCIE STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN.....	65
Hodnotenie participatívnosti implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín.....	65
METODIKA ZAPÁJANIA MENŠINOVÝCH A ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN DO TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK NA LOKÁLNEJ ÚROVNI	67
ZDROJE INFORMÁCIÍ	69

ÚVOD

Verejné politiky sa netvorí len na národnej úrovni, ale aj na regionálnej a lokálnej. Mestá a obce tak vytvárajú množstvo opatrení, ktoré majú priame dopady na ich obyvateľov, a preto je dôležité, aby sa na ich tvorbe mohli spolupodieľať, teda participovať na nej. Participatívna tvorba verejných politík umožňuje prijímať kvalifikovanejšie rozhodnutia s vyššou legitimitou. Ak sa obyvatelia na tvorbe týchto opatrení podieľajú, je oveľa vyššia pravdepodobnosť, že ich budú aj akceptovať ako dobré a zmysluplné, vďaka čomu sa zvýši dôvera v samosprávu. Participácia tiež pôsobí ako prevencia konfliktov, pretože vytvára priestor pre dialóg a vzájomné spoznávanie sa a porozumenie medzi verejnou správou a obyvateľmi, ale aj medzi rôznymi skupinami obyvateľov.

Keď však hovoríme o participácii obyvateľov na tvorbe verejných politík, je dôležité uvedomiť si, skupina "obyvatelia" alebo "verejnosť" zahŕňa veľmi rozmanitých ľudí s rôznymi životnými situáciami a potrebami. A nie všetci majú rovnaké možnosti na tvorbe verejných politík participovať. Tie sú do veľkej miery ovplyvnené socio-ekonomickými, ale aj mocenskými nerovnosťami, ktoré v spoločnosti existujú. Menšiny a znevýhodnené skupiny čelia v snahách o participáciu mnohým bariéram. Na tvorbe verejných politík sa väčšinou podieľajú ľudia s vyšším vzdelaním, lepšie situovaní a tí, ktorí dokážu efektívne presadzovať svoje záujmy. Verejné politiky potom odrážajú najmä perspektívu tejto skupiny obyvateľov. Potreby menšín a znevýhodnených skupín zostávajú často nerozpoznané, neviditeľné. Dokonca aj v prípade politík, ktoré sú explicitne zamerané na menšiny a znevýhodnené skupiny sa vychádza najmä z predstáv o tom, čo si tvorcovia politík myslia, že je pre ne dobré. Také politiky však nikdy nemôžu byť efektívne ani spravodlivé, pretože nereflektujú skutočné potreby všetkých obyvateľov v ich rozmanitosti. Preto je mimoriadne dôležité, aby mali k tvorbe verejných politík prístup naozaj všetci obyvatelia, vrátane napríklad ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov, cudzincov, národnostných menšín, ale aj detí a ďalších skupín.

A práve to bolo cieľom projektu „Svidník – mesto pre všetkých“ - identifikovať všetky skupiny, ktoré sú v súčasnosti vo Svidníku „neviditeľné“ pre verejné politiky, nájsť optimálny model ich zapojenia a vytvorenie mechanizmu spolupráce medzi samosprávou, mimovládny sektorom, ktorý sa už v súčasnosti zameriava na rôzne menšinové skupiny a samotnými cieľovými skupinami. Vo výsledku mal projekt viesť k vytvoreniu a zavedeniu participatívneho procesu prijímania opatrení, ktoré budú smerovať k inklúzii rôznych menšinových skupín a zlepšeniu sociálnej súdržnosti v meste.

Táto publikácia prináša situačnú analýzu zameranú na identifikáciu rôznych menšinových a znevýhodnených skupín vo Svidníku a ich potreby a možnosti participácie, stratégiu inklúzie znevýhodnených skupín a napokon metodiku zapájania znevýhodnených skupín do tvorby verejných politík na lokálnej úrovni.

**Situačná analýza participácie
menšinových a znevýhodnených skupín
vo Svidníku**

METODOLÓGIA

Nasledujúca analýza je výsledkom polročného kvalitatívneho výskumu, ktorý sme realizovali v meste Svidník. Výskum prebiehal od júna 2017 do februára 2018 a spočíval v analýze strategických dokumentov mesta (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb na roky 2016-2022, Konceptia rozvoja školstva do roku 2018) a informácií, ktoré mesto poskytuje prostredníctvom svojej webstránky a sociálnych sietí. Okrem toho sme v období od septembra 2017 zrealizovali 13 individuálnych pološtruktúrovaných kvalitatívnych rozhovorov a troch fokusových skupín.

Naším cieľom bolo osloviť čo najširšie spektrum aktérov pôsobiacich v rámci mestskej samosprávy, organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta alebo samosprávneho kraja, či súkromných inštitúciách a mimovládnych organizáciách.

Výskum bol zameraný na rôzne menšinové a znevýhodnené skupiny, konkrétne na Rómov, Rusínov, Ukrajincov, deti a mládež, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie.

Všetkým respondentom sme počas rozhovorov garantovali anonymitu. Keď odkazujeme na vyjadrenia respondentov, uvádzame len všeobecné kategórie, aby nebolo možné identifikovať konkrétneho človeka. Z toho istého dôvodu aj referenciu uvádzame v mužskom rode (zástupca). Ak sa teda v texte vyskytuje napríklad spojenie „zástupca samosprávy“, môže ísť o niektorého alebo niektorú zo šiestich respondentov a respondentiek, ktorí/é pôsobia na rôznych úrovniach samosprávy. Podobne sme postupovali aj v prípade ostatných inštitúcií.

Celkovo sme hovorili so šiestimi zástupcami a zástupkyňami pôsobiacimi na rôznych úrovniach samosprávy, šiestimi zástupcami a zástupkyňami organizácií pracujúcich v sociálnej oblasti s rôznymi cieľovými skupinami (seniori, Rómovia, ľudia so zdravotným postihnutím, osoby v krízových situáciách a hmotnej núdzi, deti a mládež), s jednou organizáciou pôsobiacou v kultúrnej oblasti a jednou obyvateľkou s migračným pôvodom.

Individuálne rozhovory

Individuálnych rozhovorov sa zúčastnili predovšetkým predstavitelia rôznych inštitúcií a zástupcovia organizácií, ktoré buď poskytujú rôzne služby rôznym cieľovým skupinám, alebo zastupujú mesto alebo jednotlivé menšinové skupiny, ktoré uvádzame vyššie. Rozhovory sme realizovali priamo vo Svidníku, najčastejšie priamo v organizáciách, kde jednotliví respondenti pôsobia.

Témy, na ktoré bol zameraný rozhovor kopírujú štruktúru tejto výskumnej správy. Každý rozhovor trval približne 60 minút, bol nahrávaný a z nahrávok boli neskôr vyhotovené zostručnené zápisy, ktoré slúžili ako podklad pre túto analýzu.

Fokusové skupiny

Vo výskume sme zrealizovali aj tri fokusové skupiny s príslušníkmi troch cieľových skupín, konkrétne s Rómami, seniormi a mladými ľuďmi. Fokusovej skupiny s Rómami sa zúčastnilo sedem respondentov a respondentiek. Okrem toho sme v rámci fokusových skupín hovorili s ôsmimi seniormi a seniorkami a piatimi študentmi a študentkami v maturitnom ročníku jednej z miestnych stredných škôl.

AKÉ JE SVIDNÍK MESTO?

Pre analýzu situácie vo Svidníku, návrhy možných riešení pre zlepšenie situácie rôznych skupín, ako aj pre zvyšovanie ich participácie na tvorbe verejných politík je veľmi dôležité vedieť, ako rôzni aktéri aktívni na lokálnej úrovni vnímajú mesto Svidník – pozitíva a negatíva života vo Svidníku a zároveň aj výzvy, ktorým toto mesto čelí. V úvodnej kapitole sa preto zameriame na tieto oblasti a popíšeme aj to, ako jednotliví aktéri vnímajú „ľudský kapitál“ v meste a vzťahy medzi ľuďmi a medzi rôznymi skupinami obyvateľstva.

Mesto Svidník sa vo svojich strategických dokumentoch samo definuje nasledovne: **„Svidník bude vždy otvoreným, bezpečným, ústretovým, partnerským a sociálne stabilným mestom, v ktorom žijú vzdelaní, aktívni a angažovaní občania, ktorí sa svojím mestom hrdia a majú ho radi.“** (PHSR, 2007 – 2013, s. 87). Svidník sa ďalej charakterizuje ako **mesto tolerancie** a vzdelávania, ktoré vytvára **priaznivé sociálne podmienky pre všetky skupiny obyvateľstva**. Aj v oblasti vzdelávania mesto deklaruje, že vzdelávanie by malo byť zamerané *„na vštepovanie hlbokej úcty k ľudským právam a k základným slobodám“*, čím chce *„prispievať k mieru a porozumeniu, tolerancii a priateľstvu medzi všetkými národmi a medzi všetkými rasovými alebo náboženskými skupinami“* (Konceptia rozvoja škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Svidník do roku 2018, s. 4).

Pozitíva života v meste Svidník

Obyvatelia mesta a rôzni aktéri verejného života vnímajú mesto Svidník prevažne veľmi pozitívne. Prakticky všetci respondenti sa zhodli na tom, že majú toto mesto radi a až na niektoré negatíva, ktoré popíšeme nižšie, je to výborné miesto pre život.

Väčšina aktérov, s ktorými sme hovorili, Svidník popisovala ako malé mesto, ktoré je veľmi príjemné na každodenný život. Vzhľadom na veľkosť mesta sú všetky úrady, školy a aj kultúrne zariadenia dostupné prakticky pre každého. Mesto sa postupne zveľaďuje a je tak podľa mnohých príjemným miestom pre život.

Mesto sa neustále postupne zveľaďuje. Je to také „malé, provinčné, prihraničné mesto“. Veľkosť mesta vnímajú jednotliví aktéri skôr pozitívne, pretože prináša pokoj, bezpečie.

Poloha a aktivity mesta umožňujú využívať voľný čas na **kultúrne či športové aktivity, ale aj trávenie času v prírode**. Turistike sa venujú rôzne skupiny obyvateľstva, čoraz častejšie aj **seniori**, čo pozitívne vplýva na ich kvalitu života a umožňuje tzv. „aktívne starnutie“. Pre mnohých je to výrazná zmena oproti minulosti, kedy ľudia trávili svoj voľný čas predovšetkým doma so svojimi príbuznými. Dnes sa to mení a čoraz viac ľudí trávi svoj voľný čas aktívnejšie ako v minulosti. Napríklad aj ženy majú oveľa viac možností na šport a sebarealizáciu ako kedysi (tanec, aerobic, zumba).

V meste je veľa možností športového vyžitia, keďže je tu viacero bazénov, kúpalísk, cyklistických trás, je tu tanečná škola aj lyžiarske vleky. Vzhľadom na nízke ceny služieb je ich dostupnosť veľmi vysoká tak pre obyvateľov, ako aj pre návštevníkov. V poslednom období sa výrazne rozvíja aj cestovný ruch. Počet nocí, ktoré vo Svidníku trávia turisti, sa podľa jednej respondentky stále zvyšuje, pretože Svidník a jeho okolie je pre turistov veľmi zaujímavý. Podľa viacerých respondentov je príroda a kultúrne bohatstvo, predovšetkým drevené cerkvi, ktoré sú takmer v každej dedine svidnickeho okresu, veľmi pútavým miestom pre návštevníkov regiónu.

„...teraz sa dá rozvíjať cestovný ruch, lebo príroda je tu krásna, lyžiarske strediská, kúpaliská, je tu aj zimný štadión, bardejovské kúpele, je kultúrny dom opravený, hovorí sa o amfiteátri, niečo v športe my chceme robiť, takže potenciál tu je obrovský.“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti)

V meste sa organizuje aj pomerne veľa kultúrnych aktivít. Ako uviedol jeden respondent, *„na to, že je to také malé mesto, dá sa tu dobre kultúrne vyžiť, mesto stále niečo robí“* (zástupca organizácie z kultúrnej oblasti).

Je tu skanzen, amfiteáter, v poslednom období sa začali častejšie organizovať divadelné predstavenia a ľudia môžu raz do týždňa chodiť aj do kina. Mesto, ale aj rôzni ďalší aktéri pravidelne organizujú rôzne folklórne a kultúrne festivaly, ktoré odrážajú etnickú a kultúrnu diverzitu mesta.

Veľký vplyv na to, ako je mesto vnímané, má aj jeho história. Počas druhej svetovej vojny sa na Dukle odohrala jedna z najväčších vojnových bitiek. V období komunizmu bol Svidník známy aj kvôli duklianskemu pamätníku a organizovaniu spomienkových dní pri príležitosti výročia Karpatsko-duklianskej operácie (KDO), ktoré ročne navštevovali tisíce ľudí. Tento spomienkový deň sa organizuje aj v súčasnosti, avšak podľa viacerých respondentov jeho význam postupne klesá, čo sa odráža aj na horšom povedomí (napríklad mladých ľudí) o histórii druhej svetovej vojny. Tu sa však názory respondentov rozchádzali. Podľa niektorých je Dukla ešte stále pojítkom pre ľudí z mesta a tvorí silnú hodnotu a identitu mesta aj v súčasnosti. Podľa iných (najmä seniorov) tento aspekt postupne upadá do zabudnutia a tým sa stráca niečo, čím bol Svidník unikátny a špecifický pre všetkých obyvateľov mesta, ale aj celej krajiny.

„Vo Svidníku je veľmi silné povedomie a ľudia si zachovávajú myšlienku KDO, druhej svetovej vojny, arm. generála Svobodu – to sú silné pojítka pre mesto, za ktorými si stojí 99% obyvateľov. Chvalabohu to nemizne, dokáže sa zachovávať z generácie na generáciu. Vidím to, keď čítam facebook napríklad, že to prechádza aj na mladú generáciu. A to sa deje vďaka vplyvu rodiny, na základe rozprávání rodičov, starých rodičov, mladí kopírujú, čo vidia doma. Asi to je najdôležitejšie. Škola v tomto ťahá za kratší koniec, a to preto, že asi nie sú zaniietení učitelia. Keď sa nájde šikovný učiteľ, pritiahne deti – pôjde s nimi na pamätník.“ (zástupca samosprávy)

“Vďaka KDO je Svidník povestný aj známy ľuďom na Slovensku. Za komunizmu to bola veľká vec, trochu sa to stráca, čo je na škodu, lebo mladí ľudia o tom už vôbec nevedia, to sa odráža aj na pamiatkach – pije sa tam a fajčí, nič sa.“ (zástupca samosprávy)

Veľkosť mesta a aj jeho poloha spôsobuje, že Svidník takmer všetci respondenti vnímali ako **bezpečné miesto pre život**. Svidník bol podľa jedného zástupcu samosprávy vyhodnotený ako jedno z najbezpečnejších miest na Slovensku.

To, čo je celkovo vnímané ako negatívum, teda istá izolovanosť mesta (neexistencia kvalitných ciest a železničného spojenia), je z hľadiska pokoja a bezpečia vnímané ako veľmi pozitívny aspekt života vo Svidníku. Podľa viacerých nie je problém chodiť večer po meste, *„človek môže pustiť aj deti samé do školy“* (zástupca samosprávy). Kriminalita v meste je takmer nulová. Len fokusová skupina s mladými ľuďmi priniesla názor, že niektorí mladí sa boja chodiť večer po meste, lebo v minulosti zažili nejaký incident. Ostatní respondenti vnímajú mesto ako veľmi bezpečné. V meste nie je žiadne výtržníctvo, hluk, či násilná kriminalita. Viacerí zdôrazňovali, že je to tak aj napriek „pomerne veľkej komunite

Rómov” – čím na jednej strane poukazujú na potenciálne vnímanie Rómov ako tých, ktorí by kriminalitu mohli páchať. Na druhej strane však hovoria o spolužití s Rómami ako o pomerne bezkonfliktnom, čo je špecifické oproti iným mestám, kde je rómska komunita vnímaná oveľa negatívnejšie (pozri viac v časti *Vzťahy v meste a kultúrna rozmanitosť* a v časti *Rómovia – „Naši Rómovia sú v pohode“*).

Viacerí si pocit bezpečia vysvetľujú aj tým, že vo Svidníku je veľmi stabilná komunita, nechodí sem veľa cudzích ľudí, všetci sa navzájom poznajú. Pociť bezpečia ovplyvňuje aj celkovú pohodu a kvalitu života napríklad pre rodiny s malými deťmi. Podľa jedného z respondentov to vyplýva z toho, že „*je tu kľudný život, nikto sa neponáhľa, ľudia majú viac času na seba a na svojich blízkych. Infraštruktúra mesta je zabezpečená kompletne. Zo Svidníka do Stropkova je to 15 minút a v Košiciach z jedného sídliska na druhé idete v zápach aj hodinu. To je neskutočná výhoda, lebo tú hodinu viete venovať svojej rodine*” (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti).

Ďalším pozitívnym aspektom, ktorý pravdepodobne bude čoraz viac nadobúdať na dôležitosť, je **kvalita životného prostredia**. Mnohí obyvatelia Svidníka si to uvedomujú už teraz a poukazujú na kvalitné ovzdušie, vodu a podobne. Nikdy tu nebol ťažký priemysel, čo ovplyvnilo aj kvalitu životného prostredia.

Negatíva života vo Svidníku

Poloha mesta a aj jeho veľkosť je na jednej strane pozitívom, na druhej strane to prináša viaceré problémy, ktoré vplyvajú na kvalitu života ľudí v meste a sú dôvodom pre istú nespokojnosť so životom vo Svidníku.

V prvom rade ide o **nedostatok pracovných príležitostí**, ktorý súvisí s viacerými aspektmi, predovšetkým s celkovou situáciou v regióne a izolovanosťou mesta v zmysle širšej infraštruktúry. **V meste nepôsobí veľa významnejších zamestnávateľov**. Tí, ktorí v meste sú (Odeva/SVIK, strojárne), podľa viacerých respondentov ponúkajú veľmi nízke mzdy, ktoré ľuďom nestačia na dôstojné živobytie. Pracovné podmienky v týchto podnikoch tiež nie sú veľmi dobré, čo vedie k nespokojnosti ľudí a ich potrebe z mesta odísť za prácou inam:

„Kedysi bola radosť pracovať v Odeva, cez pauzy sme si aj zaspievali a zatancovali karičku. A teraz pracovníčka nemôže mať pri sebe ani vodu. Keď sa chcú napiť, musia ísť von a za nimi ide Talian [pozn. majitelia závodu pochádzajú z Talianska] a kontroluje ich, prečo si robí toľko prestávok.” (fokusová skupina so seniormi)

Nedostatočné sú podľa viacerých aj **možnosti podnikania**, pretože služby sa v takom malom meste nedajú dostatočne rozvíjať a kúpyschopnosť obyvateľstva je tiež veľmi nízka:

„Tridsiatu piatu kaviareň tu neotvoríte.” (zástupca samosprávy)

V podnikaní sa teda darí len tým, ktorí ponúkajú tovar a služby, ktoré ľudia denne potrebujú. Väčšie nákupy ľudia robia napríklad v Poľsku, kde je podľa mnohých oveľa lacnejšie.

Mesto Svidník nemá veľký vplyv na mieru zamestnanosti alebo možnosti podnikania v meste. Napriek tomu sa podľa zástupcov samosprávy snažia zapájať sa do rôznych projektov, ktoré umožňujú aspoň niektorým ľuďom sa zamestnať. Podľa jednej z respondentiek však takéto projekty nie sú účinné a

mesto by malo mať lepšiu stratégiu a organizačnú štruktúru, aby mohlo ľudí zamestnávať efektívnejšie. Avšak v súčasnosti sú projekty jedna z mála možností, ktoré mesto má, aby vyšlo svojim obyvateľom v ústrety a umožnilo im zamestnať sa.

Z tejto situácie vyplýva pre mesto množstvo negatívnych dôsledkov, ktoré si uvedomujú takmer všetci aktéri, s ktorými sme vo výskume hovorili.

Mesto sa stalo smutným

Kvôli nedostatočným pracovným príležitostiam a slabým možnostiam uplatnenia dochádza k veľkému odlivu ľudí, predovšetkým obyvateľov v mladšom a strednom veku (ekonomicky aktívnych). Nízke mzdy v meste nútia kvalifikovaných ľudí (napríklad lekárov), aby si hľadali prácu mimo regiónu. Mladí ľudia sa tak po štúdiu na vysokých školách nevracajú domov, ale ostávajú vo väčších mestách alebo v zahraničí.

„Kde nie je mládež, tam nie je život, mesto je mŕtve. Ráno cestou do práce ani nestretnem človeka, je to nenormálne. Obrovské domy ostali prázdne, žijú tam osamelí seniori.“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti)

Keďže mladí ľudia odchádzajú, mesto sa stáva tichším, nudnejším a vyprázdneným. To vplýva jednak na ďalšie možnosti rozvoja, ale aj na atmosféru v meste, kultúrne aktivity, možnosti sebarealizácie. Nedostatočná infraštruktúra spôsobuje aj to, že je problém s dochádzaním do bližších väčších miest, čo vedie k tomu, že ľudia sa zo Svidníka radšej úplne odsťahujú. Pokoj v meste, ktorý niektorí respondenti vnímajú ako pozitívum, tak iní hodnotia skôr negatívne – ako nudu.

Deti vyrastajú samé, rodiny sa rozpadajú

Ďalším dôležitým aspektom toho, že ekonomicky aktívni ľudia odchádzajú za prácou mimo región, je to, že mnohé deti vyrastajú prakticky samé alebo so starými rodičmi. Vo Svidníku žije množstvo rodín, kde minimálne jeden z rodičov pracuje v zahraničí, často aj obaja. To má za následok oslabovanie rodinných väzieb a stratu stability rodín. Podľa jednej z respondentiek sa tak Svidník stal „mestom detí a starých“.

„Zo spolužiakov asi štvrtina má rodičov niekde preč, chodia rovnako otcovia aj mamy. Mamy chodia opatrovať do Rakúska. Otcovia chodia do Čiech, do Nemecka. Môj otec chodí na 20 dní preč a potom je 10 dní doma. Pred sviatkami je preč dva mesiace a potom má viac dní voľna.“ (fokusová skupina s mladými ľuďmi)

Málo príležitostí pre mladých

Jeden respondent vo výskume uviedol, že mladí ľudia majú vo Svidníku celkovo problém zamestnať sa, či dostať sa do riadiacich pozícií, väčšinou sú uprednostňovaní starší. To ich podľa neho odrádza od toho, aby vo Svidníku ostali, čím sa mení aj štruktúra populácie.

Výzvy pre mesto

Zo všetkého uvedeného vyplýva viacero výziev, ktorým mesto čelí, resp. bude čeliť v budúcnosti. Prvou z nich je nepochybne **starnutie obyvateľstva**. Pri zníženej pôrodnosti a vysokom odlive obyvateľstva z mesta začína pribúdať ľudí v dôchodkovom veku. To bude mať nepochybne vplyv aj na štruktúru služieb, ktoré bude mesto musieť svojim obyvateľom poskytovať.

Ďalšou výzvou, ktorú identifikoval jeden zo zástupcov samosprávy, je potreba podpory **silnejšej identity obyvateľov** mesta, teda pocit prináležania k mestu. To bude pravdepodobne vyžadovať väčšiu podporu občianskej angažovanosti a zmenu komunikácie mesta voči svojim obyvateľom.

Ďalšou výzvou je **nostalgia za socializmom** – naučená bezmocnosť, pocit, že o všetko sa má postarať štát a nízky pocit zodpovednosti ľudí za svoj život a za svoje okolie. To súvisí aj s predchádzajúcim bodom o potrebe väčšej občianskej angažovanosti obyvateľov.

Cezhraničná spolupráca a cestovný ruch sú ďalšou z výziev, tentokrát pozitívnych, ktoré sú pre mesto aktuálne. Vzhľadom na svoju polohu je potrebné rozvíjať aktivity smerom k Ukrajine a Poľsku. Podobne, ako sa rozvinul región Dolného Rakúska (prihraničný región so Slovenskom) po páde socializmu, mohol by sa začať rozvíjať aj tento karpatský región. Mesto už dnes realizuje viaceré projekty, avšak do budúcnosti by táto spolupráca mohla priniesť aj lepšie pracovné podmienky pre obyvateľov a celkovú „revitalizáciu regiónu“.

VZŤAHY V MESTE A KULTÚRNA ROZMANITOSŤ

„Ľudia sú takí aj takí. Sú pohostinní aj priateľskí, ale nájdú sa aj odmeraní.“ (fokusová skupina s mladými ľuďmi)

V ďalšej časti výskumu sme sa zamerali na to, akí ľudia žijú v meste Svidník a aké vzťahy medzi obyvateľmi a medzi rôznymi skupinami obyvateľov prevažujú.

Vzhľadom na to, že Svidník je pomerne malé mesto, ľudia sa navzájom poznajú a vedia o sebe. To prináša na jednej strane pozitíva, lebo sa majú na koho obrátiť. Malé mesto umožňuje aj väčšiu sociálnu súdržnosť, keďže tam nie je taká anonymita ako v iných, väčších mestách. Neanonymita znamená aj väčšiu sociálnu kontrolu, čo sa napríklad môže prejavovať tak, že ak by sa niečo stalo dieťaťu na ulici, niekto sa oňho určite postará. Mladí ľudia vo fokusovej skupine to však vnímali aj tak, že starší ľudia stále napomínajú (cudzích) mladých, ak napríklad zahodia papierik na zem alebo sa správajú neslušne.

„Životy tých druhých“

Na druhej strane, slovami jedného z respondentov, každý každému „vidí do hrnca“. Špecifikom malomesta je teda aj to, že sa veľmi rýchlo šíria klebety o niektorom z obyvateľov:

„Pikošky sa šíria veľmi rýchlo, často ľudia robia z komára somára, preto sa tu žije ťažšie. Stále je niekto na pretrase.“ (zástupca samosprávy)

Ľudia akoby žili životy iných a o ich podrobnosti sa zaujímajú oveľa viac, než je to napríklad v iných, väčších mestách, kde sa ani susedia v paneláku medzi sebou príliš nepoznajú.

Veľmi často sa medzi respondentmi objavoval názor, že ľudia si navzájom závidia. To vyplýva z ťažšej sociálno-ekonomickej situácie, ktorá medzi ľuďmi vytvára napätie. Podľa jednej z respondentiek sú ľudia vo Svidníku viac „ustarostení“ ako v minulosti, čo má potom vplyv aj na to, že narastá závisť a neprajnosť medzi ľuďmi. Ak sa niekomu darí a zarába viac ako ostatní, je hneď v podozrení a dostáva

sa „do rečí“. To môže vyplývať aj z toho, že počas socializmu neboli medzi ľuďmi až také výrazné sociálne rozdiely ako dnes a ľudia, špecificky v tomto regióne nie sú zvyknutí na to, že sa niekomu darí lepšie.

„My a oni“

Poloha mesta a istá izolovanosť má vplyv aj na to, že do mesta chodí málo „cudzích“ ľudí. S tým potom súvisí aj odmietanie inakosti, čohokoľvek nového. Viacerí aktéri v našom výskume spomenuli, že vo Svidníku pretrváva silné delenie na „domácich a tzv. pristašov“, teda tých, ktorí sa do mesta prisťahovali.

Rozmanitosť a vzťahy medzi rôznymi skupinami obyvateľov

V analytických častiach strategických dokumentov mesto venuje pozornosť národnostnému zloženiu obyvateľstva, avšak ďalej s témou kultúrnej rozmanitosti výraznejšie nepracuje. Mesto explicitne nedeklaruje víziu využívania kultúrnej diverzity. Svidník pritom patrí k pomerne rozmanitým mestám. Popri majoritnej slovenskej národnosti (67%) v meste žije aj pomerne veľká **rusínska komunita, ktorá tvorí približne pätinu (20%)** celkového obyvateľstva, a pomerne významná **rómska komunita** (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, Komunitný plan rozvoja sociálnych služieb).

Mesto Svidník realizuje množstvo kultúrnych, osvetových, športových a sociálnych aktivít, ktoré podporujú rôzne menšiny a symbolicky im vyjadrujú podporu. Z realizovaných aktivít je zrejmé, že mesto je skutočne multietnické, mnohonáboženské a viacjazyčné.

Čo sa týka kultúrnej a sociálnej diverzity v meste, respondenti v rozhovoroch špecifikovali viaceré kategórie či skupiny obyvateľov, napríklad na základe etnicity. Spomínali teda, že v meste žijú Slováci, Rómovia, Ukrajinci, Rusíni, Poliaci a pod. Okrem toho v meste žijú aj cudzinci, najčastejšie boli spomínaní ukrajinskí lekári a vietnamskí a talianski podnikatelia.

Ďalej sa v rozhovoroch objavilo delenie podľa náboženskej príslušnosti. Z hľadiska religiozity je obyvateľstvo mesta pestré, ľudia sa hlásia k rímsko-katolíckej, grécko-katolíckej a pravoslávnej cirkvi, menej početní sú evanjelici a Svedkovia Jehovovi.

V rozhovoroch sme sa tiež zamerali na situáciu rôznych vekových skupín v meste (mladí, seniori), ľudí so zdravotným postihnutím a tých, ktorí potrebujú starostlivosť, či rôznych skupín v závislosti od ich socio-ekonomického statusu (zamestnaní, nezamestnaní, ľudia bez domova, ľudia ohrození absolútnou chudobou, rozdelené rodiny – ľudia odchádzajúci za prácou).

Rozmanitosť ako charakteristiku mesta respondenti vo svojom rozprávaní o meste obzvlášť nezdôrazňovali, ale zloženie obyvateľstva vnímali ako pestré. Možno dokonca povedať, že „každý v meste patrí k nejakej menšine“ (zástupca samosprávy). Odpovede respondentov na otázky týkajúce sa rozmanitosti v meste variovali od „nie je to téma (nie je to problém, je to fakt, nie je to ohrozenie)“ až po vnímanie rozmanitosti ako pozitívneho aspektu života v meste, pretože každá skupina obyvateľov má niečo špecifické, čo obohacuje celkovú situáciu:

„Rómovia prinášajú do mesta aspoň trochu ruch, inak je skoro vymreté. Možno viac sa tu toho deje ako v iných mestách. Ukrajinská a rusínska menšina organizujú veci, podujatia, festivaly, rómska tiež nejaké akcie počas roka. Tento región bol vždy pestrý.“ (respondent zo sociálnej oblasti)

Podľa vyjadrení väčšiny respondentov je spolužitie rôznych skupín v meste veľmi dobré a žiadne významné konflikty medzi nimi nevznikajú. Ľudia sú naučení žiť vedľa seba a spolu, mnoho rodín je zmiešaných a poprepájaných naprieč rôznymi etnikami a náboženstvami. Občasné vzájomné spory nemajú podobu medziskupinových konfliktov. Aj vzťahy medzi Rómami a majoritou sú podľa viacerých lepšie ako v iných regiónoch Slovenska (viac v časti *Rómovia-„Naši Rómovia sú v pohode“*). Najčastejším slovom, ktoré sa objavovalo v súvislosti s medziskupinovými vzťahmi, bolo slovo **spolupatričnosť**.

V meste sa organizuje viacero kultúrnych podujatí, ktoré sú zamerané na jednotlivé skupiny obyvateľstva (rusínsky festival, rómsky festival). To poukazuje na veľkú rozmanitosť mesta. Čo však súčasnosti chýba a mestu by veľmi pomohlo je, aby boli takéto podujatia spoločné pre všetkých obyvateľov. Rómskeho festivalu sa zúčastňujú predovšetkým samotní Rómovia, menej už ostatní obyvatelia. To platí aj pre ostatné skupiny. Na podujatia pre seniorov chodia len seniори, a tak je málo priestoru na vzájomné spoznávanie a upevňovanie vzťahov medzi rôznymi skupinami obyvateľov. Jediným podujatím, na ktorom sa obvykle stretnú takmer všetky skupiny, je **Deň matiek**, ktorý sa oslavuje v dome kultúry. Na toto podujatie obvykle chodia všetci – deti pripravujú kultúrny program, sú pozvaní nielen rodičia, ale aj starí rodičia. Keďže deti sú tiež rôznych národností a vierovyznaní, stretnú sa tu aj Rusíni, Ukrajinci, ale veľmi často aj Rómovia, ktorí inak na mestských podujatiach nie sú.

Hoci značná časť respondentov hovorila o tom, že kultúrna a sociálna pestrosť mesta nie je dôležitou témou a nie je vnímaná ako problém, ukazuje sa, že niektoré sociálne skupiny žijú v meste popri sebe bez toho, že by medzi nimi prichádzalo k častejším interakciám, či spolupráci. Príkladom je situácia rómskej komunity, ktorej presťahovanie na Festivalovú ulicu viedlo k ešte menšej frekvencii interakcií a kontaktov so zvyšnou populáciou v meste. Z tohto dôvodu možno hodnotiť ako pozitívne všetky možné príležitosti, kedy obyvatelia mesta prichádzajú do kontaktu s miestnymi Rómami. Ukazuje sa totiž, že osobný kontakt a vzťah je nenahraditeľný a má výrazný vplyv na formovanie vzájomných pozitívnych vzťahov.

Hoci je život v meste celkovo hodnotený ako pokojný, boli spomínané aj vzájomné nedorozumenia alebo konflikty medzi niektorými skupinami, napríklad medzi rómskou komunitou a zvyšnou populáciou v meste. Respondenti hodnotili vzájomné spolužitie ako lepšie než v iných obciach a mestách. Jeden z respondentov (z organizácie pôsobiacej v sociálnej oblasti) si relatívne dobré vzťahy medzi rómskou komunitou a zvyšnou populáciou (v porovnaní so situáciou v iných mestách) vysvetľuje tým, že deti z majority a rómske deti v minulosti spolu navštevovali školu, a teda sa osobne poznajú ešte z detstva. Táto skutočnosť podľa neho formuje vzájomné vzťahy aj v súčasnosti (škola ako pozitívny faktor pre formovanie vzájomných vzťahov zohráva tiež rolu v prípade detí z detského domova).

Aj tu sa však objavujú nepriateľské prejavy, ktoré vyplývajú z toho, *„že vzájomné predsudky napriek relatívne pokojnej situácii existujú“* (zástupca samosprávy). Vzťahy medzi majoritou a Rómami navyše respondenti nevnímali celkom jednotne. Zatiaľ čo z pohľadu majority presťahovanie Rómov z centra zlepšilo situáciu v meste (*„nie sú už v meste natoľko viditeľní“*), z pohľadu samotných Rómov došlo

k tomu, že sa spolu na Festivalovej ulici ocitli rómske rodiny, medzi ktorými existujú určité rozdiely, čo sa týka ich socio-ekonomického statusu, životného štýlu a pod. To niekedy spôsobuje napätie a konflikty v tejto časti mesta. Respondenti žijúci v tejto lokalite spomínali hluk, neporiadok a neschopnosť dohodnúť sa na upratovaní spoločných priestorov.

Čo sa týka ďalších tenzií medzi rôznymi skupinami, boli spomínané napäté vzťahy medzi Ukrajincami a Rusínmi, pravoslávnyimi a grékokatolíckmi (skôr v minulosti), medzi rôznymi vekovými kategóriami (nepoznajú navzájom svoju situáciu, nestretávajú sa, mladí majú pocit, že nedostávajú v meste príležitosti), ktoré sa však objavujú príležitostne a sú skôr latentné, ako v súčasnosti manifestované konkrétnym správaním alebo konaním.

Komu sa vo Svidníku žije dobre a komu nie

Vo výskume nás okrem medziskupinových vzťahov zaujímal aj to, ktorým skupinám obyvateľov sa žije vo Svidníku lepšie ako iným a ktorým naopak horšie.

Prvou deliacou čiarou je predovšetkým sociálno-ekonomická situácia. Ľudia, ktorí majú stabilnú prácu a ako-tak dostačujúcu mzdu, majú vo Svidníku podľa viacerých respondentov pomerne kvalitný život. Nezamestnaní a sociálne odkázaní obyvatelia o kvalitu života oveľa viac bojujú. Podľa niektorých respondentov sa vo Svidníku žije dobre napríklad podnikateľom (tým, ktorým sa v meste darí), pretože majú lepšiu ekonomickú situáciu a zároveň aj vytvárajú ďalšie pracovné miesta.

Prekvapivým zistením bolo, že mnohí respondenti sa zhodli na tom, že v súčasnosti sa vo Svidníku najlepšie žije **seniorom**. Ich dôchodky často dosahujú výšku bežného zárobku v meste, avšak ostatní obyvatelia z tohto príjmu musia živiť aj rodiny. Istota dôchodku zároveň dáva seniorom pocit väčšej stability ako je tomu u ekonomicky aktívnych obyvateľov. Tí môžu o svoju prácu veľmi rýchlo prísť, prípadne pracujú v zahraničí alebo v iných mestách, čo znižuje kvalitu života ich samých aj ich rodín. Jediným problémom dôchodcov je väčšinou to, že ostávajú na starobu sami, keďže ich deti a vnúčatá často odchádzajú z mesta preč. Na druhej strane, samotní seniori nevnímali svoju situáciu ako úplne uspokojivú (viac v časti *Seniori*). To naznačuje, že rôzne skupiny sa medzi sebou až tak dobre nepoznajú, nevedia, ako žijú ostatní a aká je ich situácia.

Seniori sú zároveň aj pomerne aktívnou skupinou obyvateľstva. Vo Svidníku existuje Jednota dôchodcov, turistický klub, mesto organizuje množstvo podujatí a aktivít, do ktorých sa seniori môžu zapájať či už v dennom stacionári, klube dôchodcov alebo pri rôznych príležitostiach. Malomesto umožňuje aj dostupnosť všetkých zariadení, vrátane zdravotníckych. Priestor na aktivity pre seniorov je rozsiahly – majú knižnú búdku, kde si môžu požičiavať knihy, diskutujú v lete na námestiach, sú aktívni. Mnohí chodia na zájazdy do zahraničia (viac v časti *Seniori*).

„Dobre sa žije starším ľuďom, aj keď ani im sa nežije nejako extra. Majú denný stacionár a mali aj centrum, kde sa mohli učiť aj cudzie jazyky a podobne. Dôchodcovia sú v meste pomerne viditeľní, najmä v lete sedávajú na námestí na lavičkách alebo sa chodia prechádzať na násyp.“ (fokusová skupina s mladými ľuďmi)

Podľa jednej z respondentiek sa vo Svidníku žije najťažšie Rómom. Napriek tomu, že v meste nie sú výrazné konflikty, stále pretrvávajú voči nim predsudky (viac v časti *Rómovia-„Naši Rómovia sú*

v pohode“). S diskrimináciou v zamestnávaní sa však Rómovia vo Svidníku na rozdiel od iných lokalít nestretávajú.

Špecifiká Svidníka oproti iným mestám

Ak by sme to zhrnuli, mesto Svidník má určité pozitívne aj negatívne špecifiká, ktoré ho odlišujú od iných miest na Slovensku. Na pozitívnych špecifikách je možné stavať do budúcnosti a tie negatívne bude potrebné postupne odstraňovať.

Špecifikom Svidníka je predovšetkým jeho etnická, kultúrna a náboženská rozmanitosť, ktorá vplýva aj na vzájomné spolužitie ľudí. Z výskumu sa ukazuje, že tento vplyv je skôr pozitívny a nevznikajú tu napätia medzi rôznymi skupinami obyvateľov.

Mesto má unikátnu polohu a je bezpečné a čisté, čo môže pri dobrej stratégii v budúcnosti lákať ľudí, ktorým záleží napríklad na životnom prostredí alebo pokojnom živote. Jeho poloha v prihraničnom regióne umožňuje rozvoj cestovného ruchu a cezhraničnej spolupráce.

Zlá sociálno-ekonomická situácia je charakteristická pre celý región severovýchodného Slovenska, v tomto sa teda Svidník veľmi neodlišuje od iných miest. Vzhľadom na nedostatočnú cestnú a železničnú infraštruktúru je pre mesto výzvou, ako využiť vyššie spomínaný potenciál cezhraničnej spolupráce a prípadne naštartovať prostredie pre podnikanie, ktoré sa ukazuje byť efektívnejšie ako lákanie „veľkých investorov“, ktorí by zamestnávali významnú časť populácie.

SITUÁCIA RÔZNYCH SKUPÍN OBYVATEĽOV

Rómovia - „Naši Rómovia sú v pohode“

Rómovia sú jednou z najpočetnejších menšín vo Svidníku. Podľa odhadov tvoria Rómovia približne 8% obyvateľstva, avšak v sčítaní obyvateľov sa k rómskej národnosti prihlásilo len niečo cez 2% obyvateľov (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, s. 29).

V mestských dokumentoch (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, Komunitný plan rozvoja sociálnych služieb, Koncepcia rozvoja školstva do roku 2018) sú Rómovia reflektovaní len v súvislosti so svojou marginalizáciou ako marginalizovaná rómska komunita. Zaujímavosťou je, že Program rozvoja mesta Svidník uvádza „integrovanosť marginalizovanej rómskej komunity“ ako silnú stránku rozvoja mesta. Túto paradoxnú formuláciu ďalej nevysvetľuje a naďalej používa pojem *marginalizovaná rómska komunita* ako súhrnný pojem pre rómsku komunitu v meste bez reflexie vnútroskupinovej diverzity.

Opatrenia mesta vo vzťahu k Rómom

V prípade rómskej menšiny sú aktivity mesta zamerané predovšetkým na sociálnu oblasť. V strategických dokumentoch Rómovia v oblasti kultúry nefigurujú vôbec, čo naznačuje, že nie sú súčasťou strategických vízií mesta, hoci na bežnom kultúrnom živote mesta sa podieľajú. V meste sa totiž konajú viaceré kultúrne podujatia, na ktorých sa zúčastňujú aj miestni Rómovia. Mesto napríklad informovalo o viacerých podujatiach, na ktorých vystúpili rómske súbory alebo skupiny zo Svidníka

alebo iných miest – na festivale Kultúra zblížuje alebo na súťaži Rómsky talent sa zúčastnili rómske deti zo Svidníka.

Predstavitelia mesta taktiež komunikujú so splnomocnencom pre rómske komunity a o plánovaných spoločných aktivitách, ktorý spolu s primátorom zhodnotil národný projekt *Komunitné centrá*, ktorý sa implementuje aj vo Svidníku. Primátor vyslovil záujem ďalej v ňom pokračovať. Zároveň vyzdvihol aj projekty *Protipovodňové práce* a *Šanca na zamestnanie*, prostredníctvom ktorých sa časť Rómov na určité obdobie zamestnala. Diskusia so splnomocnencom na jednom zo stretnutí smerovala aj k zriadeniu mestského sociálneho podniku, v ktorom by väčšiu časť zamestnancov mohli tvoriť práve Rómovia a ktorý by sa zameriaval prevažne na spracovanie dreva. Zhodli sa na tom, že veľmi dôležitým aspektom pri riešení rómskej problematiky je vzdelávanie Rómov. Primátor vyjadril záujem zapojiť sa do všetkých projektov, ktoré by v tomto smere mohli priniesť posun vpred.

Aktuálne je v meste dostupná terénna sociálna práca (prebieha už 9 rokov), mesto zamestnáva jednu sociálnu pracovníčku a dvoch jej asistentov. Od roku 2009 v meste funguje komunitné centrum s dvoma pracoviskami (Ul. Sov. Hrdinov a Ul. Festivalová).

Vo vzťahu k **rómskym deťom** sa tiež využíva pojem **deti zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP)**, s ktorým pracuje najmä Konceptia rozvoja školstva do roku 2018 (Konceptia rozvoja školstva do roku 2018). Podľa analytickej časti tohto dokumentu sú deti zo SZP vzdelávané v bežných triedach s ostatnými žiakmi a každý vyučujúci k nim pristupuje pri ťažkostiach individuálne, aby zvládli učivo príslušného ročníka. Strategickým cieľom je dosiahnuť čo najvyššie percento zaškolenosti detí predškolského veku, a to v spolupráci s komunitnými pracovníkmi. Ako problém mesto vidí nepravidelnú školskú dochádzku detí zo SZP a plánuje ho riešiť skvalitnením vyhľadávacej činnosti s využitím všetkých dostupných foriem a metód práce. Konceptia rozvoja školstva sa hlási k filozofii „otvorenej školy“, ktorá má byť flexibilnejšia a bližšie deťom, žiakom, študentom, rodičom, verejnosti. Podľa tohto dokumentu by škola mala služby poskytovať na mieru každej konkrétnej rodine a mali by byť komplexné. Tieto princípy sa však už nepremietajú do opatrení, aspoň nie v explicitnej forme. Pri deťoch zo SZP sa napríklad neuvažuje o podpore inkluzívneho vzdelávania.

Vnímanie Rómov v meste

Dôležité je, že aktéri na lokálnej úrovni si uvedomujú, že aj rómska komunita je **rozmanitá**. Viacerí poukazovali na to, že nie je možné posudzovať túto komunitu ako celok, že Rómovia sú obyvatelia ako všetci ostatní a aj medzi nimi sa nájdu takí, ktorí sa aktívne snažia a správajú sa zodpovedne a takí, ktorí menej, rovnako ako v každej inej skupine obyvateľstva. Takisto aj sociálno-ekonomická situácia Rómov je rôznorodá a nie je možné povedať, že všetci sú odkázaní na sociálnu pomoc alebo že sa všetkým darí dobre. V rómskej komunite zároveň tiež dochádza k rôznym vnútrogrupinovým napätiam. Keď sme v predchádzajúcich kapitolách písali o tom, že Svidničania sú pomerne uzavretí a delia sa na „miestnych a pristašov“, v prípade rómskej komunity je to podľa niektorých ešte výraznejšie:

„Tí z Rómov, ktorí chcú, to je to isté ako u nás. Sú ľudia, ktorí sú spokojní s jednoizbovým bytom a dovolenkou na Domaši. Niektorí chcú viac, to je aj medzi Rómami. U nich je ešte silnejšie delenie medzi tými, ktorí sú Svidničania a tými, ktorí prišli, to vám povedia aj samotní Rómovia.“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti)

„Existuje vo Svidníku jedno rómske etnikum, ale je rozdelené na tri tábory. Sú tam aj takí, ktorí sú inteligentne inde, rešpektujú zákony, primátora, zúčastňujú sa komunitných vecí. A potom sú takí, za ktorých sa aj samotní Rómovia hanbia a hovoria, že k nim nepatria, že to nie sú svidnícki Rómovia.“
(zástupca samosprávy)

Celkovo sa však ukazuje, že Rómovia sú v meste vnímaní celkom pozitívne. Mnohí sa stále uchádzajú o prácu, veľa z nich aj pracuje a nedochádza ani k zásadnej diskriminácii Rómov na trhu práce. Podľa respondentky z fokusovej skupiny s Rómami sa v okolitých mestách stáva, že v inzerátoch je otvorene uvedené, že firma/organizácia nemá záujem o Rómov, ale vo Svidníku sa to doposiaľ ešte nestalo. Mnohí Rómovia sa zamestnali cez projekty UPSVAR na zvyšovanie zamestnanosti. V rámci projektov, ktoré realizuje mesto sa tiež snažia zamestnávať aj Rómov.

Podľa jedného zástupcu samosprávy sú Rómovia oveľa sebavedomejší, ako boli v minulosti. Väčšina z nich má pekné bývanie, autá a pracuje alebo podniká. **Komunikujú oveľa viac ako kedysi, sú smelší a sebavedomejší.**

Výskumné zistenia ukazujú, že Rómom sa vo Svidníku žije lepšie ako v iných mestách. Je to dané aj tým, že dlhé roky žili priamo v centre mesta a neboli nijako izolovaní od ostatného obyvateľstva. Mali intenzívne a dobré vzťahy aj s ostatnými obyvateľmi, pravdepodobne preto, že spolu pracovali vo veľkých podnikoch, deti spolu chodili do školy, nedochádzalo teda k segregácii. Rómovia boli v meste prítomní a viditeľní, čo sa odrazilo aj na vzájomnom spolužití. To sa však začína postupne meniť.

Situácia Rómov v bývaní

Ako vyplýva z informácií zverejnených samosprávou, v sociálnej oblasti sa mesto zameriava predovšetkým na neuspokojivú bytovú situáciu a informuje o začatí výstavby bytov nižšieho štandardu. Rómovia, resp. marginalizované a sociálne znevýhodnené skupiny, ako uvádza Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, bývajú na Ul. Sov. Hrdinov a na Ul. Festivalovej (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022). Ako informovalo mesto, tieto lokality navštívil aj splnomocnenec vlády pre rómske komunity a „oceníl podmienky, v akých žijú naši rómski spoluobčania“. Vyzdvihol tiež „aktivity mesta spojené s touto problematikou a zhodnotil ich v rámci Slovenska ako nadpriemerné.“

Rómovia boli na Festivalovú ulicu presťahovaní po tom, čo pred niekoľkými rokmi došlo k zrúteniu budovy, v ktorej žili a ktorá sa nachádzala v centre mesta. Odvtedy sa zvyšovalo napätie medzi obyvateľmi, pretože Rómovia boli obviňovaní z toho, že zrútenie budovy spôsobili. Následne mesto Rómov presťahovalo na iné miesto, avšak tam začali vznikať dlhy na nájme. Bytová situácia Rómov začala v meste spôsobovať problémy, ktoré ovplyvnili aj vnímanie tejto situácie.

Situácia je momentálne vyriešená tak, že títo Rómovia boli presťahovaní na Festivalovú ulicu, kde boli postupne postavené tri bytovky nízkeho štandardu. Toto presťahovanie má viacero aspektov.

V prvom rade to spôsobilo nevraživosť ostatných obyvateľov mesta, pretože majú pocit, že Rómovia dostali niečo „zadarmo“. Pravdou však je, že tieto bytovky patria mestu a náklady na bývanie v nich sú pomerne vysoké. V bytoch sa kúri drevom, prípadne elektrickými ohrievačmi. Elektrina sa používa aj na ohrev vody. Celkové mesačné náklady na bývanie sú teda vzhľadom na príjmy obyvateľov dosť vysoké (mesačné zálohové platby za elektrinu sú napríklad 70 eur). To má dopad na ich schopnosť platiť za toto bývanie. Materiály, z ktorých sú bytovky postavené, sú veľmi nekvalitné a napriek tomu,

že v čase výskumu v dvoch z nich bývali ľudia len necelého pol roka, mnohé byty už začali vlhnúť alebo sa kazilo príslušenstvo.

Druhým aspektom je to, že bytovky boli postavené na okraji mesta, pri amfiteátri. Rómovia, ktorí dlhé roky žili v centre mesta, sa tak ocitli na okraji a udržiavajú čoraz zriedkavejšie vzťahy s ostatným obyvateľstvom.

Vysoká koncentrácia Rómov na Festivalovej ulici spôsobuje aj vnútorné napätie medzi rómskym obyvateľstvom.

„Bolo tu dobre, ale odkedy dali všetkých sem, situácia sa zhoršila. Je tu hluk, nedá sa tu spať. Nebol to dobrý nápad, nikto sa ale o to nestaral. Máme to ďaleko do mesta, nedá sa tu dohodnúť na spoločnom upratovaní priestorov, lebo každý vraví, že to nie je jeho neporiadok.” (fokusová skupina s Rómami)

Respondenti z radov samotných Rómov alebo komunitných pracovníkov zároveň pomenovali viaceré problémy, ktoré momentálne vyvstávajú na Festivalovej ulici a bolo by potrebné ich riešiť. Ako problematické vidia satelity, ktoré nemôžu byť namontované na bytovkách, preto ich majú obyvatelia umiestnené priamo v zemi vedľa bytoviek. Chýba tu ihrisko, kde by sa mohli deti hrať. Nie sú tiež dohodnuté pravidlá pre udržiavanie poriadku v spoločných priestoroch alebo v okolí bytoviek. Obyvateľom chýba aj obchod. Škola pre deti je ďaleko. To je len niekoľko z pretrvávajúcich problémov – momentálne však najviac **chýba mechanizmus komunikácie medzi mestom a Rómami alebo zástupcami Rómov**, ktorý by umožňoval operatívne a flexibilne riešiť problémové situácie, ktoré v tejto lokalite vznikajú.

Výzvy do budúcnosti

Z rozhovorov, ktoré sme uskutočnili v rámci výskumu, sa ukazuje, že do budúcnosti bude potrebné riešiť (alebo myslieť na) viaceré oblasti, ktoré sa týkajú situácie Rómov vo Svidníku a ktoré by mohli byť medzi témami, ktoré by v budúcnosti riešil poradný orgán:

- **zhoršujúce sa vzájomné spolužitie** – bolo by potrebné nadviazať na nekonfliktné spolužitie medzi Rómami a Nerómami z minulosti a hľadať spôsoby, ako eliminovať zvyšujúcu sa averziu obyvateľov voči Rómom (pretože v ich vnímaní dostávajú všetko zadarmo). Komunikácia mesta voči obyvateľom by sa preto mala zmeniť a mali by sa hľadať aj spôsoby zlepšovania vzájomných vzťahov;
- **znevýhodnené skupiny Rómov** – bolo by potrebné venovať pozornosť aj téme „Rómov na okraji rómskej komunity“. Do budúcnosti sa pravdepodobne otvorí téma rómskych seniorov, ktorú momentálne nikto nerieši;
- **kultúrne aktivity** – ukazuje sa, že Rómovia sú v meste ešte stále dosť neviditeľní – nezúčastňujú sa kultúrnych podujatí, ktoré nie sú určené priamo im (napr. rómsky festival), nenavštevujú divadlá, kiná, neparticipujú ani na iných kultúrnych aktivitách. Toto je niekedy vysvetľované „nekultúrnosťou“ Rómov, avšak otáznou je, či sa Rómovia cítia byť vítaní na takýchto podujatiach, či majú pocit, že tam „patria“. Bolo by preto vhodné hľadať spôsoby, ako ich viac zapojiť. O rómskom festivale napríklad ostatní obyvatelia ani nevedia, resp. sa ho takmer vôbec nezúčastňujú;
- **segregované bývanie na Festivalovej ulici** – je potrebné sledovať vývoj a spoločne hľadať možnosti, ako postupne naspäť integrovať jednotlivé rodiny do mesta, aby z Festivalovej ulice

nevnikli geto, aké poznáme z iných lokalít. To by výrazne zhoršilo situáciu Rómov v meste a aj ich spolužitie s majoritou.

Deti a mladí

Svidník – mesto pre deti

Respondenti hodnotili mesto ako veľmi vhodné pre deti, vnímajú ho ako bezpečné, takže rodičia sa o deti nemusia obávať. V meste je všade blízko, čo uľahčuje aj dochádzku do školy a pohyb detí v rámci mesta. Mesto je tiež dobre vybavené potrebnou infraštruktúrou, teda školami a ďalšími inštitúciami (ZUŠ, CVČ, športové kluby a podobne). Viacerí respondenti sa zhodli, že mesto ponúka veľa príležitostí najmä pre deti vo veku, kedy navštevujú základnú školu.

Deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

V koncepcii rozvoja školstva do roku 2018 mesto konštatuje klesajúcu demografickú krivku a nárast počtu detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Za svoju silnú stránku však považuje existujúcu starostlivosť o nadané deti, o deti zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) a využívanie alternatívnych prvkov vo vyučovaní (Koncepcia rozvoja školstva do roku 2018). Víziou mesta je podľa koncepcie rozvoja školstva do roku 2018 vytvárať školu ako kultúrne, športové a spoločenské centrum komunity vo Svidníku. Pri definovaní strategických cieľov majú na pamäti žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP), zo SZP a nadané deti. Nespomínajú sa deti menšín, pričom minimálne rusínska menšina je pomerne početná vo Svidníku.

K strategickým cieľom patrí aj zvyšovanie celkovej zaškolenosti detí, najmä zo sociálne znevýhodneného prostredia. Ako konštatuje koncepcia rozvoja školstva do roku 2018, častým dôvodom na neumiestňovanie detí do materských škôl zo strany rodičov sú aj náklady spojené s denným pobytom detí, ktoré podstatne zvyšujú náklady na stravu. Jedným z možných riešení existujúceho nepriaznivého stavu by bolo uplatňovanie poldennej a niekoľko hodinovej výchovy a vzdelávania. Mesto sa chce tiež sústreďovať sa na **rozvoj inkluzívnej výchovy a vzdelávania v materských školách** ako najefektívnejšieho nástroja na odstraňovania sociálnej exklúzie.

Výchovu a vzdelávanie detí so ŠVVP zabezpečujú pedagógovia v spolupráci s výchovnými poradcami a asistentmi učiteľa. V rámci svojej činnosti sa venujú individuálne integrovaným žiakom a žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Táto činnosť v sebe zahŕňa poskytovanie špeciálno-pedagogických, terapeutických a rehabilitačných služieb a vytváranie individuálnych vzdelávacích programov týmto žiakom v procese vyučovania a tiež poskytovanie konzultácií, rád a informácií ostatným odborným zamestnancom školy a rodičom dieťaťa.

Školy vytvárajú priestor pre deti talentované a nadané. Dôkazom sú triedy pre žiakov so špecifickým a všeobecným intelektovým nadaním, s nadaním na cudzie jazyky, matematiku a prírodovedné predmety a šport.

Žiaci zo SZP sú vzdelávaní v bežných triedach s ostatnými žiakmi. Každý vyučujúci k nim pristupuje pri ťažkostiach individuálne, aby zvládli učivo príslušného ročníka. Koncepcia rozvoja školstva do roku 2018 tiež konštatuje nízku návštevnosť materských škôl deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia, a to v dôsledku toho, že školský zákon ukladá prednostne prijímať deti, ktoré majú rok pred začiatkom plnenia povinnej školskej dochádzky. Kapacity pre deti 3 - 4 ročné a deti zo sociálne znevýhodneného prostredia sa tak ešte viac znížili. Mesto preto plánuje v prípade ustanovenia

povinnej predškolskej dochádzky od štyroch rokov zriadiť pre detí do 4. rokov v prípade potreby ďalšiu triedu na MŠ Ul. Gen. Svobodu (Konceptia rozvoja školstva do roku 2018).

Situácia mladých ľudí v meste

Čím sú deti a mladí ľudia starší, tým viac sa mení aj ich situácia z hľadiska napĺňania ich rôznych potrieb. Podľa respondentov pre nich v meste ubúda možností a príležitostí na vzdelávanie, trávenie voľného času a neskôr možností zamestnať sa. Čo sa týka vzdelávania na stredných a vysokých školách, situáciu komplikuje fakt, že veľa stredných a vysokých škôl je od mesta vzdialených tak, že to neumožňuje denné dochádzanie. Mladí ľudia preto z mesta odchádzajú.

Možnosti trávenia voľného času vnímali aj samotní mladí ľudia ako nedostatočné. V meste im chýba väčší ruch, viac možností nakupovania, diskotéka a podobne. Neskôr, pri hľadaní zamestnania mladí ľudia narážajú nielen na nedostatok pracovných príležitostí. Ako problém vnímajú aj to, že často nedostanú šancu, pretože im miesto neuvoľnia starší, ktorí ich vnímajú ako nedostatočne profesionálne skúsených alebo ako konkurenciu.

Napriek výraznému **odlivu mladých ľudí**, ktorý je citeľný („nie je možné zostaviť športové družstvo zo stredoškolákov“) a viditeľný („mesto je prázdne, vymreté“), mladí ľudia, ktorí v meste sú, sa zapájajú do rozličných aktivít – mimoškolských, kultúrnych, športových. Školy tiež realizujú množstvo mimoškolských aktivít a podujatí, prípadne sa deti a mládež na mnohých mestských podujatiach zúčastňujú. Za problém však viacerí respondenti považovali to, že mladí ľudia nevnímajú mesto ako miesto, kde by si plánovali svoju budúcnosť. Podľa mladých ľudí nie je vidieť, že by sa mesto niekam posúvalo, skôr sa dá povedať, že stagnuje. Najmä však nevidia možnosť pracovne sa vo Svidníku uplatniť. Vo svojom okolí majú veľa príkladov, kedy stredná generácia (ich rodičia a rodičia ich rovesníkov) musí odchádzať za prácou, aby zabezpečila svoje rodiny. Niektorí mladí respondenti však uviedli, že v meste ich drží rodinné zázemie a známe prostredie. Iných by zase viac pracovných príležitostí pravdepodobne presvedčilo, aby z mesta neodchádzali alebo aby sa sem vrátili.

V meste sú tiež skupiny detí a mladých ľudí, ktoré sú viac ohrozené sociálnym vylúčením, než zvyšok populácie: rómske deti, deti z detského domova, deti z rozdelených rodín.

Seniori

Mesto Svidník vo svojich strategických dokumentoch najviac pozornosti venuje skupine **seniorov**, keďže na základe štatistických údajov a prognóz je starnutie miestneho obyvateľstva nepochybné a mesto si uvedomuje, že seniori budú v budúcnosti predstavovať významnú skupinu využívajúcu verejné služby. Aktivity mesta zamerané na seniorov sa sústreďujú väčšinou na sociálnu oblasť a na oblasť symbolickej politiky.

Mesto Svidník si uvedomuje potenciál seniorov prispievať k rozvoju mesta. Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022 napríklad explicitne identifikuje **dostatok lídrov-seniorov, ktorí na území mesta organizujú pre seniorov aktivity**. Za významný problém však považuje starnutie obyvateľstva ako také, chýbajúce ambulantné služby (denný stacionár), chýbajúce služby na komunitnej úrovni. Ich zriadenie si kladie za cieľ tak v Programe rozvoja mesta Svidník, ako aj v Komunitnom pláne sociálnych služieb na roky 2016-2022.

Situáciu seniorov niektorí respondenti vnímali ako relatívne dobrú. V rámci mesta majú pomerne veľa možností aktívne sa zapájať do rôznych aktivít a ponuka sociálnych služieb sa tiež v porovnaní s minulosťou zlepšila. Služby pre seniorov (DSS, denné centrum, opatrovateľská služba, jedáleň, podujatia pre seniorov) mesto vo svojich strategických dokumentoch uvádza ako svoju silnú stránku (Program rozvoja mesta). Vo februári 2016 bol v meste otvorený nový denný stacionár pre seniorov s kapacitou 60 miest. Otvorenia sa zúčastnil primátor a predstaviteľka mimovládnej organizácie, ktorá stacionár prevádzkuje. Denný stacionár posvätili traja duchovní, ktorí boli z gréckokatolíckej aj pravoslávnej cirkvi, čo svedčí o prepájaní rôznych skupín obyvateľstva (presah na náboženské menšiny). Kultúrne podujatie navyše spolu s dôchodcami pripravili **deti** zo ZŠ. Rok po zahájení fungovania centra sa jeho prevádzkovatelia stretli s primátorom, aby zhodnotili činnosť. Počas celého roka realizovalo množstvo aktivít, vďaka ktorým mohli svidnícki seniori zmysluplne a aktívne tráviť svoj voľný čas. K takýmto aktivitám patrila napríklad kreatívna tvorba a ručné práce, ktoré následne prezentujú na výstavkách. Denné centrum organizuje tiež besedy a prednášky týkajúce sa zdravia, výživy a kultúry, a ponúka aj športové aktivity a turistické výlety. Okrem toho má v ponuke aj základné sociálne poradenstvo a záujmovú činnosť.

Podľa viacerých respondentov majú seniori stabilný príjem, ktorý je často v podobnej výške ako príjem ekonomicky aktívnych ľudí vo Svidníku, ako uviedol zástupca organizácie zo sociálnej oblasti. Samotní seniori však svoj príjem vnímali ako veľmi nízky vzhľadom na výdavky, ktoré majú, keďže veľkú časť svojho príjmu doplácajú za lieky a zdravotnú starostlivosť alebo sociálne služby. Mnohí pociťujú ako problém, že tieto zvýšené výdavky si nedokážu kompenzovať výpomocou v rámci rodiny, keďže ich deti a vnúčatá často odišli za prácou buď do iných regiónov Slovenska alebo do zahraničia. Nemá im teda kto pomôcť osobne ani finančne. Problém osamotenosti je teda v prípade seniorov veľmi výrazný. Okrem toho je problémom aj nedostupnosť alebo ťažká dostupnosť niektorých služieb (napr. kultúrne predstavenia sa konajú až večer, nemocnica a pošta je ďaleko a chýba k nim autobusové spojenie).

Čo sa týka aktivizovania v rôznych spolkoch alebo organizáciách, seniori pravdepodobne patria medzi najaktívnejšie sociálne skupiny v meste. Zároveň možno pozorovať aj určitý posun vo vnímaní roly seniorov. Zatiaľ čo v minulosti sa napríklad od žien očakávalo, že sa budú starať o rodinu a vnúčatá, dnes je oveľa bežnejšie, že sa stretávajú s rovesníkmi a rovesničkami a trávia s nimi čas (idú na kávu, chodia do denného centra, prípadne na iné denné aktivity). Samotní seniori hodnotili výrazne pozitívne, že majú možnosť tráviť čas mimo svojho domu, majú štruktúrovaný denný režim a nesedia doma celý deň osamote. V meste však pravdepodobne žijú aj seniori, ktorí sa neaktivizujú a žijú skôr izolovaní, nie však nevyhnutne preto, že by si takýto život vybrali. Dôvodom je možno skôr to, že nemajú dostatok informácií, majú problémy s mobilitou a podobne.

Seniorov sa výrazne dotýka téma zdravotných a sociálnych služieb, takže táto téma sa často v súvislosti s nimi objavovala aj v rozhovoroch. Respondenti pozitívne hodnotili fakt, že sa v rámci mesta rozšírila ponuka sociálnych služieb pre seniorov (denný stacionár, opatrovateľská služba, rozvoz stravy a podobne). V tejto oblasti je však zároveň prítomný posun vo vnímaní takýchto služieb. V minulosti sa sociálne služby využívali skôr v krajných situáciách, kedy nebolo možné poskytnúť staršiemu človeku pomoc a opateru v rámci rodiny („*ľudia to odsudzovali, keď rodina dala staršieho človeka do starobinca*“). Situácia sa však mení, čo pravdepodobne úzko súvisí aj s odlivom ekonomicky aktívnych obyvateľov za prácou, ktorí sa tak nemôžu starať o svojich starších príbuzných.

Cudzinci (najmä Ukrajinci)

Vo Svidníku žijú aj mnohí cudzinci, čo je dané aj blízkosťou hraníc s Poľskom a Ukrajinou. Okrem občanov týchto dvoch krajín respondenti spomínali aj talianskych a vietnamských podnikateľov.¹ Ako jedno z mála miest na Slovensku si Svidník uvedomuje dôležitosť zahraničnej migrácie, resp. imigrácie na územie mesta a pozornosť preto venuje aj svojim obyvateľom s migrantským pôvodom. Mesto v roku 2015 prijalo Stratégiu integrácie štátnych príslušníkov tretích krajín a na ňu nadväzujúci Akčný plán „*ako výraz úsilia a dobrej vôle vytvárať optimálne podmienky všetkým obyvateľom mesta bez rozdielu národností, vierovyznania, farby pleti, etnickej príslušnosti či rodných koreňov pre budovanie pocitu, že mesto Svidník je ich domovom a dobrým miestom pre pokojné nažívanie terajších obyvateľov ako aj život budúcich generácií*“ (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016 – 2022, s. 57, zvyraznenie doplnené). Keďže si mesto uvedomuje, že migranti čelia mnohým bariéram v snahe o integráciu, opatrením č. 2.7 si stanovuje cieľ „zlepšenie integrácie štátnych príslušníkov tretích krajín“, teda migrantov pochádzajúcich z krajín mimo EÚ/EHP. Na toto opatrenie nadväzujú podopatrenia zamerané na skvalitňovanie pedagogickej práce s deťmi cudzincov na základných školách, vyčlenenie pracovníka kancelárie prvého kontaktu s odbornými kapacitami na riešenie situácií migrantov a zriadenie krízového bývania pre migrantov v núdzi (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016 – 2022, s. 141 a 161). Avšak napriek tomu, že táto téma je obsiahnutá v strategických dokumentoch, mesto o nej na svojich webstránkach v podstate vôbec neinformuje. Jediné dve témy, ktoré súvisia s cudzincami, sú **kultúrne podujatia** – dve maliarske výstavy ukrajinskej maliarky a srbského maliara, ktorý je z partnerského mesta. Mesto neinformovalo ani o podujatiach, ktoré realizovalo v rámci projektu BUK v spolupráci s Centrom pre výskum etnicity a kultúry, ani o samotnom projekte.

Vzhľadom na počet cudzincov vo Svidníku nemožno hovoriť o nejakých komunitách. Táto sociálna kategória je však pomerne pestrá. Aj samotní Ukrajinci sú napríklad vnútorne pomerne rozmanitou skupinou. Sú tu ľudia, ktorí už vo Svidníku žijú dlho, mnohí z nich už majú slovenské občianstvo. Postupne sa tu usadzujú aj ďalší Ukrajinci, ktorí sem prichádzajú za prácou (lekári, šičky). Časť z nich sa v meste usadí, časť pokračuje neskôr ďalej do iných regiónov alebo krajín (napr. lekári).

Samotní cudzinci pociťujú zo strany domácej populácie určitý dištanc, pretože aj po dlhom čase strávenom v meste sa s nimi stále nesie, že sú vnímaní ako ľudia s odlišným pôvodom.

„Raz si prišiel z Ukrajiny, tak si Ukrajinec. Na Ukrajine som bola Slovenka, tu som Ukrajinka. Ľudia to takto vnímajú.“ (obyvateľka mesta s migračným pôvodom)

Časť obyvateľov Svidníka vníma cudzincov aj ako prichádzajúcu konkurenciu, avšak v praxi napríklad ukrajinskí lekári nachádzajú v meste uplatnenie preto, že sú tu voľné pracovné miesta, ktoré by inak nemal kto obsadiť. Spomínaných lekárov z Ukrajiny domáca populácia prijíma dobre, majú povestí dobrých a ochotných odborníkov.

Cudzinci žijúci vo Svidníku vnímajú ako problém najmä jazykovú bariéru a fakt, že neexistujú žiadne podporné služby, ktoré by im proces zžívania sa s miestnou komunitou uľahčili. Situáciu by im zjednodušila už napríklad dostupnosť informácií v inom než slovenskom jazyku (napr. v ukrajínčine, ruštine, či angličtine). V súčasnosti sa nemajú na koho obrátiť, keď potrebujú riešiť rôzne

¹ Podľa údajov z Úradu hraničnej a cudzineckej polície napríklad v roku 2015 žilo vo Svidníku 88 cudzincov z 12 krajín, najpočetnejší boli cudzinci z Ukrajiny (41) a z Vietnamu (22)

administratívne záležitosti. Zatiaľ si teda pomáhajú navzájom, teda tí, ktorí žijú v Svidníku dlhšie, pomáhajú novopríchodzím. Situáciu komplikuje aj skutočnosť, že mnohé záležitosti týkajúce sa povolenia na pobyt, uznania dokladov o vzdelaní a podobne nie je možné vyriešiť vo Svidníku, ale je potrebné cestovať opakovane do Košíc, či Bratislavy. Cudzinci by teda zo strany mesta uvítali nejakú podpornú službu a viac informácií, ktoré by boli pre nich lepšie dostupné.

„Napríklad, aj keď je cudzinec vyštudovaný, musí mať diplom nostrifikovaný a nevie, za kým má ísť, kde si to vybaví. Nemôže si ani na internete otvoriť stránku a si to prečítať.“ (obyvatelka mesta s migračným pôvodom)

Jazykovú bariéru pociťujú aj deti cudzincov v škole. Školy ani mesto zatiaľ tento problém, podobne ako ani situáciu dospelých cudzincov, nijako neriešia. Riešenie si zvyčajne zabezpečujú samotní cudzinci tak, že pre svoje deti nájdu niekoho na doučovanie.

Rusíni a Ukrajinci

Svidník a okolie je jedným z regiónov s početnou rusínskou národnostnou menšinou. Rusínsky a ukrajinský aspekt je pri strategickom plánovaní rozvoja mesta aj v mestských aktivitách prítomný najmä v oblasti kultúry.

V samotnom meste je viacero organizácií združujúcich Rusínov (Rusínska obroda, Zväz Rusínov a Ukrajincov, Tota agentura, atď.). Je tu tiež Múzeum ukrajinskej kultúry. Časť Rusínov oficiálne nedeklaruje svoju identitu, čo je pravdepodobne spôsobené aj nejasnosťami vo vnímaní štátnej príslušnosti a identity národnostnej menšiny.

Okrem toho tu úlohu zohráva aj fakt, že kedysi sa ľudia mohli oficiálne hlásiť len k ukrajinskej národnosti, k rusínskej až neskôr po roku 1989. Tieto zmeny viedli k tomu, že niektorí Rusíni síce majú silnú kultúrnu a etnickú identitu, ale naučili sa ju prežívať v súkromí mimo oficiálnych prejavov a štruktúr. Hoci teda v rámci mesta i celého okresu žije veľa Rusínov, oficiálne netvorí ani 20% obyvateľstva, takže napríklad nie je možné ani označovanie miest a obcí dvojjazyčnými názvami.

Za uplynulé roky je podľa respondentov cítiť posilňovanie rusínskej identity, i keď skôr ako kultúrnej než národnostnej menšiny. V rámci mesta sa Rusíni a ich spolky a organizácie výrazne podieľajú na kultúrnom a spoločenskom živote. Počas roka organizujú dva väčšie festivaly a množstvo menších kultúrnych aktivít. Každoročne sa napríklad konajú Slávnosti Rusínov-Ukrajincov a v máji tiež Rusínsky festival, ktorým žije celé mesto. Jeho program obsahuje hudobné, tanečné a divadelné vystúpenia, ale aj diskusie. Mesto tiež organizuje tzv. Betlehemský večer, na ktorom vystupujú deti zo svidníckych základných a materských škôl. V roku 2016 sa konal tiež krst knihy rusínskej spisovateľky. Kniha "Červenýj bereh" je písaná v rusínskom jazyku a je zbierkou šiestich samostatných poviedok. Dej knihy sa odohráva v okolitých obciach v čase pred a počas druhej svetovej vojny a vypovedá o skutočnom a ťažkom živote ľudí, žijúcich v tomto regióne. „Krstnými otcom a mamami“ tejto knihy sa stali primátor mesta Svidník, lemkovská aktivistka, poétka, výskumníčka na Jagelonskej univerzite a Pedagogickej univerzity v Krakove Olena Duc-Fajfer a Kvetoslava Koporová z Ústavu rusínskeho jazyka i kultúry Prešovskej univerzity, ktorá je zároveň aj predsedníčkou Spolku Rusínov Slovenska. Okrem toho sa v meste nachádza Múzeum ukrajinskej kultúry, jediné svojho druhu na Slovensku. Na rusínske a ukrajinské korene nadväzuje folklórny súbor Makovica a detský FS Makovička (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022).

Podľa niektorých respondentov je oživenie rusínskej kultúry naozaj citeľné a spestruje to kultúrny život v meste. Na druhej strane si však niektorí myslia, že viaceré organizácie združujúce Rusínov si konkurujú najmä v zmysle žiadania o finančné prostriedky na podporu kultúry národnostných menšín. Stretli sme sa aj s názorom, že je pozitívne mať dva festivaly, pretože jeden je tradičnejší a zameraný na ľudovú hudbu a druhý sa orientuje viac na modernú hudbu a navštevujú ho skôr mladí ľudia. Hoci v súčasnosti sa niektoré organizácie a aktivity prezentujú ako ukrajinsko-rusínske, niektorí respondenti spomenuli, že najmä v minulosti bolo medzi Rusínmi a Ukrajincami v meste cítiť napätie. To pravdepodobne súviselo s tým, že po roku 1989 mohli Rusíni jednoducho oficiálne deklarovať svoju národnosť, a jednoducho sa začali výraznejšie zasadzovať za uchovávanie a rozvíjanie svojej kultúry.

Niektorí respondenti si posilňovanie rusínskej identity vysvetľovali napríklad tým, že je to pre ľudí pozitívny fenomén, ktorý ich spája a zároveň im sprostredkúva aj veľa pozitívnych príkladov (zástupca samosprávy), pretože existuje mnoho úspešných Rusínov, ktorých možno vnímať ako vzory.

Výučba rusínskeho jazyka sa v meste organizuje vo forme krúžkov na školách. Na mestskom úrade vo Svidníku sa v decembri 2016 konalo stretnutie pracovnej skupiny pod vedením štátneho tajomníka Petra Krajňáka (v zastúpení Petra Osifčína, vedúceho sekretariátu štátneho tajomníka Ministerstva školstva, vedy výskumu a športu SR) k výučbe rusínskeho jazyka. Táto skupina pracuje v oblasti politiky podpory národnostných menšín. Jej cieľom je vypracovať Konceptiu rozvoja výučby rusínskeho jazyka a kultúry v materských školách, základných školách a stredných školách v Slovenskej republike. Ani v jednej škole však neprebíha vyučovanie v rusínskom jazyku.

Ľudia so zdravotným postihnutím

Ľudia so zdravotným postihnutím taktiež tvoria významnú cieľovú skupinu mestských dokumentov (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb na roky 2016-2022), ale aj mestských aktivít, ktoré sú zamerané predovšetkým na poskytovanie sociálnych a zdravotných služieb. Strategicky si mesto si kladie za cieľ podporovať terénne služby, zamestnávanie a integráciu detí do základných škôl. Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb konštatuje, že podmienky na začleňovanie detí so zdravotným postihnutím do základných škôl sú optimálne a taktiež uvádza, že narastajú počty detí a žiakov so špeciálno-pedagogickými potrebami (čo, samozrejme, nevyhnutne neznamená len zdravotné postihnutie). Tvorba komunitného plánu prebiehala do istej miery participatívne.

Respondenti spomenuli, že nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím, ktorí žijú vo Svidníku, sa nachádzajú v rovnakej situácii. Tá často závisí od ich veku a rodinnej situácie. Iné problémy zažívajú rodiny s deťmi so zdravotným postihnutím, iné seniori so zdravotným postihnutím. Celkovo je však situácia ľudí so zdravotným postihnutím komplikovaná vo viacerých smeroch.

Obvykle majú v porovnaní s ostatnou populáciou horšiu pozíciu na trhu práce a vzhľadom na vysokú nezamestnanosť si teda nevedia nájsť prácu. Nižší príjem potom pre nich znamená, že si ani nemôžu zaplatiť za sociálne služby, ktoré by im v ich situácii pomohli (napríklad opatrovateľskú službu). Mesto Svidník však podporuje zriaďovanie **chránených dielní**, ktoré sú v meste 3:

- Kameraný systém – kamery sú umiestnené na najfrekventovanejších miestach v meste a vďaka 24-hodinovému režimu snímajú a monitorujú rizikové miesta. Mesto disponuje 8 kamerami na kamerovom systéme, ktoré obsluhujú 5 pracovníci v chránenej dielni. Počas

existencie kamerového systému vo Svidníku si na tomto pracovisku od roku 2011 priebežne našlo uplatnenie 6 ľudí so zdravotným postihnutím.

- Kancelária prvého kontaktu je ďalšou chránenou dielňou patriacou pod Mesto Svidník. Bola zriadená v roku 2012 a nachádza sa vo vestibule administratívnej budovy Mestského úradu vo Svidníku. Od začiatku fungovania tejto kancelárie si v nej zamestnanie našli tri osoby so zdravotným znevýhodnením.
- Vrátnice na mestských ubytovniach Ul. Nábřežná a Ul. Sov. hrdinov – od roku 2011 si tu priebežne našlo zamestnanie osem osôb so zdravotným postihnutím.

Prevádzkovanie chránených dielní finančne podporuje Úrad práce sociálnych vecí a rodiny, ktorý od roku 2011 prispel na úhradu prevádzkových nákladov chránených dielní mestu Svidník čiastkou takmer 245 000 eur. Mesto Svidník preto vníma zriadenie chránených dielní nielen za ekonomicky prínosné, ale najmä pre samotných zdravotne postihnutých spoluobčanov veľmi prospešné. Základným prínosom chránených dielní je zabezpečenie pracovnej obnovy ľudí so zdravotným znevýhodnením, kde si osvojujú pracovné návyky a stávajú sa opäť dôležitým článkom v pracovnom procese, výsledkom ktorého je zvýšenie ich ľudského i sociálneho kapitálu.

Samostatnou témou je bezbariérovosť v rámci mesta – zatiaľ čo prístup na úrady a inštitúcie je aj pre ľudí s obmedzenou mobilitou celkom dobrý, v prípade služieb, ako sú obchody a reštauračné zariadenia, je to už problém, pretože zvyčajne nie sú bezbariérové. Podobne je to aj s kultúrnymi podujatiami – nie vždy je zohľadnené, že by medzi návštevníkmi mohli byť aj ľudia so zdravotným postihnutím.

Podľa respondentov by ľuďom so zdravotným postihnutím žijúcim v meste pomohlo, aby boli vnímaní ako rovnocenní, aby nemuseli stáť bokom a mohli sa zapojiť do spoločenského života v meste. V praxi to ale neznamená, že ich znevýhodnenie treba prehliadať. Naopak, je potrebné prijať také opatrenia, ktoré by im plnohodnotné zapojenie umožnili.

„Ľudia so zdravotným postihnutím by sa mali brať ako súčasť spoločnosti, ako rovnocenný partner, nemali by byť odsúvaní nabok. Ak by dostali nejakú šancu, určite by dokázali ešte niečo pre spoločnosť urobiť. Pomohla by bezbariérovosť, ale aj viac peňazí na kultúru a na rehabilitačné pobyty.“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti)

Jeden z respondentov tiež uviedol, že by bolo prínosom, keby sa ľuďom so zdravotným postihnutím sprístupnili aj lesné a náučné chodníky po okolí.

Využívanie sociálnych služieb ľuďom s postihnutím komplikuje skutočnosť, že si ich ľudia so zdravotným postihnutím nedokážu zaplatiť. Možno tiež povedať, že v rámci mesta niektoré sociálne služby aj chýbajú, respondenti uviedli napríklad dopravu v meste formou sociálneho taxíka či pomoc rodičom a rodinným príslušníkom ľudí so zdravotným postihnutím, ktorí by potrebovali určitý priestor na stretávanie sa a regeneráciu.

V meste pôsobia aj viaceré organizácie združujúce ľudí so zdravotným postihnutím alebo pobočky celoslovenských združení. V meste sa taktiež konajú viaceré benefičné aktivity zamerané na pomoc ľuďom so zdravotným postihnutím. V novembri 2016 sa vo Svidníku konal napríklad benefičný koncert pre ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím. Tento koncert sa konal pri príležitosti 10. výročia založenia OZ Spojme srdcia pre zdravie, venovaný bol ťažko zdravotne postihnutým ľuďom a záštitu

nad ním držal minister obrany SR Peter Gajdoš. V programe vystúpili klienti Integrovaného zariadenia Hertník a DSS Giraltovcie, dievčenská spevácka skupina Bosorčatá a ďalší.

Náboženské skupiny

Náboženskú diverzitu strategické dokumenty reflektujú vo svojich analytických častiach, avšak netvorí súčasť strategického plánovania rozvoja mesta (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, Komunitný plan rozvoja sociálnych služieb).

Podľa analýzy aktivít, ktoré sa vo Svidníku realizujú pritom náboženstvo hrá v živote mesta veľmi významnú rolu. Podľa aktivít popísaných na mestskej webstránke je veľmi aktívna gréckokatolícka aj pravoslávna cirkev a zúčastňujú sa mnohých podujatí organizovaných mestom. Pred ustanovujúcou schôdzou nového zastupiteľstva sa konala gréckokatolícka omša, duchovní posväcujú novootvorené centrá pre seniorov alebo zdravotne znevýhodnených a podobne. Členovia cirkví sa napríklad zúčastňujú aj **futbalových** turnajov, čo je zaujímavý spôsob udržiavania sociálnej súdržnosti:

„V stredu, 28. mája sa na ihrisku ZŠ Komenského uskutočnil ďalší ročník Primátor Football Cupu, na ktorom si šesť futbalových družstiev zmeralo sily a bojovalo o Pohár primátora. Po vzájomných priateľských zápasoch napokon si z tohto turnaja víťazstvo odnieslo družstvo s netradičným názvom ‘Žiadne nealko’, druhí skončili ‘Mladé pušky’, tretí skončili ‘Učitelia’. Futbalového turnaja sa zúčastnili aj družstvá ‘Gréckokatolíkov’, ‘Rímskokatolíkov’ a ‘Pravoslávnych’. Na tomto športovom podujatí panovala tradične veľmi dobrá nálada a priateľská atmosféra, čapovalo sa pivo i kofola a po jeho ukončení si všetci účastníci pochutnali na výbornom guláši.“²

Primátor mesta sa každoročne na začiatku roka stretáva s predstaviteľmi pravoslávnej, gréckokatolíckej, rímskokatolíckej aj evanjelickej cirkvi, ktoré pôsobia v meste. Tieto stretnutia sú zamerané na informovanie o aktivitách a plánoch jednotlivých cirkví, ale zároveň ich cieľom je aj utužovať vzťahy, rozvíjať spoluprácu s mestom a **podporovať súdržnosť** medzi rôznymi veriacimi.

Vždy, keď je uvedený do úradu nejaký nový duchovný, mesto organizuje stretnutie s primátorom a diskutujú o cieľoch, aktivitách, prioritách mesta a podobne.

Pravoslávna cirkev zorganizovala vo Svidníku benefičný koncert, kde vystúpili zbory z všetkých cirkví pôsobiacich vo Svidníku aj v iných mestách. Zo správy nebolo zrejmé, na aké účely boli použité prostriedky získané z koncertu.

Ďalšie skupiny

Respondenti v rámci rozhovorov pomenovali aj ďalšie skupiny obyvateľstva, ktoré by mesto malo zohľadňovať vo svojich politikách. Konkrétne ide o **mladých ľudí, ktorí odchádzajú z detského domova** alebo sa ocitli **v krízovej životnej situácii**, a o **ľudí ohrozených absolútnou chudobou**.

Sociálne odkázaní občania

Mesto intenzívne rieši tému **sociálnej odkázaných občanov a občanov v hmotnej núdzi**. V tejto súvislosti plánuje vybudovať nové komunitné centrum a pri ňom detské ihrisko a komunitnej záhrady. Pozitívom prístupu mesta Svidník je, že komunitné centrá nevníma ako vyčlenené špecificky pre jednu skupinu obyvateľov (napr. Rómov), ale **vedomuje si dôležitosť zblížovania rôznych skupín**.

² Pozri viac na <http://archiv.svidnik.sk/news/primator-football-cup-2017/>

Komunitné centrá sú tak otvorené pre rôzne skupiny, napr. pre seniorov, ktorí si svoj dôchodkový vek môžu spríjemniť v komunitnom centre rôznymi klubovými činnosťami. Okrem toho komunitné centrá slúžia aj obyvateľom mesta v produktívnom veku, ktorí sú nezamestnaní a žijú vo veľmi zlých sociálnych podmienkach (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016 – 2022, s. 56).

Skupinu ľudí ohrozených absolútnou chudobou respondenti definovali rôzne. Niektorí ich považujú za bezdomovcov, iní respondenti hovorili skôr o „asociáloch“. Väčšina respondentov pritom považuje za problém najmä fakt, že sa zdržujú v centre mesta, často sú pod vplyvom alkoholu a narúšajú miestny kolorit. Jeden z respondentov to vnímal skôr ako problém ich životného štýlu, než toho, že by skutočne nemali kde bývať alebo by pre ostatných obyvateľov znamenali reálne ohrozenie. Zástupca organizácie zo sociálnej oblasti v meste však poukazuje na fakt, že problém je širší a primárne je potrebné týmto ľuďom pomôcť, nie riešiť, že sa zdržujú na verejných priestranstvách. Vníma ich ako jednu zo skupín, ktorá potrebuje pomoc, ich vytesnenie z centra mesta nepovažuje za riešenie problému.

„Žijeme v neľahkej dobe a ktokoľvek kedykoľvek sa môže ocitnúť na ulici. Preto s nimi treba pracovať a neodsúvať ich na okraj.“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti)

Pre riešenie situácie týchto ľudí respondenti poskytujúci sociálne služby navrhovali, aby bola na úrovni mesta vytvorená stratégia práce s touto skupinou, keďže tá momentálne neexistuje. Konkrétne by bolo potrebné zriadiť denné centrum pre ľudí ohrozených absolútnou chudobou, kde by bolo možné s nimi pracovať. Pomohla by tiež terénna sociálna práca, ktorá by bola zameraná na monitorovanie situácie a vyhľadávanie týchto ľudí.

Mladí dospelí po odchode z detského domova

V meste pôsobí detský domov, ktorého klienti musia po dosiahnutí určitého veku odísť. Situáciu komplikuje fakt, že nemajú rodinné zázemie, kam by sa mohli vrátiť a ani situácia v meste pre nich nie je príliš priaznivá, a to najmä, čo sa týka nájdenia si stabilnej práce. V meste síce pôsobia dve zariadenia, kam sa títo mladí dospelí môžu uchýliť, ale je to pre nich len dočasné útočisko a ich šance, že sa posunú ďalej sú len malé. V prípade týchto mladých ľudí (alebo aj ďalších, ktorí sa ocitli v krízovej situácii) je navyše potrebné nielen ubytovanie a zamestnanie, ale aj systematická sociálna práca, pretože sa často potýkajú aj s vážnymi psychickými a inými problémami. Prístup k týmto klientom pritom treba nastaviť individuálne podľa ich potrieb, nedá sa presne nadizajnovať a zdefinovať, aký typ intervencie a kedy klient potrebuje.

KOMUNIKÁCIA MESTA SMEROM K OBYVATEĽOM

Dobrý politik by mal chodiť medzi ľuďmi a počúvať, čo potrebujú, zaznelo v jednej fokusovej skupine (s mladými ľuďmi). Viacerí respondenti, najmä seniori a mladí ľudia sa však zhodli na tom, že záujem zo strany miestnych politikov cítia len pred voľbami. Pozornosť mesta a jeho predstaviteľov, ktorú venujú rôznym skupinám obyvateľstva, je vyjadrením rešpektu a môže ľudí výrazne posúvať vpred. Preto by mesto malo komunikovať aj smerom k menšinovým či vylúčeným skupinám (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti).

Komunikácia mesta smerom k rôznym skupinám obyvateľov

Niektoré skupiny, napríklad ľudia bez domova či ženy v krízovej situácii, sú takmer úplne vylúčené z pozornosti mesta. Ako uviedla jedna z respondentiek pôsobiaca v sociálnej oblasti, pre tieto skupiny by znamenalo veľa, keby si na ne mesto spomenulo napríklad pri príležitosti MDŽ. Respondentka by to vnímala ako symbolické uznanie tých, ktorým bolo viackrát ublížené.

Smerom k seniorom mesto komunikuje prostredníctvom rôznych akcií, napríklad podujatia úcty k starším či oceňovania jubilentov. Seniori tieto podujatia vnímali veľmi pozitívne, pretože mali pocit, že niekto si na nich spomenie (fokusová skupina so seniormi). Respondentka pôsobiaca v sociálnej oblasti však vníma komunikáciu mesta smerom k seniorom ako nedostatočnú, a to najmä v kontexte starnutia obyvateľstva, ku ktorému dochádza v dôsledku znižovania pôrodnosti a odchodu mladých ľudí z regiónu. Staršie generácie tak tvoria čoraz väčší podiel obyvateľstva. Mesto by teda malo seniorom venovať omnoho viac pozornosti. Seniori by mali byť pre mesto väčšou prioritou (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Mladí ľudia vo Svidníku však, naopak, mali pocit, že mesto sa zameriava len na seniorov, najmä pri organizácii rôznych podujatí (fokusová skupina s mladými ľuďmi).

Komunikuje najmä primátor alebo symbolická politika

Komunikáciu mesta smerom k rôznym skupinám obyvateľov realizuje najmä primátor, ktorého aj respondenti vnímali ako pomerne prítomného medzi ľuďmi. Vystupuje veľmi aktívne a pravidelne sa stretáva s občanmi rôznych kategórií, pričom veľmi silný dôraz je kladený na symbolickú politiku – preberá záštitu nad rozmanitým spektrom podujatí, realizujú sa oficiálne prijatia s cieľom vyjadriť uznanie jubilentom (seniori) a podobne. Pri rôznych príležitostiach chodieval medzi Rómov na Festivalovú ulicu, do denného stacionára, do charity. Primátor sa pravidelne stretáva napríklad so staršími obyvateľmi mesta. V rámci týchto stretnutí prebieha kultúrny program a poďakovanie za **prínos pre mesto**. Osobitne prebiehajú aj stretnutia s jubilentmi alebo jubilujúcimi zamestnancami mesta a významnými osobnosťami. V týchto prípadoch primátor zvykne odovzdať jubilentom dar a oficiálne poďakovanie. Táto symbolická politika môže prispievať k väčšej súdržnosti v meste a uznania aj starších ľudí, ktorí sa môžu cítiť osamelí a nepotrební. Na týchto podujatiach obvykle vystupujú aj deti zo základných alebo materských škôl. V mesiaci október, ktorý je venovaný úcte starším, navyše mestský úrad zorganizoval stretnutie s kultúrnym programom v priestoroch jednej zo základných škôl, počas ktorého primátor vyjadril poďakovanie a úctu starším obyvateľom za prínos pre mesto.

Primátor organizuje aj pravidelné **návštevy žiakov a študentov u seba na úrade, kde ich informuje o fungovaní samosprávy a jej funkciách**. To by mohol byť dobrý zdroj budúcich aktivít smerom k mládeži a jej participácii. Nadaní žiaci zo ZŠ Karpatská napríklad navštívili v rámci predmetu *Obohatenie* kanceláriu primátora. Toto stretnutie si dohodli za účelom rozšírenia svojich vedomostí a všeobecného rozhľadu, kde sa chceli viac dozvedieť o fungovaní mesta, zahraničnej spolupráci a práci primátora. Primátor ich srdečne prijal, porozprával im o daných témach a v závere stretnutia zodpovedal na ich zvedavé otázky. Všetkých obdaroval knihou o meste Svidník, ktorú každému vlastnoručne podpísal. Na pamiatku si urobili spoločnú fotografiu. Netradičnú hodinu vlastivedy zažili druháci zo ZŠ Komenského a po nich aj ich rovesníci zo ZŠ Karpatská. Preberali učivo o samospráve, a preto prišli rovno na mestský úrad, aby priamo z úst primátora dostali odpovede, ktoré ich najviac zaujímali. V zasadačke MsÚ ich privítal primátor mesta s prednostom OÚ. Žiakov zaujímalo nielen to, čo robí primátor celý deň, s kým sa stretáva, ale navrhovali aj čo by malo byť vo Svidníku, najmä aké

obchody. Deti si vyskúšali, ako sa sedí na primátorskej stoličke, prezreli si kanceláriu a odchádzali s novými poznatkami i malým darčekom.

Primátor sa snaží komunikovať najmä pozitívne veci, hoci, ako zhodnotila jedna z respondentiek, je to v meste skôr ojedinelý jav, pretože ľudia (zamestnanci mesta) ľahko skĺznu do negativizmu a sú príliš často zaťažení „závisťou a zlobou“ (zástupca samosprávy).

V takejto situácii je dôležité, aký tón komunikácie nastavuje vedenie mesta a akým spôsobom vedie a pracuje so svojimi zamestnancami. Jedna z respondentiek považovala spôsob, akým navonok komunikuje primátor za obrovskú výhodu práve kvôli pozitívnemu tónu, ktorý používa. Zároveň však respondentka priznáva, že by bolo potrebné pracovať so zamestnancami mesta, „motivovať ich, navodzovať dobrú atmosféru, (...) robiť osvetu, komunikáciu, sedenia a spoločne robiť veci a negovať negatívne vzorce správania“ (zástupca samosprávy).

Primátor komunikuje aj prostredníctvom sociálnych sietí (Facebook), čo je platforma prístupná najmä mladšej a strednej generácii. Podľa jedného z respondentov tieto skupiny tento spôsob komunikácie aj využívajú (zástupca samosprávy).

Dostupnosť informácií

Podľa niektorých respondentov majú obyvatelia dosť informácií o tom, čo sa v meste deje a aké aktivity mesto vyvíja. Obyvatelia teda majú prehľad a nemôžu povedať, že by neboli informovaní (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Na tomto však medzi respondentmi nebola zhoda. Mesto má svoju webstránku, ale podľa jednej z respondentiek neobsahuje informácie, ktoré by mala – teda informácie o činnosti samosprávy, ale slúži skôr na propagáciu mesta a primátora. Aktuality mesta sú navyše poskytované len v slovenskom jazyku. Základné informácie o meste sú na webstránke poskytované aj v anglickom, nemeckom a poľskom jazyku (podpora turizmu) – v jazyku menších však nie.

Obyvatelia teda nedostávajú relevantné informácie. Mesto má napríklad veľké problémy s predajom mestského majetku, ale obyvatelia o tom vôbec nevedia (zástupca samosprávy). Hlavným zdrojom informácií sú zasadnutia mestského zastupiteľstva (MsZ), ktoré sa vysielajú online aj v lokálnej televízii (infokanál), a tiež miestna tlač (zástupca samosprávy).

Ukázalo sa, že o prenosi zasadnutí MsZ je medzi obyvateľmi pomerne veľký záujem, a to naprieč rôznymi skupinami. Miestna tlač (dvoje súkromných novín) prináša informácie zo zasadnutí MsZ aj o daniach v meste. Niektorí respondenti však vnímali spôsob ich informovania skôr negatívne, pretože pokrývanie zasadnutí MsZ podľa nich nie je objektívne a cielene informujú skreslene („akoby sme boli na inom zasadnutí“, zástupca samosprávy).

Čítanosť miestnych novín navyše napríklad u mladých ľudí zrejme nie je vysoká. Ako uviedli účastníci fokusovej skupiny s mladými ľuďmi, miestne noviny nesledujú, maximálne si prebehnú titulky, ale nečítajú články.

Podľa inej respondentky (obyvatelka s migračným pôvodom) možno obyvatelia vedia, aké podujatia mesto organizuje, ale nevedia napríklad o projektoch, ktoré realizuje alebo plánuje realizovať. To môže byť spôsobené aj tým, že „každý si rieši svoje“, teda obyvatelia proaktívne nevyhľadávajú tento

typ informácií. Ak im teda nie sú ponúknuté tak, aby nemuseli vyvíjať zvláštnu aktivitu na ich získanie, nedostanú sa k nim.

Priestor pre obyvateľov na vyjadrenie

Obyvatelia sa môžu vyjadrovať napríklad v rámci zasadnutí mestského zastupiteľstva. Podľa jedného z respondentov tam „ľudia môžu prísť, nikdy sa nestalo, že by primátor neudelil slovo – majú právo, (...)“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Ako však uviedli ďalší respondenti, obyvatelia sa zasadnutí nezúčastňujú, hoci ich sledujú online alebo na infokanáli. Za posledných sedem rokov prišlo na zasadnutie MsZ približne päť až sedem obyvateľov. Podľa jedného zo zástupcov samosprávy, s ktorými sme hovorili, ľudia riešia až to, čo sa ich bytostne dotýka.

Priestor na vyjadrenie svojich požiadaviek majú obyvatelia aj v rámci osobného kontaktu s primátorom, keďže „dvere sú uňho vždy otvorené“, nemá úradné hodiny a zároveň sa pomerne často pohybuje medzi ľuďmi na rôznych podujatiach a je prístupný komunikácii (zástupca samosprávy). Obyvatelia preto nemajú problém kedykoľvek prísť priamo za ním s požiadavkami a problémami, ktoré potrebujú vyriešiť:

„Ľudia chodia za ním, prijíma každého, bezdomovcov, Rómov, s každým sa rozpráva, kto má akýkoľvek problém, s hocijakou banalitou.“ (zástupca samosprávy)

Otvorené dvere nie sú len u primátora, ale aj u prednostu a ostatných zamestnancov mestského úradu. Vedenie mesta preto situáciu vníma tak, že obyvatelia majú dostatočný priestor na vyjadrenie svojich potrieb a požiadaviek. S konkrétnymi podnetmi či nápadmi však obyvatelia za prednostom či inými zamestnancami až tak často neprichádzajú

„Neviem, čím to je - my sme otvorení komunikácii, ja som ochotný počúvať, keď niekto urobí polovicu mojej roboty tým, že príde s nápadom, ja som len rád.“ (zástupca samosprávy)

Zdá sa teda, že ak obyvatelia na úrad prichádzajú, vznášajú skôr požiadavky a očakávajú riešenie svojich problémov, než by prichádzali s podnetmi a nápadmi. Na jednej strane je pozitívne, že primátor prijíma obyvateľov a dáva im priestor na vyjadrenie svojich potrieb, počúva ich a snaží sa ich problémy riešiť adresne. Obyvatelia mesta tak majú pocit, že ich niekto prijíma a že sú vypočutí. To častokrát obyvateľom, ktorí za primátorom prichádzajú, stačí, aj keď sa ich problém nevyrieši. Na druhej strane to však v takejto pomerne neformálnej a neorganizovanej podobe môže byť aj kontraproduktívne, pretože je to náročné na čas aj na osobnú kapacitu (zástupca samosprávy).

Mnohé z požiadaviek, s ktorými obyvatelia mesta za primátorom prichádzajú (napr. žiadosti o byt, o prácu), by zároveň nemal riešiť primátor mesta, ale príslušné odbory a oddelenia mestského úradu. Formalizácia komunikácie a kontaktu mestského úradu s obyvateľmi je dôležitá aj z hľadiska transparentnosti, aby ľudia nemali pocit, že si tam iní chodia „vybavovať veci“.

Obyvatelia majú možnosť kontaktovať mesto a primátora aj prostredníctvom Facebooku, čo podľa jedného zástupcu samosprávy využíva najmä mladšia a stredná generácia. Fokusová skupina s mladými ľuďmi však ukázala, že mladí primátora síce registrujú, vedia, ako sa volá a vnímajú, že sa zúčastňuje podujatí v meste, ale nikdy ho nekontaktovali a nesledujú ho ani na sociálnych sieťach (fokusová skupina s mladými ľuďmi). Obyvatelia môžu využiť aj mailovú komunikáciu, s čím „človek,

ktorý je trochu zbehlý, nemá problém“ (zástupca samosprávy). Otázne však je, či je tento spôsob komunikácie prístupný skutočne pre všetkých. Ťažkosti s elektronickou komunikáciou môžu mať napríklad seniori, ale aj ľudia so zdravotným postihnutím (napr. zrakovým).

SPOLUPRÁCA MESTA A RÔZNYCH ORGANIZÁCIÍ

Samospráva vo Svidníku spolupracuje rôznym spôsobom s rôznymi organizáciami, ktoré na území mesta pôsobia. Celkovo bola spolupráca s mestom hodnotená ako dobrá a prístup mesta ako ústretový.

S niektorými organizáciami sa vzájomne dopĺňajú v oblasti služieb, ktoré poskytujú obyvateľom, napríklad pri službách seniorom, ktorých význam bude vo Svidníku čoraz viac narastať vzhľadom na starnutie obyvateľstva. Denný stacionár napríklad poskytuje dennú starostlivosť seniorom, ktorých „dodáva“ sociálny odbor mestského úradu. Časť klientov totiž neprichádza s požiadavkou o starostlivosť do stacionára, ale na sociálny odbor, ktorý ich následne posúva do stacionára. Sociálny odbor je teda dobre informovaný o službách, ktoré stacionár ponúka. To je výsledkom pravidelnej, aj neformálnej komunikácie týchto dvoch inštitúcií (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Podobná forma spolupráce funguje aj s domovom dôchodcov (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti).

S inými organizáciami (napr. detský domov, Zväz Rusínov a Ukrajincov, Múzeum ukrajinskej kultúry, občianske združenie poskytujúce služby ľuďom so zdravotným postihnutím) mesto spolupracuje najmä vo forme vzájomnej podpory pri organizácii rôznych podujatí v oblasti kultúrnej, športovej a záujmovej (napr. dni remesiel, rôzne výstavy a pod.). Mesto vie napríklad poskytnúť priestory na realizáciu alebo malú dotáciu 100-200 eur či pripojiť sa k organizácii podujatia ako partner. Takáto forma spolupráce je aj recipročná – ak nejaké podujatie organizuje mesto, zvyknú ho podporiť aj niektoré z organizácií. Múzeum napríklad pri organizácii Duklianskeho behu poskytuje svoje priestory.

Intenzívnejšiu spoluprácu s mestom by uvítala najmä organizácia pracujúca s ľuďmi bez domova, aby boli „nútení“ prísť do azylového domu a využívať ich služby. Na otázku, ako by to mesto mohlo docieľiť, bol v rozhovore uvedený príklad Košíc, ktoré pracuje s ľuďmi bez domova intenzívnejšie vo forme monitorovania, terénnej práce a ich zväžania do zariadenia (útulku). Respondent však zároveň priznáva, že vo Svidníku by takéto opatrenia nemali zmysel, pretože v meste je len jeden človek bez domova (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Zdá sa teda, že problematika ľudí bez domova je vnímaná ako naliehavejšia, než v skutočnosti je.

PRIORITY MESTA

Aktuálna situácia v oblasti stanovovania priorít

V oblasti stanovovania priorít by bolo potrebné zlepšiť proces plánovania s jednoznačnou následnosťou krokov. Podmienkou toho je dobrá komunikácia a spolupráca primátora s mestským zastupiteľstvom (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti, zástupca samosprávy). V súčasnosti je však plánovanie v meste skôr náhodné – prioritou je všetko, a preto nič:

„Nie sú zadefinované priority. A keď je všetko prioritou, tak vlastne nič nie je prioritou.“ (zástupca samosprávy)

V súčasnosti sa napríklad projekty píšú nie podľa toho, čo je v meste potrebné urobiť, ale podľa toho, aká výzva je aktuálne otvorená a prístupná pre mesto. O projektoch sa rozhoduje na mestskom úrade a nejdú na prerokovanie mestskému zastupiteľstvu. Jedna z respondentiek si myslí, že financie z projektov by sa dali využívať efektívnejšie, keby o nich prebehla širšia diskusia (napr. v mestskom zastupiteľstve) (zástupca samosprávy).

V meste akoby chýbalo líderstvo a vízia, kam by sa mesto v nejakom časovom horizonte chcelo posunúť. Tou víziou by mohla byť napríklad práca. Tú však neprinesie veľký investor a podľa jednej respondentky pôsobiacej na samospráve by naňho mesto ani nemalo čakať, pretože by priniesol aj zmeny v štruktúre obyvateľstva a životnom prostredí, čo pre mesto nie je úplne žiadúce. Efektívnejšie by bolo pracovať s potenciálom, ktorý v meste je.

Odporúčané priority mesta vo vzťahu k rôznym skupinám obyvateľov

Služby pre seniorov

Vzhľadom na starnutie populácie a odchod mladých ľudí zo Svidníka by mesto malo intenzívnejšie riešiť situáciu seniorov a služby, ktoré im bude schopné do budúcnosti poskytovať. Podľa respondentky pôsobiacej v sociálnej oblasti by bolo potrebné pre seniorov zriadiť centrum, ktoré by odbremenilo rodinu, pričom by však časť jeho agendy (administratíva) bola prenesená na mestských úradníkov. Podľa samotných seniorov, ktorí sa zúčastnili fokusovej skupiny, by mesto malo prispievať na chod denného stacionára a celkovo sa seniorom viac venovať (napr. zriadením linky MHD do nemocnice, zriadením pobočky pošty, ktorú by mali bližšie).

Deti a mládež

V meste chýbajú prevenčné aktivity, ktoré by sa venovali predchádzaniu sociálno-patologických javov, ako je napríklad to, že deti z rómskej komunity vyberajú kontajnery. Na to by mohli byť využívaní mestskí terénni sociálni pracovníci, ktorí by chodili do rodín. Prevenčné aktivity na vyplnenie voľného času „svojich“ detí bude v blízkej budúcnosti realizovať detský domov, keď zamestná vlastného sociálneho pracovníka. Tým bude suplovať úrad sociálno-právnej ochrany (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Za prevenčnú aktivitu by sa dalo považovať aj vybudovanie ihriska na Festivalovej ulici, aby deti, ktoré tu bývajú mohli zmysluplne tráviť voľný čas, ako uviedli účastníci fokusovej skupiny s Rómami.

Mladí ľudia by zase uvítali, keby v meste existoval podnik (bar/kaviareň), kde by si po škole mohli ísť sadnúť, aby nemuseli chodiť do existujúcich podnikov, v ktorých sa fajčí či pije alkohol.

Rómovia

Fokusová skupina s Rómami ukázala, že mesto by malo riešiť najmä ich bývanie. Účastníci fokusovej skupiny síce boli so svojím aktuálnym bývaním na Festivalovej ulici spokojní, ale negatívne hodnotili spolunažívanie rôznych skupín na tejto ulici. Podľa ich vyjadrení je tam niekoľko rodín, ktoré robia neporiadok a hluk a ostatným obyvateľom to prekáža. Ide údajne o mimosvidníckych Rómov. Účastníci fokusovej skupiny navrhovali zaviesť pokuty pre tých, ktorí by porušovali pravidlá spolunažívania. Alternatívou k pokutám by bola možnosť odpracovať si to v prospech mesta. Okrem bývania by mesto malo prioritne riešiť sociálny podnik pre Rómov, „lebo by im to veľmi pomohlo.“

Mestu by to nijako neuškodilo, občania v meste by o nič neprišli“ (zástupca samosprávy). Podľa jednej respondentky pôsobiacej v samospráve sa však mesto obáva reakcií väčšinového obyvateľstva, keby urobili „niečo pre Rómov.“

Ľudia so zdravotným postihnutím

Ako uviedol jeden z respondentov pôsobiaci v sociálnej oblasti, bolo by potrebné, aby mesto venovalo viac pozornosti bezbariérovosti verejných priestorov, ktorá by pomohla nielen ľuďom so zdravotným postihnutím, ale aj seniorom, či rodičom s kočíkmi.

Sociálne odkázaní obyvatelia

Mesto momentálne nemá prehľad o tom, koľko obyvateľov žije na hranici chudoby. Mnohí z nich totiž nikdy neprídu žiadať o pomoc. Podľa jednej z respondentiek (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti) by bolo potrebné, aby si mesto urobilo základné mapovanie situácie. Výsledkom mapovania by mala byť neverejná databáza ľudí v hmotnej núdzi, ktorým by tak mohla byť poskytovaná adresná pomoc. Ako uviedla táto respondentka, vo Svidníku je dosť ľudí ochotných pomôcť, avšak chýbajú informácie o tých, ktorí tú pomoc potrebujú. Ďalším riešením, ktoré navrhuje je, aby mesto zriadilo linku, na ktorej by bolo možné (aj anonymne) nahlásiť, že niekto potrebuje pomoc (napr. ak by si sused v bytovke všimol, že niekto z obyvateľov sa nachádza v hmotnej núdzi).

PARTICIPÁCIA VO SVIDNÍKU

Súčasná situácia

Obyvatelia Svidníka využívajú napríklad petície, aj keď tým, že je to malé mesto, veci sa riešia skôr po osobných linkách. Ak obyvatelia niečo chcú, idú priamo za primátorom, prednostom či poslancami. Petíciu spisovali napríklad obyvatelia štvrte, v ktorej sídli azylový dom, a žiadali, aby bol presťahovaný inam, ideálne niekam na okraj mesta (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Ďalší respondenti uviedli, že v niektorých prípadoch skúšajú najprv získať pozornosť médií, aby vytvorili väčší tlak na zodpovedných aktérov.

Práve medializácia sa vo Svidníku akoby stala jednou z foriem občianskeho aktivizmu, keďže tu má svojho vyslaného redaktora TV Markíza. Obyvatelia majú pocit, že médií sa zástupcovia mesta boja viac ako polície, boja sa toho, čo o nich povedia ľudia (zástupca samosprávy). Zaužívala sa teda fráza „*pán primátor, zavoláme na vás Markízu alebo spíšeme petíciu.*“ Primátor sám však petície vníma pozitívne ako podnet zo strany obyvateľov mesta, s ktorým sa treba zaoberať (zástupca samosprávy). Podnety poslancom, resp. svoje problémy, posielajú obyvatelia aj cez Facebookovú stránku „Svidník otvorene“, prípade cez interpelácie na konkrétnych poslancov.

Ako uvádzame vyššie, na zasadnutiach MsZ sa obyvatelia Svidníka zúčastňujú v minimálnej miere. Za posledných sedem rokov sa ich zúčastnilo päť až sedem obyvateľov, ktorí chceli riešiť veľmi konkrétne záležitosti, ktoré sa ich týkali (napr. že mal pod oknami autoumývarku). Ako uviedli účastníci fokusovej skupiny so seniormi, prenosy zasadnutí sledujú, ale osobne sa nikdy nezúčastnili. Dôvodom je, že si myslia, že prístup majú len pozvaní. Zároveň vyjadrili istú mieru skepsy, či by ich účasť a vyjadrovanie sa na zasadnutiach malo nejaký efekt. V minulosti sa totiž ukázal skôr opak, keď sa niektoré vystúpenia občanov nedostali ani do uznesenia. Podobnú otázku si kladú aj iní respondenti, teda či by ich názory boli vyslyšané, či by participácia mala zmysel (zástupca samosprávy). Podľa jednej

respondentky pôsobiacej v samospráve hlas obyvateľov v súčasnosti možno vypočítaný aj je, ale nie je posunutý ďalej tak, aby sa aj reálne niečo zmenilo.

Participácia vo Svidníku je teda rozvinutá len vo veľmi limitovanej miere. Respondenti si to vysvetľujú rôzne, napríklad tým, že obyvatelia nechcú na seba brať zodpovednosť, hoci o komunálnu politiku sa zauímajú, keďže im je najbližšie. Jeden z respondentov pôsobiaci v samospráve si neaktivitu obyvateľov nevie vysvetliť, ale domnieva sa, že možno súčasné problémy, ktorým mesto čelí, nie sú natoľko závažné, aby sa obyvatelia angažovali. Neaktivita obyvateľov však môže súvisieť aj s tým, kto v kraji zostal – kvôli odchodu mladých ľudí dochádza aj k odlivu „*intelektuálneho potenciálu*“. Mesto by však malo s ľuďmi, ktorí zostali, pracovať, ako uviedol jeden z respondentov pôsobiaci v sociálnej oblasti. Ďalším dôvodom môže byť to, že sa ľudia boja „*publicity*“, že ich niekto uvidí vo vysielaní zasadnutia MsZ. Vymykali by sa tým zaužívaným zvyklostiam, keďže účasť verejnosti na zasadnutiach nie je bežná. Bolo by to vnímané ako niečo veľmi zvláštne, ba až podozrivé, prečo tam daný človek išiel (zástupca samosprávy). Osobná účasť na zasadnutiach MsZ je na začiatok možno časovo a kapacitne príliš náročnou formou participácie. Možnosťou by bolo hlasovanie o rôznych návrhoch smskami, ako navrhol jeden zástupca samosprávy.

Participačná iniciatíva by podľa jedného z respondentov mala prísť od samotných obyvateľov, aby bola legitímna. V súčasnosti však sami obyvatelia takúto iniciatívu nevyvíjajú, a preto by ich zrejme mohlo pritiahnúť, osloviť mesto, ako uviedol jeden zo zástupcov. To by sa mohlo diať napríklad prostredníctvom mestských novín vo forme občasníka (napr. štvrťročníka), ktoré však mesto v súčasnosti nemá. Tie by mohli uverejňovať informácie o dianí v meste a o možnostiach zapojenia verejnosti. Informácie by teda mesto malo obyvateľom posúvať cielene, pretože, ako uviedol jeden zástupca samosprávy, „*v súčasnosti sa ľudia ani nepýtajú, lebo nevedia, čo sa majú pýtať*“. Mesto by taktiež mohlo organizovať viac stretnutí s verejnosťou. V súčasnosti síce mesto organizuje množstvo podujatí, na ktorých sa s obyvateľmi stretáva, ale nerobia sa stretnutia o strategických otázkach.

„[doteraz to bolo nastavené tak, že] *však rozhodneme, však budú vidieť v televízii a keby niečo, tak sa ozvú. Ale dopredu sme nikdy nekomunikovali.*“ (zástupca samosprávy)

Téma väčšieho zapájania obyvateľov do tvorby verejných politík a diania v meste sa približne trikrát riešila aj na zasadnutiach MsZ na podnet jednej z poslankyň. Poslanci síce participáciu vítajú, ale akoby nebolo nikoho, kto by chcel/mohol byť nositeľom tejto témy a ťahať jej realizáciu. K podpore participácie nie sú vedení ani zamestnanci samosprávy (zástupca samosprávy).

Pokiaľ ide o **rozhodovanie** o zásadných otázkach s priamym dopadom na život obyvateľov mesta, nie je úplne zrejmé, ako sú rozhodovacie procesy nastavené. V prípade riešenia bývania Rómov, keď sa schvaľovala výstavba bytoviek na Festivalovej ulici, dotknutí Rómovia nemali možnosť vstúpiť do procesov rozhodovania a vyjadriť sa k plánom. Len dostali informáciu o tom, že dostanú nový byt, takže neprotestovali. S kvalitou bývania však spokojní nie sú, keďže ide o byty veľmi nízkeho štandardu, ktoré sa rýchlo opotrebovali a už po pol roku užívania sú v pomerne zlom stave (fokusová skupina s Rómami). Kedysi v meste existovala komisia na riešenie rómskych tém, ktorej členmi boli aj dvaja Rómovia. Tá však už v súčasnosti nefunguje, zanikla práve v období, keď sa rozhodovalo o umiestnení nových bytoviek pre Rómov (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti). Podobný prístup sa ukazuje aj pri otázkach prevádzky denného centra pre seniorov. V čase výskumu sa diskutovalo o jeho zrušení, keďže sa zmenili legislatívne podmienky financovania takýchto zariadení. Podľa nových pravidiel by mesto malo na prevádzku prispievať. Vedenie centra sa aktívne zaujíma o možnosti

riešenia a diskutuje o nich s mestom. Klienti centra sa veľmi obávali, že sa zruší, ich samotných sa však nikto nepýtal na názor, ako uviedli účastníci fokusovej skupiny so seniormi.

Občianska angažovanosť ľudí a združení rôznych skupín obyvateľov

Výskum ukázal, že vo Svidníku je pomerne slabé zázemie občianskej spoločnosti. Úplne absentujú napríklad rómske organizácie, čo si respondenti nevedeli vysvetliť (fokusová skupina s Rómami). Jeden z respondentov založil občianske združenie na podporu Rómov a plánuje robiť na nich zamerané aktivity (aj kultúrne) a zámerom je aj spolupráca s mestom, pretože „*inak by to nemalo zmysel*“ (zástupca organizácie v sociálnej oblasti).

Rómska organizácia by podľa neho poskytla lepšiu pozíciu pre vyjednávanie s mestom. Rómovia vo Svidníku momentálne nemajú ani žiadneho hovorca či zástupcu, ktorý by v ich mene komunikoval s mestom. Napriek tomu sa však Rómovia vedia zjednotiť, najmä pri riešení veľmi konkrétnych vecí, ktoré sa ich priamo dotýkajú. To bol napríklad prípad, kedy sa Rómovia žijúci na Festivalovej ulici zmobilizovali za zlepšenie prístupovej cesty k bytovkám. V rámci susedstva sa vytvoril akýsi petičný výbor, ktorý inicioval jeden z obyvateľov a spoločne spísali svoju predstavu o tom, ako by sa prístupová cesta dala riešiť. Túto predstavu potom prezentovali miestnym obyvateľom a dávali im to na podpis. Petíciu adresovali mestu a napokon sa ich požiadavka aj vyriešila (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti).

Pomerne dobre organizovaní sú Rusíni a Ukrajinci, keďže v meste má pobočku Rusínska obroda a Zväz Rusínov a Ukrajincov SR. Tieto združenia sa vo Svidníku venujú rozvoju národnostnej kultúry, napríklad prostredníctvom organizácie festivalu kultúry Ukrajincov či festivalu rusínskej kultúry (zástupca organizácie z kultúrnej oblasti).

Začínajú sa však spájať aj rôzne organizácie, ktoré pôsobia v oblasti cestovného ruchu – hotely, aquapark, Dukla Destination, pričom iniciatívu vyvíja aj primátor. Snažia sa vytvoriť balíček, ktorým by pritiahli do mesta viac turistov. Jedna z respondentiek vnímala takúto spoluprácu ako mimoriadne dôležitú pre to, aby sa veci pohli dopredu.

„V jednote je sila. To by mohlo byť aj takým heslom toho nášho projektu (pozn. projekt Svidník - mesto pre všetkých), že spojme všetky skupiny, robme veci spolu a spolu sa nám tu bude žiť lepšie.“ (zástupca samosprávy)

Spájanie obyvateľov či organizácií však nie je vo Svidníku zaužívané. Iniciatívu smerom k mestu vyvíjajú skôr jednotlivci za svoje individuálne požiadavky. V meste sú aktívne rôzne organizácie, ale nie je zvykom, že by sa zaktivizovali a spojili obyvatelia za nejakú vec, napr. spoločné a svojpomocné vybudovanie detského ihriska. Zo strany obyvateľov mesto dostáva skôr nekonštruktívnu kritiku, nie návrhy na riešenia (zástupca samosprávy).

Aktívna a pasívna volebná účasť

Účasť vo voľbách je medzi obyvateľmi rôzna. Všetci mladí ľudia z fokusovej skupiny sa napríklad zúčastnili ostatných volieb (župné), ktoré boli vlastne prvé, v ktorých mohli hlasovať. Plánujú sa zúčastniť aj komunálnych volieb na jeseň 2018, a to aj v prípade, že v tom čase už budú na vysokej škole mimo mesto. Kandidátov si budú vyberať podľa straníckej príslušnosti, podľa toho, či niečo urobili pre mesto (prípadne či aktuálny primátor/starosta splnil to, čo sľuboval v predchádzajúcich

voľbách) a či ich poznajú. U mladých ľudí zaväži aj to, koho budú voliť ich známi. Účastníci fokusovej skupiny s mladými ľuďmi by však sami kandidovať nešli, politika ich natoľko nezaujíma. Neochota ísť do politiky sa však netýka len mladých ľudí. Kandidovať nechcú ani najšikovnejší a mienkotvorní obyvatelia mesta, „*lebo im to za to nestojí*“ (zástupca samosprávy).

Veľký záujem o voľby majú seniori, ktorí sú klientmi denného stacionára. Tí sa zúčastňovali aj predvolebných mítingov v meste. Malý záujem však o voľby prejavujú klienti pobytovej časti stacionára, a to aj napriek tomu, že personál s nimi o voľbách diskutoval a ponúkol im akúkoľvek asistenciu, ak by chceli ísť voliť (ide o župné voľby, v ktorých nebolo možné vybaviť si voličské preukazy). Zo 40 klientov v pobytovej časti sa napokon traja prihlásili, že chcú voliť (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti).

Tvorba verejných politík

Mesto Svidník má vytvorené dva hlavné strategické dokumenty – Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022 a Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb na roky 2016-2022. Mesto Svidník už v súčasnosti pri tvorbe verejných politík využíva isté prvky participatívnej metódy zisťovania názorov obyvateľstva. Túto metódu mesto využilo tak pri príprave Programu rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, ako aj pri tvorbe Komunitného plánu sociálnych služieb na roky 2016-2022. Ani pri jednom z použitých dotazníkových prieskumov nie je jasné, ako a či mesto zabezpečovalo diverzitu respondentov tak, aby reprezentovala obyvateľstvo mesta.

Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb

Mesto Svidník kladie dôraz na komunitný charakter plánovania a tvorby verejných politík, a to najmä vo vzťahu k tvorbe komunitného plánu rozvoja sociálnych služieb. V jeho úvode definuje komunitné plánovanie ako jeden zo základných rozvojových procesov, ktorého zmyslom je absorbovať názory celej komunity, ktoré umožnia spracovať podkladové materiály pre rôzne oblasti verejného života. Komunitný plán vnímajú jeho autori ako strategický dokument, ktorý reflektuje potreby a kapacitu komunity, snaží sa **aktívne zapájať čo najväčší počet obyvateľov do jeho tvorby, čo prispieva k pocitu väčšej demokracie na lokálnej úrovni** a teda naplňa cieľ rozširovania a skvalitňovania poskytovania sociálnych služieb v meste.

Ako sa ďalej v komunitnom pláne uvádza, jeho základným princípom by malo byť **partnerstvo medzi všetkými účastníkmi komunitného plánovania**. Potreby a ciele všetkých účastníkov procesu teda majú mať rovnakú váhu a **názorom všetkých strán musí byť venovaný rovnaký priestor**. Ďalším princípom, ku ktorému sa mesto týmto dokumentom hlási, je zapájanie miestneho spoločenstva do tvorby komunitného plánu, a to rôznymi formami oslovenia verejnosti tak, aby ponuka na spoluprácu bola zrozumiteľná (napr. podľa špecifik komunity, spôsobu života, záujmov, etnickej príslušnosti a pod.). **Nikto nemá byť diskriminovaný a vylučovaný**.

*„Proces tvorby KP je založený na vyhľadávaní, zapájaní a diskusii rôznych ľudí, čo zabezpečuje, že navrhovaný systém sociálnych služieb je jedinečný, neopakovateľný a plne zodpovedá miestnym potrebám, podmienkam a zdrojom. Charakteristickým znakom komunitného plánovania je **zapájanie všetkých, ktorých sa prejednávajúca oblasť týka, dialóg a vyjednávanie a dosahovanie výsledkov prijatých a podporovaných väčšinou účastníkov.**“* (Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb na roky 2016-2022, s. 6, zvýraznenie doplnené)

O komunitnom pláne sa diskutovalo na pôde MsZ, avšak nie dostatočne. Bol prijatý bez rozpravy a bez pripomienok:

„U nás sa takéto zásadné veci prijímajú bez rozpravy, bez jedinej pripomienky a potom sa dve hodiny baví o 3m² cesty.“ (zástupca samosprávy)

Tento dokument navyše spracúvala externá firma a o tom, že by si ho spracovalo mesto samotné sa ani nediskutovalo, pretože na to aktuálne nemá personálne kapacity. Mesto sa však o to podľa jedného zástupcu samosprávy nikdy ani nesnažilo. Ako uviedol jeden z respondentov, firma na to *„mala taký muster, oni do toho nalejú štatistiky“*. V rámci tvorby komunitného plánu mali prebiehať stretnutia rôznych aktérov, ktorých sa komunitný plán týka. Na prvé stretnutia prišla zástupkyňa sociálnej komisie MsZ, bývalý prednosta, zástupcovia poskytovateľov sociálnych služieb. Na druhom stretnutí už však bolo o polovicu menej účastníkov a na treťom už nikto. Stretnutia mali slúžiť na to, aby relevantní aktéri vkladali do plánu podnety, ktoré by sa následne preniesli do jeho podoby.

Avšak ani pre niektorých z tých, čo sa stretnutí zúčastnili, nebolo úplne jasné, čo je ich cieľom. Respondentka pracujúca v sociálnej oblasti uviedla, že mesto robí raz ročne stretnutie všetkých aktérov, ktorí pod komunitný plán patria. Myslí si síce, že jedno stretnutie ročne nestačí, ale tým, že Svidník je malé mesto, ľudia pracujúci v rovnakej oblasti sa stretávajú na menej formálnej úrovni a vyriešia, čo potrebujú. Okrem toho využili aj dotazníkovú metódu:

„Zdalo sa mi to dôležité, lebo keď neviete, čo ľudia potrebujú, tak ťažko niečo robiť.“ (zástupca samosprávy)

Mesto zozbieralo 438 dotazníkov (Komunitný plan rozvoja sociálnych služieb na roky 2016-2022. Takúto návratnosť jedna z respondentiek považovala za slabú a myslí si, že by sa dalo urobiť viac:

„Tie metódy nám chýbajú. Keď chceme vydláždiť pešiu zónu, tiež asi musíme tých občanov zapojiť. Aspoň bytových dôverníkov zobrať a povedzte nám, čo tam chcete. Alebo dať nejaké 3-4 návrhy a ľudia smskami zahlasujú. Trochu tých ľudí pritiahnúť. Nie, že mesto urobilo, ale my sme si to urobili, vymysleli.“ (zástupca samosprávy)

Pri tvorbe komunitného plánu mohli respondenti v dotazníku označiť, s ktorou „sociálnou kategóriou“ sa identifikujú (napr. dôchodca, osoba so ZP, mladý dospelý po náhradnej starostlivosti, drogový závislý, obeť násilia a pod.), avšak nie je zrejmé, či s touto informáciou autori ďalej pracovali. Dotazník taktiež zisťoval záujem občanov zapojiť sa do zlepšovania sociálnych služieb v meste, a teda potenciál participácie. Najväčšiu skupinu respondentov tvorili dôchodcovia (28%), občania v hmotnej núdzi, rodičia starajúci sa o maloleté dieťa a nezamestnaní. Kapitola o zisteniach z dotazníka neobsahuje popis distribúcie dotazníka, je preto možné, že výsledky sú značne skreslené tým, ku komu sa dotazník dostal a kto mal kapacity ho vyplniť. Nie je napríklad zrejmé, ako bol prístupný ľuďom so zmyslovým postihnutím.

Snaha o participatívnu tvorbu komunitného plánu teda bola, avšak z nejakého dôvodu prizvaní aktéri nemali dostatočnú motiváciu vytrvať v účasti. Prizvaní navyše neboli všetci, ktorých sa komunitný plán týka. Práve tí, ktorí nemali možnosť sa vyjadriť, hodnotia plán negatívnejšie a informácie v ňom ako nepresné a neaktuálne.

Zdá sa, že problém s motiváciou môže spočívať v nejasnosti účelu a pravidiel. Ako uviedla jedna z respondentiek z organizácie zo sociálnej oblasti, ktorá sa týchto stretnutí zúčastňovala, nebolo jasné, čo je ich cieľom. Zároveň si nebola istá, či sa má a môže k niečomu vyjadrovať, a preto svoj názor radšej iniciatívne neponúkala.

V súčasnosti teda zjavne neexistuje efektívny mechanizmus, ktorý by spájal rôznych aktérov. Iný respondent zas vnímal tvorbu strategických dokumentov ako čisto formálnu záležitosť – tvoria sa preto, že mesto ich musí mať, napríklad aj kvôli čerpaniu eurofondov.

Program rozvoja mesta Svidník

Počas tvorby Programu rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022 mesto komunikovalo najmä s odborníkmi, ale na svojej webstránke zverejňovalo informácie, ku ktorým obyvatelia mohli dávať stanoviská. Zozbieraných a vyhodnotených bolo 789 dotazníkov, pričom občania boli s prosbou o vyplnenie oslovení prostredníctvom mestskej webstránky a aj osobne. Autori dokumentu taktiež uvádzajú, že verejnosť bola o aktivitách v rámci tvorby programu rozvoja mesta informovaná formou oznamov na web stránke mesta. Nie je zrejmé, či sa mesto snažilo cielene zapojiť aj marginalizované skupiny alebo či sa snažilo odpovede diferencovať podľa typu respondenta (napr. seniori, ľudia so zdravotným postihnutím, národnostné menšiny). Niektorí respondenti navyše mali dojem, že dotazníková metóda nestačí, pretože nezabezpečuje reálnu spätnú väzbu od obyvateľov.

V súčasnosti sú ľudia znechutení, pretože majú pocit, že ich zapájanie sa by nemalo zmysel ani dopad na situáciu („*aj tak sa nič nezmení*“, zástupca samosprávy). Otázkou teda zostáva, ako obnoviť (či nanovo vybudovať) dôveru obyvateľov mesta v samosprávu a v to, že ich hlas bude vypočutý a ich stanoviská zohľadnené.

Možnosti podpory participácie verejnosti

Zriadenie poradného orgánu, ktoré je jedným z cieľov projektu *Svidník – mesto pre všetkých*, zloženého zo zástupcov rozmanitých skupín obyvateľstva sa medzi respondentmi výskumu vo všeobecnosti stretlo s podporou. A to aj napriek tomu, že Svidník je natoľko malý, že dynamika kontaktov je dosť intenzívna a veci sa môžu riešiť neformálne, prípadne cez poslancov MsZ.

Vo výskume však zaznela aj skepsa, či by takýto poradný orgán mal zmysel a jeho činnosť neodišla do stratena tak, ako sa to deje s inými pracovnými skupinami. Je preto dôležité dobre nastaviť jeho fungovanie, pravidlá, partnerstvo a vhodne motivovať jeho členov, aby mali dôvod veriť, že ich účasť v ňom zmysel má. Pri nastavovaní fungovania takéhoto orgánu teda treba byť konkrétny, treba účastníkom vopred objasniť, čo bude predmetom činnosti a diskusií, aby sa na to mohli pripraviť a mať veci premyslené sami za seba, resp. za skupinu, ktorú by reprezentovali.

O formáte a fungovaní takéhoto orgánu respondenti nemali jasnú predstavu. Členmi by mohli byť napríklad primátor a aktívni poslanci za mesto, súkromná sféra a jeden až dvaja zástupcovia každej skupiny (zástupca samosprávy).

Jeden z respondentov by skôr uvítal rady, ktoré by neboli zmiešané, ale išlo by napr. o radu starších, radu podnikateľov a podobne. Takáto forma by možno pre niektoré skupiny, napríklad pre seniorov, bola vhodnejšia, pretože by sa možno cítili komfortnejšie a bezpečnejšie pri vyjadrovaní svojich názorov.

Na tvorbe verejných politík by obyvatelia, ktorých sa týkajú participovať nielen mohli, ale aj mali. Napríklad Rómovia by mali mať hlas pri tvorbe komunitného plánu rozvoja sociálnych služieb, pretože:

„(...) oni tu žijú a najlepšie vedia, čo treba. Ak by mal byť komunitný plán dobrý, mal by byť vypočutý aj hlas Rómov. Keď je to komunitný plán pre nich, nemal by byť o nich a bez nich.“ (zástupca organizácie zo sociálnej oblasti)

Legitimita zastupovania jednotlivých skupín

Otázne je, kto by mohol Rómov (ale aj iné skupiny) v súčasnosti reprezentovať, keďže v komunite chýbajú neformálni lídri. Samotní Rómovia by uvítali, keby mali zástupcu, ktorý by za nich komunikoval s mestom. Mal by to byť niekto, koho by si odhlasovali a kto by po dohode s mestom prebral komunikáciu (fokusová skupina s Rómami). Seniori by privítali aj to, keby ich zástupca bol prítomný na zasadnutiach MsZ a mohol by hovoriť v ich mene (fokusová skupina so seniormi). Mladí ľudia by taktiež mali záujem o to, aby ich, resp. ich zástupcu, samospráva prizývala k diskusiám o dianí v meste, ale za predpokladu, že by išlo o témy, v ktorých sa aspoň trochu vyznajú a ktoré sa ich týkajú. Zastupovať mladých by mal niekto s dobrými prezentačnými schopnosťami, kto by bol schopný zastať si svoj názor. Výber takéhoto zástupcu by pravdepodobne mal byť predmetom hlasovania, aj keď v tejto otázke respondenti nemali jasno (fokusová skupina s mladými ľuďmi).

ODPORÚČANIA

Budovanie identity mesta – súčasný pozitívny postoj obyvateľov k mestu Svidník by bolo potrebné pretaviť aj do podpory silnejšej identity obyvateľov mesta. Svidník je vímaný ako pokojné, zelené, bezpečné mesto, ktoré je kultúrne rozmanité, čo je jeho silným špecifikom a bhatstvom oproti iným mestám. Bolo by potrebné hľadať spôsoby, ako na tomto pozitívnom obraze stavať aj do budúcnosti. Identita je dôležitá pre sociálnu súdržnosť.

Spájanie rôznych skupín obyvateľstva – V meste sa organizuje množstvo kultúrnych podujatí, tie sú však obvykle zamerané len na jednu skupinu obyvateľov (rómsky festival, rusínsky festival). Do budúcnosti by bolo potrebné vytvárať spoločné aktivity, na ktorých by mohli rovnako participovať rôzne sociálne, generačné aj etnické či náboženské skupiny obyvateľov.

Podpora občianskej angažovanosti - v súčasnosti sú obyvatelia Svidníka pomerne pasívni v tom, ako sa podieľajú na aktivitách mesta, plánovaní verejných politík a podobne. Participácia je pojmom, ktorý nerezonuje v obyvateľoch mesta ani u rôznych aktérov, s ktorými sme robili rozhovory. Podpora občianskej participácie by mohla prispieť k väčšej sociálnej súdržnosti, lepšej komunikácii v meste a budovaniu pocitu prináležania.

Priority mesta – samospráva v súčasnosti nedostatočne komunikuje svoje priority, nemá ich jasne stanovené, mnohé sú len formálne. Bolo by potrebné jednoznačne zdefinovať víziu mesta do budúcnosti, pričom dôraz treba klásť aj na špecifické skupiny obyvateľstva.

Formalizácia komunikácie mesta s obyvateľmi

V súčasnosti je systém komunikácie zástupcov mesta s obyvateľmi nastavený pomerne otvorene a neformálne. Podľa zistení z tohto výskumu majú obyvatelia dvere otvorené tak u primátora, ako aj u prednostu a ďalších zamestnancov mestského úradu. Túto ochotu komunikovať treba nepochybne hodnotiť pozitívne. Takáto otvorenosť však má aj svoje nevýhody – mnohé z požiadaviek obyvateľov by nemal vybavovať primátor, ale príslušné odbory mestského úradu, neštruktúrovanosť je náročná na čas aj osobné kapacity a taktiež môže navodzovať pocit, že niektorí ľudia si chodia na úrad „vychádzať veci“. Obyvatelia však zjavne majú potrebu hovoriť priamo s primátorom, aj keď ten ich požiadavky často nemôže vyriešiť. Zdá sa, že často potrebujú najmä vypočutie a prípadnú radu, kam sa ďalej obrátiť. Situácii by teda pomohlo, keby si kancelária primátora vyhradila pevný čas pre konzultácie s obyvateľmi. Tento čas môže byť vyhradený buď v kancelárii primátora, čo však nemusí byť forma prístupná všetkým obyvateľom. oveľa prínosnejšie by bolo, **keby primátor pravidelne navštevoval rôzne skupiny obyvateľov v ich prostredí** – napr. Rómov na Festivalovej ulici, seniorov v dennom stacionári, mladých ľudí na stredných školách, ľudí so zdravotným postihnutím v organizácii, ktorá s nimi pracuje, ľudí v krízovej situácii v azylovom dome a pod. Frekvencia takýchto stretnutí by mohla byť predmetom dohody s danými skupinami. Ľudia by sa na ne mohli vopred pripraviť, premyslieť si, o čom chcú s primátorom komunikovať a pomohlo by aj to, keby tieto stretnutia boli nejakým spôsobom facilitované/moderované.

Poskytovanie informácií obyvateľom mesta

Výskum ukázal, že obyvatelia majú síce dosť informácií o tom, čo sa v meste deje, ale len vo vzťahu k organizácii kultúrnych, športových a podobných podujatí. O strategických otázkach mesta však informácie nemajú. Domnievame sa, že zverejnenie na webstránke mesta nestačí, keďže obyvatelia nie sú zvyknutí ju bežne navštevovať. Ukazalo sa totiž, že obyvatelia nevyvíjajú cielenú aktivitu na vyhľadávanie tohto typu informácií. Jednou z možností by mohlo byť **poskytovanie informácií vo forme občasnika**, ktorý by mesto doručovalo do schránok obyvateľom, **informovanie (a možnosť hlasovania o rôznych návrhoch) smskami**, či **širšia propagácia možností komunikácie s mestom cez sociálne siete a emaily**. **S vyššou intenzitou poskytovania informácií však treba zvýšiť aj mieru reaktivity na podnety od obyvateľov**, aby nemali pocit, že ich snaha o komunikáciu s mestom je márna a jednostranná. Obyvatelia by taktiež mali dostať informáciu o tom, že **zasadnutia MsZ sú prístupné verejnosti** a ich **účasť by mala byť aktívne povzbudzovaná** zo strany mesta. V súčasnosti totiž obyvatelia majú pocit, že zasadnutia sú len pre pozvaných, čo je aj jeden z dôvodov, prečo sa ich nezúčastňujú. Možnosťou je taktiež **využitie infokanála**, ktorý momentálne sprostredkúva prenosy zasadnutí MsZ. Ako uviedli viacerí respondenti, **strategickým otázkam týkajúcim sa mesta by mali byť venované samostatné stretnutia s obyvateľmi**. Aj tu však treba opäť pamätať na to, aby boli **prístupné rôznym skupinám obyvateľov**. Pri organizácii a plánovaní si treba klásť otázku, či budú forma a spôsob vyjadrovania zrozumiteľné napríklad seniorom (zvoliť čo najjednoduchší jazyk a spôsob prezentácie, ktorý bude prístupný všetkým), či miesto organizácie je bezbariérové, či môžu mať všetci obyvatelia pocit, že sú na takomto stretnutí vítaní a podobne. Pri plánovaní takýchto stretnutí zároveň treba rátať s tým, že najmä spočiatku bude účasť nízka a netreba sa tým nechať odradiť.

Zriadenie poradného orgánu

Jedným z cieľov projektu *Svidník – mesto pre všetkých* je zriadenie poradného orgánu mesta, ktorý by bol zložený zo zástupcov a zástupkýň rôznych menšinových skupín, keďže ich hlas momentálne v meste nezaznieva dostatočne. Úlohou poradného orgánu by okrem iného bolo aj vytvorenie mestskej politiky inklúzie. Pri zriaďovaní takéhoto orgánu je nutné dbať na **skutočné zastúpenie**

všetkých skupín obyvateľov a na **legitimitu ich zástupcov/zástupkyň**. Pred samotným začatím činnosti tohto orgánu je nevyhnutné jasne **definovať účel a ciele, mandát, pravidlá členstva, úlohy jednotlivých členov (napr. kto zvoláva zasadnutia a pod.), spôsob fungovania (napr. forma predkladania návrhov a pod.)** a podobne. Fungovanie tohto orgánu zároveň musí byť **nastavené tak, aby sa ho mohli zúčastňovať skutočne všetci** – seniori, mladí ľudia, Rómovia, Rusíni, ľudia so zdravotným postihnutím a ďalší. **Zasadnutia poradného orgánu by mali byť facilitované/moderované**, aby bola diskusia v rámci nich konštruktívna.

Líderstvo v téme participácie

Napriek tomu, že téma participácie je v meste vnímaná pozitívne (aj v MsZ), v súčasnosti v tejto oblasti chýba líder, ktorý by túto tému proaktívne presadzoval a „doťahoval“. Prínosom by bolo, keby mesto ustanovilo napríklad **„splnomocnenca pre participáciu“**, ktorý by mal na starosti všetky oblasti týkajúce sa zapájania obyvateľov do tvorby verejných politík a diania v meste, a tiež komunikáciu s obyvateľmi. Ako sa ukázalo, mestu chýbajú metódy participácie. Jednou z úloh splnomocnenca pre participáciu by preto mohlo prinášanie týchto metód na pôdu mesta na základe štúdia existujúcej literatúry a praxe v iných mestách na Slovensku či v zahraničí.

Stratégia inklúzie menšinových a znevýhodnených skupín vo Svidníku

„Chcem, aby bolo mesto bezpečné, aby mali mladí ľudia príležitosti na vzdelanostný a osobnostný rast. Aby ľudia neukazovali prstom na deti z domovov. Aby boli otvorenejší voči polícii a prišli s nápadmi, ako môžeme byť tolerantnejší voči všetkým ostatným. Aby aj ľudia bez domova mali svoju dôstojnosť. Aby sa Rusíni dobre cítili a nemuseli sa hanbiť hlásiť sa k svojej národnosti. Aby Rómovia neboli vnímaní ako leniví – musíme spolupracovať, viac prezentovať ich kultúru. Inklúzia bude, ak Rómovia a nerómovia budú spolu bývať v domoch a deti chodiť do tých istých škôl. Treba čo najviac zamestnávať zdravotne znevýhodnených ľudí. Mládež by potrebovala lepšie kultúrne a športové aktivity, kde by sa mohli zabaviť, ale aj združovať. Je potrebné zlepšovať povedomie ľudí o téme bezdomovectva” (citát zo zasadnutia pracovnej skupiny pre inklúziu znevýhodnených skupín vo Svidníku)

ÚVOD

Vo Svidníku žijú ľudia rôznej etnicity, religiozity, sociálneho statusu, samozrejme aj veku, zdravotného stavu a podobne. Možnosti týchto rozmanitých skupín presadiť v rámci mesta opatrenia, ktoré by zodpovedali ich potrebám sú však do určitej miery limitované. Na jednej strane sú ohraničené kompetenciami mesta a dostupnými zdrojmi, na druhej strane tým, či existujú komunikačné kanály, ktorými by sa smerom k vedeniu mesta dostali informácie o rôznych potrebách a situácii týchto skupín. V prípade niektorých kategórií obyvateľov sú možnosti komunikovať s mestom obmedzené, pretože nie sú na komunikáciu vytvorené vhodné podmienky (v prípade ľudí so zdravotným postihnutím), niektorí obyvatelia nie sú vnímaní ako tí, ktorí by dokázali sformulovať svoje potreby (mladí, ľudia v krízovej životnej situácii), alebo sú vnímaní ako tí, ktorých situácia je dôsledkom ich životného štýlu, a preto by si mali pomôcť sami. V prípade niektorých skupín môže mať zároveň samospráva pocit, že robí dostatok krokov a aktivít k napĺňaniu potrieb týchto obyvateľov (napríklad v prípade seniorov).

Ak však má byť Svidník mestom, v ktorom sa naozaj všetkým obyvateľom žije dobre, je nevyhnutné, aby samospráva reagovala na potreby všetkých skupín, aj tých, ktoré sú momentálne na okraji. Len tak môže zlepšiť ich situáciu, vziať ich do života mestského spoločenstva a vytvárať tak súdržnú miestnu komunitu. Práve toto je cieľom Stratégie inklúzie znevýhodnených skupín vo Svidníku, ktorá definuje výzvy, ktorým jednotlivé skupiny čelia a navrhuje opatrenia na ich riešenie.

SVIDNÍK AKO MESTO

Obyvatelia Svidníka vnímajú svoje mesto ako **príjemné miesto pre život**, v ktorom je všade blízko, je pokojné a ponúka veľa možností na aktívne trávenie voľného času (široká ponuka kultúrnych a športových aktivít, a tiež možnosti trávenia času v prírode). V poslednom období sa **rozvíja aj cestovný ruch**, turistov láka najmä prírodné a kultúrne bohatstvo (napr. drevené cerkvi). Pozitívom je aj potenciál **cezhraničnej spolupráce**, ktorá by mohla priniesť aj lepšie pracovné podmienky pre obyvateľov a celkové oživenie regiónu.

Vzhľadom na to, že Svidník je pomerne **malé mesto** (počet obyvateľov **11 096** v roku 2017), ľudia sa navzájom poznajú. To prináša tak pozitíva (väčšia súdržnosť, nižšia miera anonymity), ako aj negatíva (veľká vzájomná kontrola, šírenie nepravdivých informácií a klebiet).

Svidník je navyše **kultúrne pomerne rozmanitý** - popri majoritnej slovenskej národnosti (67%) v meste žije aj pomerne veľká **rusínska komunita, ktorá tvorí približne pätinu (20%)** celkového obyvateľstva, a pomerne významná **rómska komunita**. Okrem toho tu však žijú tiež **Poliaci a Ukrajinci** a mesto je **rozmanité aj z náboženského** hľadiska – silné zastúpenie tu má rímsko-katolícka, grécko-katolícka a pravoslávna cirkev, ale aj evanjelici a Svedkovia Jehovovi. **Spolužitie rôznych skupín v meste je bezkonfliktné**, občasné vzájomné spory nemajú podobu medziskupinových konfliktov. Niektoré sociálne skupiny však žijú v meste popri sebe bez toho, aby medzi nimi prichádzalo k častejším interakciám, či spolupráci (napr. Rómovia z Festivalovej ulice).

Pomerne silnou súčasťou identity mesta je **história, ku ktorej patrí aj dedičstvo Karpatsko-duklianskej operácie** z obdobia II. svetovej vojny. Pri príležitosti jej výročia sa aj dnes organizujú slávnosti, ktorých návštevnosť však z roka na rok klesá, čím sa podľa niektorých obyvateľov stráca niečo, čím bol Svidník unikátny.

Svidník je tiež považovaný za **bezpečný**. V meste nie je hluk, výtržníctvo ani násilná kriminalita. Ďalším pozitívom, ktoré mesto Svidník ponúka, je **kvalita životného prostredia**, ktorá je vysoká aj vďaka tomu, že tu nikdy nebol ťažký priemysel. To ponúka mnohé rozvojové príležitosti do budúcnosti.

Život vo Svidníku však prirodzene má aj svoje negatíva. V prvom rade ide o **nedostatok pracovných príležitostí** (v júni 2019 bola **miera evidovanej nezamestnanosti** v okrese Svidník na úrovni **10,8%**), ktorý súvisí s celkovou situáciou v regióne a izolovanosťou mesta v zmysle širšej infraštruktúry. V meste nepôsobí veľa významnejších zamestnávateľov, a tí, ktorí v meste doteraz boli, ponúkali veľmi nízke mzdy. V tejto oblasti sa však situácia začína postupne meniť. Vzhľadom na nízku kúpyschopnosť obyvateľov sú potom **obmedzené aj možnosti podnikania**. Sociálno-ekonomická situácia je aj deliacou čiarou medzi tým, komu sa v meste žije dobre a kto má ťažší život. Samospráva nemá veľa možností ovplyvňovať mieru zamestnanosti. Napriek tomu sa podľa zástupcov samosprávy snažia zapájať sa do rôznych projektov, ktoré umožňujú aspoň niektorým ľuďom sa zamestnať a v poslednom období samospráva komunikuje s viacerými investormi, ktorí majú záujem podnikáť vo Svidníku a vytvárať pracovné miesta.

Kvôli nedostatočným pracovným príležitostiam a nízkym mzdám **dochádza k veľkému odlivu ľudí**, predovšetkým v mladšom a strednom veku (ekonomicky aktívnych). Mesto sa tak stáva tichším, nudnejším a vyprázdneným. To vplýva jednak na ďalšie možnosti rozvoja, ale aj na atmosféru v meste, kultúrne aktivity, možnosti sebarealizácie. V dôsledku tohto odlivu navyše mnohé deti vyrastajú

prakticky samé alebo so starými rodičmi. Výzvu do budúcnosti predstavuje **starnutie obyvateľstva** a s tým súvisiaca štruktúra verejných služieb.

Ak by sme to zhrnuli, mesto Svidník má určité pozitívne aj negatívne špecifiká, ktoré ho odlišujú od iných miest na Slovensku. Na pozitívnych špecifikách je možné stavať do budúcnosti a tie negatívne bude potrebné postupne odstraňovať.

Mesto má unikátnu polohu a je bezpečné a čisté, čo môže pri dobrej stratégii v budúcnosti lákať ľudí, ktorým záleží napríklad na životnom prostredí alebo pokojnom živote.

Zlá sociálno-ekonomická situácia je charakteristická pre celý región severovýchodného Slovenska, v tomto sa teda Svidník veľmi neodlišuje od iných okolitých miest. Vzhľadom na nedostatočnú cestnú a železničnú infraštruktúru je pre mesto výzvou, ako využiť vyššie spomínaný potenciál cezhraničnej spolupráce a prípadne naštartovať prostredie pre podnikanie, ktoré sa ukazuje byť efektívnejšie ako lákanie „veľkých investorov“, ktorí by zamestnávali významnú časť populácie.

POSTUP PRÍPRAVY STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN MESTA SVIDNÍK

Základným princípom, ktorým sa riadila príprava tohto dokumentu, bola participatívnosť, to znamená zapojenie tých, ktorých sa stratégia má týkať. Okrem toho bolo tiež dôležité, aby bola príprava stratégie inklúzie založená na dôkladnom poznaní situácie v meste vo vzťahu k jednotlivým menšinovým a znevýhodneným skupinám.

Prvou fázou prípravy bol teda podrobný výskum, ktorý mapoval jednak prístup verejných politík mesta Svidník k znevýhodneným skupinám a rozmanitosti, a jednak prostredníctvom štruktúrovaných rozhovorov skúmal situáciu jednotlivých skupín.

Aj na základe výskumných zistení bola neskôr vytvorená pracovná skupina, v ktorej mali zastúpenie všetky menšinové či znevýhodnené skupiny: Rómovia, ľudia so zdravotným postihnutím, Rusíni, mladí ľudia, seniori, sociálne odkázaní ľudia a ľudia v krízovej situácii.

V priebehu rokov 2018 a 2019 prebiehali pravidelné zasadnutia tejto pracovnej skupiny. Spočiatku sa v rámci stretnutí preberali témy ako sociálna inklúzia, participácia verejnosti na tvorbe verejných politík, situácia jednotlivých skupín v meste všeobecnejšie. Neskoršie stretnutia pracovnej skupiny boli zamerané špecificky na situáciu jednotlivých znevýhodnených skupín vo Svidníku. Na tieto stretnutia boli okrem členov pracovnej skupiny prizvaní aj ďalší príslušníci a príslušníčky danej skupiny. Stretnutia sa konali podľa možnosti v prostredí danej skupiny (alebo v prostredí jej blízkom) a cieľom bolo preniknúť hlbšie do jej situácie, identifikovať výzvy, ktorým čelí a opatrenia, ktoré považuje za potrebné na ich prekonávanie.

Výsledkom práce pracovnej skupiny je táto stratégia. Svoje konzultácie pri jej vytváraní poskytli Anton Berežňák, Marek Fek, Jana Micenková, Marián Mikita, Helena Paňková, Simona Siroková, Petr Sivák, Ľubomír Sluk, Ladislav Suchytra, Ľudmila Šandalová, Ľuboslava Želizňáková.

STRATEGICKÁ ČASŤ

SENIORI

Seniori predstavujú skupinu, ktorej mesto vo svojich strategických dokumentoch venuje najviac pozornosti, čo je adekvátne procesu starnutia obyvateľstva. To mesto považuje za zásadný problém a konštatuje chýbajúce ambulantné služby a služby starostlivosti na komunitnej úrovni.

Celkovo boli seniori vo výskume hodnotení ako skupina, ktorej sa vo Svidníku žije pomerne dobre – majú k dispozícii množstvo aktivít (kultúrne, turistické a pod.) a rozširuje sa tiež ponuka sociálnych služieb (DSS, denné centrum, opatrovateľská služba, jedáleň, podujatia pre seniorov). Vo februári 2016 bol v meste napríklad otvorený nový denný stacionár pre seniorov s kapacitou 60 miest, ktorý ponúka rôzne možnosti trávenia voľného času (kreatívna tvorba a ručné práce, besedy, prednášky, športové aktivity, turistika atď.). Seniori patria v meste k najaktívnejším skupinám, združujú sa napríklad v Mestskej organizácii Jednoty dôchodcov Slovenska či v Dennom centre pri Mestskom úrade, ktoré organizujú rôzne voľnočasové aktivity (napr. turistiku či športové stretnutia). V meste však pravdepodobne žijú aj seniori, ktorí sa neaktivizujú a žijú skôr izolovaní, nie však nevyhnutne preto, že by si takýto život vybrali. Dôvodom je možno skôr to, že nemajú dostatok informácií, majú problémy s mobilitou a podobne. O týchto senioroch by bolo potrebné získavať viac informácií a zamerať aktivity mesta aj na nich.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 1: Odliv ľudí v produktívnom veku

Deti a vnúčatá často žijú v iných regiónoch alebo v zahraničí a nemôžu seniorom pomáhať s každodennými aktivitami (napr. s nákupom, návštevou lekára a pod.). S odlivom ľudí v produktívnom veku z mesta tak súvisí zvyšovanie potreby sociálnych služieb pre seniorov, keďže v minulosti sa takéto služby využívali skôr v situácii núdze, kedy nebolo možné poskytnúť staršiemu človeku pomoc a opateru v rámci rodiny.

Opatrenie 1.1 - vytvorenie dobrovoľníckej skupiny mladých ľudí, ktorí by trávili čas so seniormi a pomáhali im s bežnými činnosťami (napr. s nákupom alebo len s nimi strávili nejaký čas rozhovorom, prechádzkou a pod.). Mesto potom môže týchto mladých ľudí odmeniť napr. lístkami do kina, na koncert a pod. Už teraz v meste takéto iniciatívy existujú, bolo by však vhodné na ne nadviazať, sformalizovať ich a dať im zo strany mesta aj oficiálnu podporu, aby boli udržateľné a mohli sa rozvíjať.

Výzva č. 2: Nedostupnosť niektorých služieb a infraštruktúry

Problémom pre seniorov je tiež nedostupnosť alebo ťažká dostupnosť niektorých služieb. Z výskumu a zo stretnutí pracovnej skupiny vyplynulo, že väčšina kultúrnych predstavení sa koná až večer, kedy už mnohí seniori bývajú unavení. Seniori sa taktiež vyjadrili, že nemocnica a pošta je pre mnohých veľmi ďaleko a chýba k nim autobusové spojenie. V meste tiež chýbajú verejné toalety, ktoré by boli prístupné aj pre ľudí s obmedzenou mobilitou.

Opatrenie 2.1 - organizácia pravidelných stretnutí „Čo vás trápi“ s vedením mesta na rôzne témy a spoločné hľadanie riešení (napr. MHD, dostupnosť služieb). Pri organizácii týchto stretnutí je potrebné brať do úvahy vhodnosť priestorov, aby boli prístupné aj pre seniorov s obmedzenejšou

mobilitou, a tiež treba zvážiť formu (napr. skôr zvoliť neformálnejšiu atmosféru rozhovoru pri čaji/káve v prostredí, v ktorom sa cítia príjemne, než formálnu prezentáciu či rokovanie). Následne bude potrebné komunikovať výstupy z týchto stretnutí vhodnou formou všetkým seniorom v meste (napr. formou letákov priamo do schránok)

Výzva č. 3: Identifikácia a zapojenie seniorov „za záclonou“

Výzvu pre mesto predstavuje možnosť identifikovať a zapájať do života miestneho spoločenstva tých, ktorí v súčasnosti nie sú nijako organizovaní, ani nechodia do denného centra.

Opatrenie 3.1 - organizácia pravidelných stretnutí „Prines svojho suseda“ v spoluprácu s klubmi dôchodcov a denným centrom - seniori poznajú svojich susedov, aj tých, ktorí sú osamelí, odkázaní, nemobilní, a nezapájajú sa. Na pravidelných stretnutiach pri čaji, káve, koláčiku alebo pri aktivite podľa vlastného výberu sa môžu zoznámiť aj so širším okruhom ľudí a spoznať možnosti trávenia voľného času, ale aj dozvedieť sa o rôznych možnostiach pomoci.

RÓMOVIA

Rómovia sú jednou z najpočetnejších menšín vo Svidníku. Podľa odhadov tvoria približne 8% obyvateľstva, avšak v sčítaní obyvateľov sa k rómskej národnosti prihlásilo len niečo cez 2% obyvateľov (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, s. 29). V prípade rómskej menšiny sú aktivity mesta zamerané predovšetkým na sociálnu oblasť. Aktuálne je v meste dostupná terénna sociálna práca (prebieha už 13 rokov). Mesto zamestnáva dvoch terénnych sociálnych pracovníkov a dvoch asistentov, ktorí intenzívne a úspešne pracujú s miestnou rómskou komunitou a riešia problémy v oblasti vzdelávania, zamestnanosti či poriadku

V období rokov 2011-2015 v meste fungovalo komunitné centrum s dvoma pracoviskami (Ul. Sov. Hrdinov a Ul. Festivalová). Od roku 2016 v meste takáto služba chýba. Z výskumu a stretnutí pracovnej skupiny vyplynulo, že komunitné centrum by mohlo výrazne prispieť k zlepšeniu vzťahov medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom, k prezentácii kultúry a k organizácii voľnočasových aktivít.

V strategických dokumentoch Rómovia v oblasti kultúry nefigurujú vôbec, čo naznačuje, že nie sú súčasťou strategických vízií mesta, hoci na bežnom kultúrnom živote mesta sa podieľajú.

Výskum ukázal, že v porovnaní s inými mestami sa Rómom vo Svidníku žije lepšie vďaka tomu, že dlho žili v centre mesta a pracovali v miestnych podnikoch, čo viedlo k vytváraniu pomerne dobrých vzťahov s ostatnými obyvateľmi. Rómovia boli v meste prítomní a viditeľní, čo sa odrazilo aj na vzájomnom spoložití. Rómsku komunitu ľudia vo Svidníku vnímajú ako rozmanitú a v porovnaní s inými mestami je vnímaná pomerne pozitívne. To sa však začína postupne meniť.

Nezamestnanosť

Problémom, ktorému vo Svidníku, podobne ako v iných mestách, Rómovia čelia, je vysoká nezamestnanosť. Viacerí Rómovia sa (aj s prispením terénnych sociálnych pracovníkov) v meste zamestnávajú prostredníctvom projektov, napr. *Protipovodňové práce* či *Šanca na zamestnanie*, prípadne ženy z rómskej komunity pomáhajú pri upratovaní mestského úradu. Mesto už dlhšie uvažuje aj o zriadení mestského sociálneho podniku. Takéto možnosti zamestnania sú však len dočasné, nejde o skutočný trh práce. Pozitívom je, že mnohí, najmä mladí Rómovia takto majú šancu

získať pracovné skúsenosti a percento zamestnaných potom rastie. Problém však predstavuje aj nízka úroveň dosiahnutého vzdelania, a to najmä z hľadiska konkurencieschopnosti na trhu práce.

Vzdelávanie

V strategických dokumentoch mesta sa pre rómske deti používa pojem deti zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP). Ako uvádza napr. Konceptia rozvoja školstva, deti zo SZP sú vzdelávané v bežných triedach a vyučujúci k nim pristupujú individuálne. Za problém mesto považuje nepravidelnú školskú dochádzku detí zo SZP a plánuje ho riešiť skvalitnením vyhľadávacej činnosti s využitím všetkých dostupných foriem a metód práce. Problémom, ktorý je tiež potrebné riešiť, je to, že mnohí mladí Rómovia nedokončujú strednú školu.

Bývanie

Rómovia vo Svidníku žijú najmä na Ul. Festivalovej a na Nábřežnej ulici. Rómovia boli na Festivalovú ulicu presťahovaní po tom, čo v roku 2009 došlo k zrúteniu bytových domov na Ul. Dr. Goldbergera v centre mesta, v ktorých bývali. Dočasne boli nájomníci ubytovaní v priestoroch bývalého internátu na Ul. Sovietskych hrdinov. Odvtedy sa zvyšovalo napätie medzi obyvateľmi. Obyvatelia tejto budovy boli presťahovaní na Festivalovú ulicu, kde boli postupne postavené tri bytovky nízkeho štandardu. Prvých 17 rodín bolo presťahovaných do kontajnerových bytov na Festivalovú ulicu v roku 2011, zvyšných 56 bytov nižšieho štandardu bolo odovzdaných do užívania na Festivalovej ulici v roku 2017. Bytovky boli postavené na okraji mesta, čo spôsobuje postupné pretŕhanie existujúcich väzieb s ostatným obyvateľstvom. Rómovia majú pocit, že ostatní obyvatelia sa ich chceli zbaviť, dať ich mimo dohľadu. Festivalová ulica je od centra mesta dosť vzdialená, najmä pre deti, ktoré chodia do škôl v meste. Vysoká koncentrácia Rómov v tejto lokalite spôsobuje aj vnútorné napätie medzi rómskym obyvateľstvom. Viacerí Rómovia hovorili o tom, že niektoré rodiny sú problémové, je ich však menšina.

Okrem toho v tejto lokalite chýba občianska vybavenosť, za ktorou tak musia Rómovia z tejto lokality chodiť do centra alebo iných mestských častí.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 4: Zhoršujúce sa vzájomné spolužitie

Opatrenie 4.1 - Otvoriť kultúrne podujatia aj pre Rómov – v súčasnosti sa Rómovia zúčastňujú najmä podujatí, ktoré sú „rómske“. Je potrebné zabezpečiť, aby aj ostatné podujatia boli tvorené tak, aby sa na nich Rómovia cítili vítaní – napr. zapojením rómskych umelcov do všetkých podujatí mesta, intenzívnejším informovaním o bežných podujatiach smerom k Rómom na Ul. festivalovej, prípadne informovaním v menšinových jazykoch vrátane rómčiny.

Opatrenie 4.2 - Vytvorenie/sfunkčnenie existujúceho rómskeho občianskeho združenia, ktoré by pomohlo väčšej organizovanosti Rómov, ich prepojeniu a následne aj prepojeniu smerom k ostatným obyvateľom. Rómske OZ by mohlo organizovať aktivity na zblížovanie komunit, napr. spoločné grilovačky na Ul. festivalovej (cieľom by bolo priniesť ostatných obyvateľov na Festivalovú) alebo kultúrne aktivity.

Opatrenie na riešenie 4.3 - Zriadenie komunitného centra, ktoré by organizovalo voľnočasové aktivity pre deti, avšak malo by byť situované v širšom centre mesta (nie oddelene na Ul. festivalová) a otvorené pre rôzne cieľové skupiny, aby napomáhalo „návratu“ Rómov do života miestneho spoločenstva a znovuvytváraníu vzťahov medzi väčšinovým obyvateľstvom a Rómami, čím by sa do istej miery eliminovali negatívne následky vystaňovania Rómov na okraj mesta. V komunitnom centre by mohlo prebiehať doučovanie, športové a kultúrne aktivity, sexuálna výchova, prevencia obchodovania s ľuďmi neformálnym spôsobom, cvičenie, duchovný program.

Výzva č. 5: Situácia znevýhodnených skupín vnútri rómskej komunity (seniori, deti so zdravotným postihnutím)

Opatrenie 5.1 - Zmapovať situáciu seniorov a ľudí, zvlášť detí, so zdravotným postihnutím v rámci rómskej komunity – identifikovať ich potreby a možnosti riešenia

Opatrenie 5.2 - Vyhľadávacie aktivity na „zachytenie“ týchto cieľových skupín bežnými sociálnymi službami, ktoré mesto poskytuje ostatným obyvateľom a ich proaktívne ponúkajú aj v rámci rómskej komunity – opatrovateľská služba, možnosť zúčastňovať sa aktivít denného centra pre seniorov a ostatných aktivít seniorov

Výzva č. 5: Segregované bývanie na Ul. festivalová - potreba sledovať situáciu a pomôcť obyvateľom reintegrovať sa do života mesta, aby z lokality nevzniklo geto

Opatrenie 5.1 - Vytvorenie Rady Rómov, ktorá by zastupovala hlas rómskej komunity v komunikácii s mestom a spoločne by riešili aktuálne otázky (či už využívanie aktivačných prác na upratovanie Ul. festivalová, možnosti zriadenia sociálneho podniku, komunitného centra, dobudovanie ihriska na Ul. festivalová a pod.). V Rade by mali byť združení všetci relevantní aktéri – obyvatelia Ul. festivalová, terénni sociálni pracovníci, komunitní pracovníci, MOPS.

Opatrenie 5.2 - Udržiavanie poriadku na Ul. festivalová – zabezpečiť upratovanie tejto lokality prostredníctvom aktivačných prác tak, ako sa to deje v ostatných lokalitách mesta. Taktiež by bolo vhodné pravidelne organizovať aj svojpomocné upratovanie napríklad formou spoločných brigád spojených s následným posedením pri grilovaní a pod.

Výzva č. 6: Nezamestnanosť Rómov

Opatrenie 6.1 - vytváranie možností zamestnávania pre Rómov, napríklad zriadením mestského podniku. V rámci mestského podniku by sa mohli vyrábať brikety na vykurovanie, prípadne iné tovary, alebo poskytovať rozličné služby.

DETI A MLADÍ ĽUDIA

Svidník je vnímaný ako **mesto vhodné pre deti** – je bezpečné, všade je blízko, má dostatočnú infraštruktúru, hlavne pre deti vo veku povinnej školskej dochádzky (škôlky, školy, centrum voľného času, základná umelecká škola, športové krúžky). Strategické dokumenty mesta venujú pozornosť aj deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP), obe skupiny detí sú vzdelávané v bežných triedach.

Možností pre vzdelávanie, trávenie voľného času a zamestnanie s rastúcim vekom mladých ľudí ubúda, čo vedie k **odlivu mladých ľudí z mesta** do iných regiónov a do zahraničia (za štúdiom a za prácou). Výskum ukázal, že mladí ľudia považujú život vo Svidníku za pomerne kvalitný, vyhovuje im jeho veľkosť, pokojný spôsob života, okolitá príroda, rodinné zázemie, výzvou je nedostatok možností trávenia voľného času, ale zásadným problémom je pre nich nedostatok pracovných príležitostí.

V meste sú tiež skupiny detí a mladých ľudí, ktoré sú viac ohrozené sociálnym vylúčením, než zvyšok populácie: rómske deti, deti z detského domova, deti z rozdelených rodín.

V prípade mladých ľudí po odchode z Centra pre deti a rodiny (ktorý pôsobí v meste) je problémom fakt, že nemajú rodinné zázemie, do ktorého by sa mohli vrátiť a problémom čelia aj pri hľadaní práce. Ako dočasné útočisko môžu využiť dve zariadenia, ktoré sa venujú aj pomoci tejto cieľovej skupine. Okrem pomoci s bývaním a zamestnaním by však mladí ľudia po odchode z detského domova potrebovali aj systematickú sociálnu prácu, keďže často čelia aj psychickým a ďalším problémom.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 7: Odliv mladých ľudí zo Svidníka

Ako jedna z najväznejších výziev pre mesto Svidník je to, že postupne starne. Vzhľadom na nedostatok pracovných príležitostí a možností sebarealizácie čoraz viac mladých ľudí odchádza z mesta do iných, väčších miest, prípadne do zahraničia. Postoj mladých k tomuto mestu je však pozitívny, majú vytvorenú silnú identitu a pocit prináležania k mestu, čo môže potenciálne tvoriť základ pre ich návrat do mesta (napríklad po štúdiu), avšak musia byť na to vytvorené adekvátne príležitosti. Úplnému odlivu mladých sa nedá zabrániť, je to prirodzený proces migrácie a mobility ľudí, avšak starnutie populácie a výrazný odliv mladých môže ohroziť budúci rozvoj mesta. Strategické dokumenty mesta by preto mali reflektovať túto situáciu a vytvárať opatrenia na návrat mladých do Svidníka. Nedostatok pracovných príležitostí v meste sa odráža aj v tom, že mladí ľudia často cítia, že „prednosť“ dostávajú starší, tí, ktorí majú už v meste vybudované väzby a vzťahy. Možnosti pre pracovné príležitosti pre mladých potenciálne sú – jednak v cestovnom ruchu, ktorý sa v regióne rozvíja, v podpore menšieho a stredného podnikania v meste, ale predovšetkým v oblasti poskytovania služieb, ktorá začína byť poddimenzovaná a je pravdepodobné, že do budúcnosti bude mesto (aj vzhľadom na starnutie populácie) potrebovať zabezpečovať rôzne typy sociálnych služieb, v ktorých by sa aj mladí vedeli uplatniť. Priestor na uplatnenie pre mladých ľudí je aj v rámci verejných inštitúcií – či už priamo na mestskom úrade, alebo ďalších inštitúciách štátnej, či inej verejnej správy.

Opatrenie 7.1 – Analýza demografickej a sociálnej situácie mladých - bolo by potrebné vypracovať demografickú prognózu vývoja populácie v meste Svidník. Identifikovať profily absolventov stredných a vysokých škôl a hľadať možnosti na ich uplatnenie vo Svidníku. V strategických dokumentoch mesta by bolo dôležité identifikovať vekovú kategóriu mladých ako tú, ktorú mesto do budúcnosti potrebuje vzhľadom na rozvoj mesta a identifikovať oblasti, v ktorých by bolo možné vytvárať priestor pre ich väčšie zapájanie (podnikateľské prostredie, služby, sociálne služby a turistický ruch).

Opatrenie 7.2 - Vytvorenie komunikačnej platformy s cieľom informovať o možnostiach uplatnenia mladých ľudí vo Svidníku - mesto by po identifikácii možností zapájania mladých malo vytvoriť stratégiu komunikácie voči mladým – napríklad kampaň „Prečo žiť vo Svidníku“, vytvoriť informačnú platformu (sociálne siete, web mesta, iné), kde by sa mladí ľudia mohli dozvedieť o možnostiach zamestnávania, podnikania alebo iných foriem uplatnenia. Mladí ľudia by mali sami participovať na

vytvorení a spravovaní takejto platformy. Participatívny rozpočet mesta by mohol byť jedným z nástrojov na zapájanie mladých do vytvárania takejto platformy. Zároveň by v rámci komunikácie tejto témy malo mesto prinášať príklady úspešných mladých Svidničanov, ktorí môžu slúžiť ako rolové modely alebo vzory pre ostatných.

Výzva č. 8: Vytváranie priestoru pre vzájomné stretávanie a trávenie voľného času

Okrem nedostatku pracovných príležitostí je ďalším faktorom, ktorý prispieva k odlivu mladých ľudí zo Svidníka aj to, že nemajú dostatočné možnosti trávenia voľného času. Mladí ľudia majú v súčasnosti okrem aktivít napojených na školy (športovanie, kultúrne aktivity) málo možností na stretávanie. Obvykle musia chodiť do reštaurácií a barov, na čo nemajú dostatok finančných prostriedkov a zároveň to nie je pre všetkých ideálna predstava trávenia voľného času. Prípadne trávia voľný čas vonku (napríklad pri Pamätníku sovietskej armády), čo vytvára napätie medzi ostatnými obyvateľmi. Nedostatok možností pre vzájomné stretávanie spôsobuje aj to, že trávia veľa času doma (pri počítači alebo na sociálnych sieťach). Napriek tomu, že v meste pôsobí Centrum voľného času a napriek existencii viacerých športových klubov, mladým chýba aj neformálnejší priestor pre realizáciu rôznych kultúrnych, športových, či iných aktivít.

Opatrenie 8.1 - Vytvoriť klub pre mladých - je potrebné identifikovať priestor v meste, kde by sa mohli spoločne realizovať aktivity, o ktoré majú mladí ľudia záujem. Na identifikovaní priestoru, ale aj na jeho úprave, organizovaní a spravovaní by sa mali podieľať samotní mladí ľudia. Mesto by malo vytvoriť podmienky pre vznik komunitného centra a aktívne zapojiť mladých do realizácie predstavy, ako by malo toto centrum fungovať, do organizovania aktivít, informovania o možnostiach trávenia času v tomto priestore. Na vybudovanie takéhoto centra je možné hľadať finančné prostriedky v kapacitách mesta alebo v rámci grantových programov na rozvoj miest a participáciu mladých (napríklad Erasmus+, ESF, Granty EHP a Nórske fondy a iné). Dôležité je, aby toto centrum bolo prístupné a lákalo rôznorodých mladých ľudí (Rómov, mladých so zdravotným postihnutím, mladých z detských domovov, z gréckokatolíckej charity a pod.) a aby zároveň boli zapojení do jeho vytvárania a plánovania.

Výzva č. 9: Spájanie mladých ľudí z rozličných prostredí

Svidník je kultúrne aj sociálne veľmi rozmanité mesto, čo sa odráža aj v zložení detskej a mládežníckej populácie. Na to, aby boli všetci mladí zapojení do aktivít mesta a aby sa cítili byť jeho súčasťou je potrebné, aby sa navzájom stretávali a nefungovali len v paralelných komunitách. To sa týka napríklad rómskych a nerómskych mladých, detí a mladých z Centra pre deti a rodiny, mladých so zdravotným postihnutím, či mladých dievčat žijúcich v Dome sv. Faustíny. Ich vzájomné stretávanie a pomoc môžu mať výrazný vplyv na budovanie súdržnosti v meste a vytváraní spoločnej identity.

Opatrenie 9.1 – Priestor pre zapájanie všetkých mladých - aktivity v meste zamerané na mladých a realizované mladými by mali pamätať na túto rozmanitosť. Mesto by aj v strategických dokumentoch malo reflektovať potreby všetkých mladých ľudí. Je preto potrebné zmapovať, aké rôzne skupiny mladých v meste žijú a čo by potrebovali pre vzájomné stretávanie sa. Komunitné centrum by malo dbať na vytváranie priestoru a aktivít aj pre rómske deti a mladých, umožniť bezbariérový prístup pre mladých so zdravotným postihnutím a prispôbiť im aj podmienky a aktivity. Do týchto aktivít by mali byť zapojené aj deti z Centra pre deti a rodiny a z Domu sv. Faustíny, ktorý je domovom na polceste pre mladé ženy v núdzi.

Opatrenie 9.2 – Dobrovoľníctvo a vzájomná pomoc medzi mladými - jednou z aktivít mladých ľudí môže byť aj vzájomná pomoc medzi rôznymi skupinami formou dobrovoľníctva. Už v súčasnosti sa začínajú rozvíjať takéto svojpomocné aktivity medzi aktívnymi mladými, ktorí chodia pomáhať do domova dôchodcov, Centra pre deti a rodinu alebo do nemocnice. Tieto aktivity je možné rozšíriť na všetky skupiny a hľadať možnosti, ako napríklad rómske deti a mladí môžu pomáhať iným mladým, ako zapojiť zdravotne znevýhodnených mladých do aktivít pre deti, či iných obyvateľov a tak ich vzájomne zblížovať a zapájať do života mesta.

Výzva č. 10: Organizovanosť mladých ľudí a ich občianska aktivita

V súčasnosti je veľkou výzvou nezájem mladých o občianske a iné aktivity v meste. Vo Svidníku je niekoľko aktívnych mladých ľudí, je však potrebné hľadať spôsoby zapájania aj ostatných. Aktívni mladí priťahujú aj ďalších, je však potrebné nájsť spoločný mechanizmus, ako aktivitu mladých podporovať. Vyššie spomínané opatrenia (komunitné centrum, dobrovoľníctvo, zapájanie znevýhodnených mladých) by mali byť základom pre väčšiu angažovanosť všetkých. Stretnutia pracovnej skupiny s mladými priniesli zistenie, že je nevyhnutné dať aktivitám mladých aj organizovanú formu, pretože je potrebné, aby tieto aktivity mali štruktúru, ciele a plány a aby sa postupne zapájali aj mladší ľudia, ktorí v budúcnosti môžu nahradiť súčasných lídrov v komunitách. Výzvou je aj prepojenie mladých ľudí z rôznych základných a stredných škôl, ktoré momentálne často fungujú len paralelne. Na každej škole je však zopár aktívnych mladých, ktorí by sa mohli spojiť a plánovať aktivity spoločne.

Opatrenie 10.1 - Vytvoriť občianske združenie mladých - na to, aby aktivity mladých a pre mladých mali štruktúrovanejšiu podobu, je potrebné, aby bolo ich fungovanie aspoň sčasti formalizované. Jednou z možností je vytvoriť občianske združenie (napríklad pri komunitnom centre), ktoré by združovalo aktívnych mladých ľudí (vrátane Rómov, mladých so zdravotným postihnutím, mladých z centra pre rodiny a pod.), hľadalo by financie na svoje fungovanie (prípadne bolo čiastočne financované mestom), realizovalo aktivity, zapájalo ďalších mladých. Užitočné by bolo, ak by v tomto občianskom združení aktívne participoval aj niekto dospelý, kto má skúsenosti s realizáciou aktivít a mohol by fungovať ako mentor a sprievodca aktivitami mladých. Toto združenie by zároveň malo spolupracovať s inými združeniami a organizáciami v meste (seniormi, ľuďmi so zdravotným znevýhodnením, kultúrnymi združeniami), aby prepájali svoje aktivity a vzájomne si pomáhali alebo sa od seba učili.

Opatrenie 10.2 – realizovať aktivity atraktívne pre mladých ľudí, ktoré by ich priťahli - zaktivizovanie mladých ľudí vo Svidníku by mohlo začať realizáciou podujatí, ktoré sú pre nich atraktívne, ale zároveň by tieto podujatia mali byť navrhnuté a organizované v spolupráci s mladými ľuďmi. Nie každý formát podujatia je pre mladých ľudí zaujímavý, podľa ich názoru sú skôr než prednášky či vystúpenia pre nich atraktívne podujatia založené na športe a súťaži. Ako možnosť sa teda javia rôzne športové akcie zamerané na súperenie individuálnych účastníkov alebo skupín (napr. turnaj v stolnom tenise). Takéto „nizkoprahové“ aktivity môžu vytvoriť dobrý základ pre ďalšie aktivizovanie mladých ľudí formou dobrovoľníctva, práce v občianskom združení a pod. Medzi takéto aktivity by mohli patriť aj rôzne ekologické aktivity, ktoré začínajú byť pre mladých aj na Slovensku veľmi dôležité a prvé aktivity boli realizované už aj vo Svidníku. Takéto opatrenia môžu prispieť jednak k zvyšovaniu súdržnosti medzi mladými ľuďmi, ale zároveň aj zlepšovať podmienky pre život všetkých Svidničianov a zviditeľňovať Svidník aj v širšom okolí.

RUSÍNI

Svidník a okolie je jedným z regiónov s početnou rusínskou národnostnou menšinou. Rusínsky aspekt je pri strategickom plánovaní rozvoja mesta aj v mestských aktivitách prítomný najmä v oblasti kultúry.

V samotnom meste je viacero organizácií združujúcich Rusínov (Rusínska obroda, Zväz Rusínov a Ukrajincov, Tota agentura, atď.). Je tu tiež Múzeum ukrajinskej kultúry. V poslednom období sa ukazuje ako pomerne problematické, že čoraz menej ľudí sa hlási k rusínskej národnosti, čo má vplyv aj na ich menšinové práva, ktoré sa odvíjajú od počtu ľudí hlásiacich sa k tejto národnosti v meste.

Okrem toho tu úlohu zohráva aj fakt, že kedysi sa ľudia mohli oficiálne hlásiť len k ukrajinskej národnosti, k rusínskej až neskôr po roku 1989. Tieto zmeny viedli k tomu, že niektorí Rusíni síce majú silnú kultúrnu a etnickú identitu, ale naučili sa ju prežívať v súkromí mimo oficiálnych prejavov a štruktúr. Hoci teda v rámci mesta i celého okresu žije veľa Rusínov, oficiálne netvorí ani 20% obyvateľstva, takže napríklad nie je možné ani označovanie miest a obcí dvojjazyčnými názvami.

Za uplynulé roky je podľa respondentov cítiť posilňovanie rusínskej identity, i keď skôr ako kultúrnej než národnostnej menšiny. V rámci mesta sa Rusíni a ich spolky a organizácie výrazne podieľajú na kultúrnom a spoločenskom živote. Počas roka organizujú dva väčšie festivaly a množstvo menších kultúrnych aktivít. Každoročne sa napríklad konajú Slávnosti Rusínov-Ukrajincov a v máji tiež Rusínsky festival, ktorým žije celé mesto. Jeho program obsahuje hudobné, tanečné a divadelné vystúpenia, ale aj diskusie. Na rusínske a ukrajinské korene nadväzuje folklórny súbor Makovica a detský FS Makovička (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022).

Oživenie rusínskej kultúry je podľa viacerých aktérov naozaj citeľné a spestruje to kultúrny život v meste. Na druhej strane si však niektorí myslia, že viaceré organizácie združujúce Rusínov si konkurujú najmä v zmysle žiadania o finančné prostriedky na podporu kultúry národnostných menšín. Hoci v súčasnosti sa niektoré organizácie a aktivity prezentujú ako ukrajinsko-rusínske, niektorí respondenti spomenuli, že najmä v minulosti bolo medzi Rusínmi a Ukrajincami v meste cítiť napätie. To pravdepodobne súviselo s tým, že po roku 1989 mohli Rusíni jednoducho oficiálne deklarovať svoju národnosť, a jednoducho sa začali výraznejšie zasadzovať za uchovávanie a rozvíjanie svojej kultúry.

Posilňovanie rusínskej identity je pre ľudí pozitívny fenomén, ktorý ich spája a zároveň im sprostredkúva aj veľa pozitívnych príkladov, pretože existuje mnoho úspešných Rusínov, ktorých možno vnímať ako vzory.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 11: Identita Rusínov

Ako sme už spomenuli, veľkou výzvou je udržiavanie identity Rusínov a podpora jej rozvoja aj medzi mladými ľuďmi. Na zasadnutiach pracovnej skupiny bolo identifikované, že chýba komplexnejší pohľad na túto tému, preto by bolo potrebné aj na pôde mesta viac hovoriť o témach podporujúcich rusínsku identitu a jej prejavy v kultúre či iných oblastiach.

Opatrenie 11.1 – Podpora sebaidentifikácie - mesto by malo hľadať spôsoby, ako podporiť a udržiavať identitu Rusínov. V meste aj v regióne pôsobí veľa osobností, ale aj kultúrnych združení, ktorí sú v tejto téme aktívni. Mesto by malo podporovať ich vzájomné stretávanie, komunikáciu a vytvoriť stratégiu, ktorá by obsahovala opatrenia na zlepšovanie situácie v oblasti udržiavania a podpory menšinovej identity Rusínov. Prijaté dokumenty na úrovni mesta (Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja, Stratégie rozvoja kultúry, Komunitný plán, Stratégie rozvoja školstva) by zároveň mali reflektovať aj túto tému a k ich príprave a prijímaniu by mali byť prizývaní aj experti a aktivisti, ktorí sa touto témou zaoberajú.

Opatrenie 11.2 – Podpora prihlasovania sa k rusínskej národnosti v rámci Sčítania obyvateľov, domov a bytov - v roku 2021 bude opäť celoštátne Sčítanie obyvateľov, domov a bytov. Na to, aby mohli aj Rusíni využívať svoje menšinové práva (napr. používanie jazyka aj v úradnom styku, dvojjazyčné názvy a pod.), je potrebné, aby sa aspoň 20% obyvateľstva prihlásilo k rusínskej národnosti. Výskum vo Svidníku ukázal, že takýto podiel je vo Svidníku dosiahnuteľný, avšak hlásenie sa k rusínskej národnosti si vyžaduje podporu. Mesto by malo preto vytvoriť alebo podporiť kampaň či šírenie informácií o prínosoch a dôležitosti prihlásenia sa k rusínskej národnosti.

Opatrenie 11.3 – Podpora rusínskej kultúry - v meste sa realizujú dva veľké festivaly zamerané na podporu rusínskej kultúry a mesto podporuje aj ďalšie aktivity v kultúrnej oblasti. Táto podpora by mala byť aj do budúcnosti zachovaná, pričom mesto by malo aktívne komunikovať jej dôležitosť a snažiť sa eliminovať potenciálne vzájomné konflikty tým, že bude aktívne vysvetľovať pozitívne aspekty rôznych kultúrnych podujatí. Do budúcnosti by bolo prospešné vytvoriť stratégiu podpory rusínskej kultúry v meste, čím by sa definovali konkrétne kroky a plány mesta v tejto oblasti a podpora rusínskej kultúry by tak bola transparentnejšia.

Opatrenie 11.4 – Výučba rusínskeho jazyka na školách - výučba rusínskeho jazyka sa v meste organizuje vo forme krúžkov na školách. Na mestskom úrade vo Svidníku sa v decembri 2016 konalo stretnutie pracovnej skupiny k výučbe rusínskeho jazyka. Táto skupina pracuje v oblasti politiky podpory národnostných menšín na celoštátnej úrovni. Jej cieľom je vypracovať Konceptiu rozvoja výučby rusínskeho jazyka a kultúry v materských školách, základných školách a stredných školách v Slovenskej republike. Ani v jednej škole však neprebíha vyučovanie v rusínskom jazyku. Preto by bolo potrebné aj v rámci mesta (v koordinácii so štátom) podporovať návrat k výučbe rusínskeho jazyka na školách. Zároveň je však potrebné zosúladiť tieto aktivity s opatreniami na zabezpečenie podpory rusínskej identity, aby rodičia detí mali záujem o takúto výučbu a podporovali jej opätovné zavedenie v materských, základných a stredných školách.

Opatrenie 11.5 – Komunitné centrum - podobne ako pri ostatných skupinách, aj pri rusínskej národnostnej menšine je možné zapojiť mnohé aktivity do aktivít komunitného centra, ktoré by malo byť vo Svidníku zriadené. V komunitnom centre by mohli prebiehať rôzne aktivity s deťmi, ktoré by podporovali ich rusínsku identitu, jazyk a kultúru. Zároveň by komunitné centrum mohlo slúžiť pre realizáciu kultúrnych aktivít aj pre dospelých a mohlo by byť aj miestom stretávania aktivistov a odborníkov, ktorí sa zameriavajú na podporu zachovania rusínskej identity.

ĽUDIA SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

Mesto si vo svojich koncepčných dokumentoch kladie za cieľ podporovať terénne služby, zamestnávanie ľudí so zdravotným postihnutím a integráciu detí so zdravotným postihnutím do

základných škôl. Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb konštatuje, že podmienky na začleňovanie detí so zdravotným postihnutím do základných škôl sú optimálne. Mesto Svidník podporuje tiež zriaďovanie chránených dielní, ktoré sú v meste tri.

V meste pôsobia aj viaceré organizácie združujúce ľudí so zdravotným postihnutím alebo pobočky celoslovenských združení. Taktiež sa konajú viaceré benefičné aktivity zamerané na pomoc ľuďom so zdravotným postihnutím.

Situácia ľudí so zdravotným postihnutím závisí od ich veku a rodinnej situácie. Iné problémy zažívajú rodiny s deťmi so zdravotným postihnutím, iné seniori so zdravotným postihnutím. Situáciu konkrétneho človeka so zdravotným postihnutím veľmi ovplyvňuje aj to, či má rodinné zázemie a v rámci neho pomoc, ktorú potrebuje.

Celkovo je však situácia ľudí so zdravotným postihnutím komplikovaná vo viacerých smeroch:

- majú zhoršenú pozíciu na trhu práce,
- obvykle dosahujú nižší príjem, kvôli ktorému si nemôžu dovoliť potrebné sociálne a ďalšie služby,
- fyzické bariéry v meste, najmä v obchodoch, reštauráciách, či iných prevádzkach im znemožňujú pohyb po meste a využívanie služieb tak ako bežným obyvateľom. Bezbariérové priestory tiež nie sú rovnako bezbariérové pre všetkých ľudí so zdravotným postihnutím, hoci sa tak môžu pre bežnú verejnosť javiť,
- niektorí ľudia so zdravotným postihnutím môžu pociťovať nedostatok sociálnych služieb (napr. doprava formou sociálneho taxíka, pomoc rodinám, ktorých člen má zdravotné postihnutie a priestor pre nich na stretávanie a regeneráciu),
- ľudia so zdravotným postihnutím majú často z rôznych príčin nedostatok sociálnych väzieb vo svojom okolí a zažívajú izoláciu.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 12: Dostupnosť priestorov a služieb v meste pre ľudí so zdravotným postihnutím

Ľudia so zdravotným postihnutím sa v rámci mesta potýkajú jednak s mnohými fyzickými bariérami, ale tiež s nedostupnosťou určitých služieb, ktorá je spôsobená buď existenciou spomínaných bariér, alebo tým, že niektoré druhy služieb (sociálnych alebo iných) v meste vôbec neexistujú.

Fyzická nedostupnosť spôsobená rozličnými bariérami má mnoho podôb a to, do akej miery ľudia so zdravotným postihnutím dokážu tieto bariéry prekonať, súvisí aj s druhom a mierou ich postihnutia, pomôckami, ktoré majú k dispozícii (inak sa pohybuje po meste človek, ktorý má elektrický vozík a inak ten, kto má obyčajný), a tým, či majú alebo nemajú nejakú formu pomoci (napr. osobnú asistenciu).

Problémom tiež je, že nie všetky verejné priestory, ktoré sú na prvý pohľad bezbariérové, také sú aj v skutočnosti, resp. sú takými pre všetkých ľudí, ktorí majú fyzické obmedzenie. **V meste sa nájdu aj miesta, kde sú drobné nedostatky, ktoré však pre ľudí so zdravotným postihnutím predstavujú vážnu bariéru** (napr. prístup do budovy je bezbariérový, avšak vchodové dvere sa otvárajú tak, že

človek so zdravotným postihnutím potrebuje pomoc, nevie si sám otvoriť, iným príkladom môže byť rampa, ktorá je príliš strmá). Bezbariérovosť v meste by pritom bolo možné zlepšiť drobnými úpravami (napr. prístup do nemocnice), ktoré by vedeli navrhnúť sami ľudia so zdravotným postihnutím, pretože majú najviac skúseností s bariérami v meste a ich prekonávaním. Podľa nich samotných je v meste najviac bariér najmä v bežných prevádzkach (obchody, reštaurácie, kaviarne), ale aj na niektorých podujatiach, alebo v okolí mesta (napr. lesné a náučné chodníky).

Hoci má mesto pomerne širokú ponuku sociálnych služieb, ich využívanie ľuďmi so zdravotným postihnutím na jednej strane komplikuje **nedostatočná informovanosť ľudí o tom, že daná služba je v ponuke a potenciálne môžu o ňu požiadať**. Na druhej strane existujúce sociálne služby možno nepokrývajú niektoré kategórie ľudí so zdravotným postihnutím (napr. mladí ľudia so zdravotným postihnutím denný stacionár je buď pre seniorov, alebo pre ľudí s mentálnym postihnutím). Rovnako niektoré služby vhodné pre celú verejnosť (taxík v rámci mesta, WC v meste nie je bezbariérové) nemôžu ľudia používajúci invalidný vozík využívať.

Opatrenie 12.1 - Zlepšiť bezbariérovosť v rámci mesta - ako najvýraznejší problém sa v rámci mesta javí stav chodníkov v okolí nemocnice, a tým aj jej dostupnosť. Ďalším problémom je dostupnosť bežných služieb (reštaurácie, kaviarne) a niektorých podujatí, kde sú časté fyzické bariéry. V centre mesta tiež nie je bezbariérová toaleta, čo pre ľudí s obmedzením pohybu znamená výraznú komplikáciu. Zlepšenie všetkých týchto oblastí by zvýšilo kvalitu života ľudí so zdravotným postihnutím v meste. Mesto by mohlo v spolupráci s ľuďmi so zdravotným postihnutím pravidelne realizovať **mapovanie (bez)bariérovosti v meste**, k takejto aktivite by mali byť prizvaní ľudia s rôznym zdravotným postihnutím a ich rodinní príslušníci, aby sa problémové miesta zmapovali čo najpodrobnejšie. Podľa ľudí so zdravotným postihnutím žijúcich v meste by sa samospráva mala dôslednejšie sústrediť aj na kontrolu bezbariérovosti v stavebných prípadne iných povolovacích konaniach.

Opatrenie 12.2 - Zlepšiť ponuku sociálnych služieb s ohľadom na rôzne kategórie ľudí so zdravotným postihnutím a ich rodín - hoci má mesto vypracovaný Komunitný plán sociálnych služieb, malo by priebežne monitorovať, ktoré sociálne služby by boli v rámci mesta potrebné, aká je využívanosť existujúcich sociálnych služieb, resp. či nie sú v meste kategórie ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré existujúce sociálne služby nepokrývajú. Tento monitoring by mal prebiehať v pravidelných intervaloch a v spolupráci s ľuďmi so zdravotným postihnutím a na základe zistení by sa mesto malo snažiť ponuku služieb upravovať.

Výzva č. 13: Pracovné aktivity pre ľudí so zdravotným postihnutím a ich sebarealizácia

Ľudia so zdravotným postihnutím sú znevýhodnení na trhu práce, v meste chýbajú možnosti zamestnania pre túto skupinu, hoci sú tu viaceré chránené pracoviská. V meste žijú ľudia, ktorým chýba nejaká zmysluplná denná aktivita, v ktorej by sa mohli sebarealizovať.

Opatrenie 13.1 - Hľadať a vytvárať možnosti pre zamestnanie ľudí so zdravotným postihnutím - je možné predpokladať, že nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím majú záujem o zamestnanie na plný úväzok, bolo by vhodné zmapovať, akou formou majú rozličné kategórie ľudí so zdravotným postihnutím záujem sa sebarealizovať. Zatiaľ čo niektorí by si radi našli bežnú prácu, iní by mohli mať záujem skôr o prácu v chránenej dielni, dennom stacionári a podobne. Časť ľudí so zdravotným

postihnutím by možno uvítala aj možnosť dobrovoľníckych aktivít. Mesto by malo aktívne vytvárať tieto možnosti, prípadne sieťovať aktérov v rámci mesta, ktorí by sa mohli podieľať na vytváraní pracovných aktivít pre ľudí so zdravotným postihnutím v meste. Príkladom konkrétnej pracovnej aktivity by mohla byť zberňa šatstva a iných potrieb, ktorá by mohla byť zriadená v spolupráci mesta a Grécko-katolíckej charity. Pri triedení a distribuovaní týchto potrieb by sa mohli uplatniť aj ľudia so zdravotným postihnutím. Ďalšou možnosťou by bolo zriadenie mestského podniku, mestského sociálneho podniku, alebo ďalších chránených dielní. Mesto by mohlo zmapovať aj svoje možnosti v tom, ako napomôcť týmto ľuďom, aby sa uplatnili na bežnom trhu práce.

Opatrenie 13.2 - Ďalšie možné aktivity pre ľudí so zdravotným postihnutím - okrem pracovných aktivít by bolo potrebné vytvárať pre ľudí so zdravotným postihnutím aj ďalšie možnosti pre aktívne trávenie svojho času, či už v rovesníckych alebo rôznych záujmových skupinách. Pomôcť by mohlo aj zriadenie komunitného centra alebo iného bezbariérového priestoru, kde by mohli kvôli rozličným aktivitám dochádzať aj ľudia so zdravotným postihnutím. Mesto by mohlo ďalej podporovať občiansku participáciu ľudí so zdravotným postihnutím, či už v rámci ich občianskych združení, alebo prostredníctvom participatívneho rozpočtu, napríklad tým, že by navýšilo rozpočet o určitú sumu pre projekty zamerané na situáciu ľudí so zdravotným postihnutím.

Výzva č. 14: Komunikácia a informovanosť

Zlepšenie komunikácie medzi rôznymi aktérmi v meste a samotnými ľuďmi so zdravotným postihnutím by pomohlo zlepšiť nielen prístup mesta k tejto skupine ľudí, ale napomohlo by aj riešeniu už spomínaných problémov, ako je (ne)využívanie sociálnych služieb, ponuka sociálnych služieb, dostupnosť priestorov a služieb v rámci mesta, ponuka práce a voľnočasových aktivít, prípadne inej pomoci.

Opatrenie 14.1 - Výmena informácií medzi ľuďmi so zdravotným postihnutím a mestom - pre zlepšenie bezbariérovosti mesta by bolo vhodné, keby mesto na pravidelnej báze komunikovalo s ľuďmi so zdravotným postihnutím a takto zabezpečovalo svoju informovanosť o existujúcich bariérach v meste a skúsenostiach ľudí so zdravotným postihnutím s nimi. Niektoré bariéry nie sú zjavné pre ľudí, ktorí sa pohybujú po meste bez obmedzenia a takisto nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím majú rovnakú skúsenosť s existenciou bariér v meste. Mesto by tiež mohlo intenzívnejšie komunikovať svoje aktivity a ponuku sociálnych služieb, pričom by bolo vhodné, keby pre dosiahnutie vyššej informovanosti použilo kombináciu metód. Môže napríklad informovať prostredníctvom organizácií ľudí so zdravotným postihnutím, avšak nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím sú s týmito organizáciami v kontakte, preto by bolo dobré využívať webstránku mesta, sociálne siete, noviny. Dôležité je však brať do úvahy, že príjemcom informácií by mali byť aj ľudia napríklad so zrakovým alebo sluchovým postihnutím a komunikáciu tomu prispôbiť. Napomôcť by tiež mohla komunikačná platforma navrhovaná v bode 14.2, prípadne by mesto mohlo využiť dobrovoľníkov a spraviť informačnú akciu „od dverí k dverám“, pre ľudí so zdravotným postihnutím (aj seniorov).

Opatrenie 14.2 - Výmena informácií medzi ľuďmi so zdravotným postihnutím navzájom - ľudia so zdravotným postihnutím žijúci v meste a ich rodiny majú rozličné skúsenosti a sú v rozličnej životnej situácii. Ukazuje sa, že by bolo vhodné v rámci mesta vytvoriť platformu, kde by mohli medzi sebou komunikovať a vymieňať si informácie, navzájom sa kontaktovať a pomáhať si. Táto platforma by mohla mať viacero podôb, na jednej strane je možné nadviazať na aktivity organizácií ľudí so

zdravotným postihnutím, ktoré v meste pôsobia, na druhej strane by možno bolo vhodné vytvoriť aj elektronickú komunikačnú platformu, pretože nie všetci majú možnosť osobne sa zúčastňovať stretnutí. Za úvahu by stála podpora takejto komunikačnej platformy v rámci mesta prostredníctvom participatívneho rozpočtu.

Opatrenie 14.3 - Sieťovanie a výmena informácií medzi rôznymi aktérmi - v meste by bolo potrebné prepojiť ľudí, ktorí majú možnosť pomáhať a ľudí, ktorí túto pomoc potrebujú. Pomocou sa pritom myslí nielen materiálna pomoc, ale aj poskytnutie osobnej pomoci, rady, služby, asistencie a podobne. V rámci mesta by bolo vhodné vytvoriť mechanizmus tohto zosieťovania, napríklad v podobe webstránky, niečo v zmysle Ľudia ľuďom vo Svidníku (pozri ludialudom.sk).

SOCIÁLNE ODKÁZANÍ OBYVATELIA A ĽUDIA V KRÍZOVEJ ŽIVOTNEJ SITUÁCII

Téma sociálne odkázaných ľudí, ľudí v hmotnej núdzi a ľudí bez domova, ktorí žijú na okraji spoločnosti je v meste pomerne výrazná. Verejnosť vníma týchto ľudí negatívne, pretože sa často združujú v centre mesta a pôsobia rušivo. Treba však uviesť, že počet týchto ľudí v meste je relatívne nízky (menej ako 10 ľudí, ale počas roka veľmi kolíše). Táto skupina ľudí je pomerne heterogénna, nie sú všetci v rovnakej situácii, niektorí majú kde bývať, občas sa im podarí aj zamestnať, najmä v zahraničí, alebo na sezónne práce. Pomerne častým problémom je, že nemajú zázemie a majú často zdravotné alebo psychické problémy (alkoholizmus). Problémom teda nie je primárne to, že by nemali kde bývať, ale potýkajú sa s problémami, s ktorými by potrebovali pomôcť formou špecializovaného poradenstva alebo sociálnej práce. Konkrétne by bolo potrebné zriadiť denné centrum, kde by bolo možné s nimi pracovať. Pomohla by tiež terénna sociálna práca, ktorá by bola zameraná na monitorovanie situácie a vyhľadávanie týchto ľudí.

V meste tiež žijú ľudia, ktorí sa z rôznych príčin ocitli v krízovej životnej situácii. Časť z nich sú napríklad bývalí klienti Centra pre deti a rodiny (detský domov). Tí z nich, ktorí sa nemajú kam vrátiť, sa môžu uchýliť do dvoch zariadení (Dom sv. Jozefa, Dom sv. Faustíny - Grécko-katolícka charita), ktoré pôsobia v meste, je to pre nich však len dočasné útočisko. Navyiac potrebujú intenzívnu pomoc, aby sa zamestnali, našli si bývanie a začlenili sa do života.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 15: Vytvorenie stratégie mesta v prístupe k ľuďom bez domova a ľuďom v krízovej životnej situácii

Pre riešenie situácie a zefektívnenie pomoci ľuďom, ktorí žijú na okraji spoločnosti, by bolo potrebné, aby si mesto v spolupráci s ďalšími aktérmi (poskytovatelia sociálnych služieb) zadefinovalo prístup k tejto skupine ľudí a vytvorilo stratégiu na najbližšie obdobie. V súčasnosti nejaká forma sociálnej práce a sociálnych služieb v meste je, ale nie je dostatočná. Zdá sa, že nedostatočná je aj komunikácia medzi jednotlivými aktérmi (mesto, sociálni pracovníci, Dom sv. Jozefa, Dom sv. Faustíny, Centrum pre deti a rodiny). Inšpiráciu pre to, ako by mesto mohlo nastaviť prístup k tejto skupine ľudí je možné hľadať napríklad prostredníctvom Grécko-katolíckej charity v Prešove, ale aj ďalších miest.

Opatrenie 15.1 – Vytvorenie stratégie prístupu mesta k ľuďom žijúcim na okraji spoločnosti - vypracovať v nadväznosti na Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb plán prístupu mesta k poskytovaniu pomoci ľuďom žijúcim na okraji spoločnosti. Stratégia mesta v prístupe k tejto skupine obyvateľov by však mala zohľadniť nielen kapacity mesta (finančné a personálne), ale aj skúsenosti a názory poskytovateľov sociálnych služieb a samotných ľudí, ktorí majú byť cieľovou skupinou tejto stratégie.

Opatrenie 15.2 – Zabezpečenie pravidelnej komunikácie medzi rôznymi aktérmi v meste - navrhnuť formu a frekvenciu pravidelnej komunikácie jednotlivých aktérov zapojených do poskytovania pomoci ľuďom, ktorí žijú na okraji spoločnosti, a následne túto komunikáciu aj spustiť.

Výzva č. 16: Dostupnosť sociálnych služieb zameraných na ľudí žijúcich na okraji spoločnosti

Opatrenie 16.1 – Vytvorenie nízkoprahového denného centra - v meste by bolo potrebné vytvoriť priestor, kde by bolo možné pracovať s ľuďmi bez domova, resp. ďalšími ľuďmi, ktorí sa ocitli v krízovej situácii. V rámci tohto centra by bolo potrebné realizovať viaceré činnosti – poskytovať sociálne a špecializované poradenstvo, zabezpečiť možnosť využiť hygienické zariadenie, sústredenie a poskytovanie šatstva, vytvoriť možnosti pre pracovnú činnosť, možnosť prespania, resp. ubytovania. Okrem týchto základných činností sa ukazuje, že ľudia žijúci na okraji spoločnosti majú často aj vážne zdravotné a psychické problémy, takže potrebujú pomoc psychológa alebo psychiatra. Niektorí by potrebovali právne poradenstvo, pretože sú v exekúcii, čo im komplikuje situáciu, pokiaľ sa chcú zamestnať. Tieto služby by mohlo denné centrum sprostredkovať alebo klientov nasmerovať, kde tieto služby nájdú. Pre efektívne fungovanie denného centra by bolo vhodné, keby sa denné centrum nachádzalo v centre, resp. v širšom centre mesta, tam kde sa jeho potenciálni klienti zdržujú.

Opatrenie 16.2 – Posilnenie terénnej sociálnej práce - pre zefektívnenie práce s ľuďmi žijúcimi na okraji spoločnosti by tiež bolo potrebné posilniť sociálnu prácu v teréne a monitorovanie situácie. Tieto aktivity by pomohli zachytiť ďalších ľudí, ktorí sa zdržujú na ulici. Priamo na miestach, kde sa títo ľudia združujú, by bolo potrebné poskytovať nadväzovať s nimi kontakty a poskytovať im informácie pomoc (napr. formou stretnutia pri čaji, ktoré občasne realizuje Grécko-katolícka charita).

Opatrenie 16.3 – Zvýšenie možností zamestnania a pracovnej rehabilitácie ľudí žijúcich na okraji spoločnosti – v spolupráci so zariadeniami poskytujúcimi sociálne služby tejto skupine by sa mesto mohlo zamerať na vytvorenie sociálneho podniku (napríklad aj v spolupráci s aktérmi, ktorí už teraz s touto cieľovou skupinou pracujú), ktorý by týchto ľudí zamestnával a aj takouto formou ich podporoval v snahe pomôcť im zaradiť sa do bežného života.

Výzva č. 17: Aktivity zamerané na informovanie verejnosti

Opatrenie 17.1 – Formovanie verejnej mienky o ľuďoch žijúcich na okraji spoločnosti - vzhľadom na to, že mesto má kompetenciu poskytovať sociálne služby ľuďom bez domova, by bolo potrebné navrhnuť aktivity zamerané na propagovanie a informovanie verejnosti o tom, čo mesto v tejto oblasti robí. Keďže situácia ľudí žijúcich na okraji spoločnosti sa nedá vyriešiť v krátkom čase, je potrebné, aby ostatní obyvatelia mesta poznali situáciu, chápali, že práca s touto cieľovou skupinou je dlhodobá. Potrebné sú teda rôzne aktivity na scitlivovanie verejnosti, napríklad informovaním o pozitívnych aktivitách a pozitívnych príkladoch prostredníctvom médií alebo diskusií na školách, alebo pre celkovú verejnosť (napr. ak sa niekomu, kto predtým žil na ulici podarilo opäť zaradiť do života).

PARTICIPATÍVNA IMPLEMENTÁCIA STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU

Ak si mesto okrem iného kladie za cieľ realizovať politiky a opatrenia tak, aby boli efektívne a aby reagovali na situáciu obyvateľov mesta, malo by sa snažiť o zohľadnenie perspektívy svojich obyvateľov. Zároveň by malo brať do úvahy pestrosť životných situácií a charakteristík ľudí, čo znamená, že na život v meste neexistuje jedna perspektíva všeobecnej verejnosti, ale je to množstvo perspektív, ktoré môžu byť veľmi rozmanité. Na dianie a situáciu v meste sa inak pozerajú seniori, inak mladí ľudia, inak to vnímajú Rómovia či ľudia so zdravotným postihnutím. Tí všetci sú však súčasťou verejnosti, ktorej skúsenosti sú určitou formou expertízy, ktorá by mala byť pre samosprávu dôležitá a ktorú by mala samospráva reflektovať.

Existujúce možnosti participácie, ako napríklad účasť v komisiách, na zasadnutí mestského zastupiteľstva a podobne, sú však príliš formálne a sú pomerne málo využívané, pretože si od obyvateľov vyžadujú značnú aktivitu, osobné nasadenie, komunikačné zručnosti, znalosti o fungovaní samosprávy a existujúcich možnostiach participácie. Latka pre zapojenie obyvateľov prostredníctvom týchto nástrojov je nastavená príliš vysoko pre obyvateľov, ktorí nie sú osobne zaangažovaní na dianie v samospráve, nemajú dostatočné vzdelanie v tom, ako samospráva funguje, nie sú organizovaní tak, aby zastupovali väčšiu skupinu ľudí a možno ani necítia, že sú vítaní a ich názor bude zo strany mesta prijatý.

Ak sa mesto pozrie na svoje zámery, opatrenia alebo politiky očami svojich obyvateľov, môže to mať na situáciu v meste viaceré pozitívne dopady. Na jednej strane môže samospráva upraviť alebo doplniť svoje politiky, tak aby boli adresnejšie pre rôznych obyvateľov. Takto môže predísť tomu, aby sa situácia niektorých skupín neriešila alebo sa riešila neadekvátne, alebo aby nedošlo k rôznym neželaným efektom, dokonca možno konfliktom. Na druhej strane, ak dá samospráva obyvateľom možnosť vyjadriť svoje predstavy, zvyšuje občiansku participáciu ľudí, zlepšuje sa ich pocit prináležania k mestu a ich presvedčenie, že môžu život meste aktívne ovplyvniť. Efektívnejšie politiky a zapojenie obyvateľov do ich prijímania má zároveň zvyšovať mieru ich dôvery v samosprávu.

Hoci je život vo Svidníku pokojný, aj tu existujú medzi obyvateľmi (ne)viditeľné hranice, a témy, ktoré sú potenciálne konfliktné. Mesto by malo systematicky pracovať na zjemňovaní týchto hraníc, aby nedochádzalo k uzatváraniu jednotlivých skupín obyvateľov do seba a aby sa nezvyšoval potenciál pre rôzne tenzie a konflikty. Jednou zo základných možností je vytváranie fyzického, sociálneho a symbolického priestoru pre všetkých obyvateľov tak, aby mohlo prichádzať k vzájomným interakciám a aby mohli vznikať vzájomné vzťahy medzi rôznymi skupinami obyvateľov. Typickým príkladom sú rôzne kultúrne a voľnočasové podujatia, ktoré by však mali byť zorganizované tak, aby sa mohol zapojiť čo najširší okruh ľudí.

Ďalšou možnosťou je cielené zapájanie rôznych skupín obyvateľstva do tvorby politík na úrovni mesta. V tomto prípade môže mesto využiť rôzne metódy zapájania verejnosti tak, že sa zameria nielen na celkovú verejnosť, ale aj na cielené zapájanie znevýhodnených skupín a ich špecifiká (viď Metodika zapájania znevýhodnených skupín do tvorby verejných politík na lokálnej úrovni).

Okrem rôznych metód participácie, ktoré by zabezpečili výmenu informácií medzi mestom a verejnosťou a znevýhodnenými skupinami, môže mesto pristúpiť aj k zriadeniu formálnejších konzultatívnych orgánov, kde budú zastúpení príslušníci znevýhodnených skupín. Mesto sa môže vydať dvoma smermi: buď môže zriadiť poradný orgán mesta pre každú znevýhodnenú skupinu, alebo

jeden poradný orgán, ktorej členmi budú reprezentanti a reprezentantky všetkých znevýhodnených skupín. Výhody a riziká oboch spôsobov sú zhrnuté v nasledujúcej tabuľke.

Poradný orgán mesta pre každú znevýhodnenú skupinu – napr. Rada pre seniorov, Rada pre mladých ľudí, Rada Rómov a pod.	Rada mesta zložená zo zástupcov znevýhodnených skupín
Výhody	Výhody
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Reprezentatívnejšie zastúpenie danej znevýhodnenej skupiny ➤ Priestor pre zapojenie rozmanitých ľudí v rámci danej skupiny ➤ Témy/problémy sa dajú prebrať do väčších podrobností 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zdieľanie rôznych perspektív rôznych ľudí a skupín ➤ Vzájomné inšpirovanie sa a hľadanie riešení ➤ Vznik interakcií a vzťahov medzi skupinami ➤ Spravodlivý prístup zo strany mesta – všetky skupiny sa môžu cítiť rovnako zapojené ➤ Sociálna súdržnosť a „spoločný hlas“ všetkých zapojených skupín
Riziká	Riziká
<ul style="list-style-type: none"> ➤ ako delegovať zástupcov do poradného orgánu? ➤ Mať viac poradných orgánov by bolo viac časovo náročné ➤ Náročné na manažovanie – zvolávanie a organizácia stretnutí, vyhodnotenie stretnutí a pod. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vyšší počet členov, ak majú byť zastúpené všetky znevýhodnené skupiny ➤ Nižšia reprezentatívnosť jednotlivých skupín – ako delegovať jednotlivých zástupcov? ➤ Nie je možné prebrať témy do úplných podrobností

Participácia seniorov

Seniori sú vo Svidníku pomerne dobre organizovaní. Mesto môže postupovať zriadením Rady pre seniorov alebo delegovaním zástupcov seniorov do Rady pre znevýhodnené skupiny. Ďalšou možnosťou sú pravidelné konzultácie mesta so seniorskými organizáciami v meste - vhodným spôsobom a jazykom prezentovať zámery, aktivity, plány mesta, následne zbierať od nich podnety na zlepšenie/zmenu.

Participácia Rómov

Mesto môže zriadiť Radu pre Rómov alebo môžu byť Rómovia žijúci vo Svidníku súčasťou Rady pre znevýhodnené skupiny. Jednou z možností sú aj ad hoc konzultácie, avšak Rómovia nie sú vo Svidníku výraznejšie organizovaní, preto by bolo potrebné zvoliť vhodné miesto a čas, pozvať ľudí napríklad prostredníctvom terénnych sociálnych pracovníkov, zorganizovať stretnutie tam, kde žijú.

Participácia detí a mladých ľudí

Participácia tejto skupiny môže prebiehať prostredníctvom Rady pre mládež alebo zastúpením mladých v Rade pre znevýhodnené skupiny. Mladí ľudia zatiaľ nie sú vo Svidníku formálne organizovaní, preto by bolo zatiaľ vhodné akékoľvek konzultačné stretnutia organizovať prostredníctvom škôl, prípadne by mesto mohlo prizvať niektorých aktívnych mladých.

Participácia Rusínov

V prípade Rusínov sa mesto môže v ich participácii oprieť o ich existujúce združenia a aktívnych obyvateľov, ktorí sa k Rusínom hlásia. Tieto združenia by malo mesto aktívne povzbudzovať, aby sa vyjadrovali k prijímaným politikám. Mesto by s nimi malo konzultovať jednak prijímané opatrenia, ale aj vízie a stratégie do budúcnosti.

Participácia ľudí so zdravotným postihnutím

Ľudia so zdravotným postihnutím by bolo možné zapojiť prostredníctvom samostatnej rady alebo delegovať zástupcov do Rady pre znevýhodnené skupiny. Ľudia so zdravotným postihnutím majú vo Svidníku viaceré organizácie, prostredníctvom ktorých by bolo možné zorganizovať konzultačné stretnutia, avšak v prípade tejto skupiny platí, že je potrebné vytvoriť vhodné podmienky, aby sa ľudia so zdravotným postihnutím zapojiť mohli – treba zvoliť bezbariérové priestory, vhodný čas a formu komunikácie, stretnutia by sa mohli realizovať tam, kde ľudia chodia – denný stacionár, Náš dom a pod.

Participácia ľudí bez domova/ľudí v krízovej situácii

Podobne ako v prípade iných znevýhodnených skupín, mesto môže iniciovať vznik poradného orgánu, ktorého členom by boli aj ľudia žijúcich na okraji spoločnosti, alebo poradného orgánu, kde by boli zástupcovia všetkých znevýhodnených skupín. Účasť ľudí bez domova/ľudí v krízovej situácii by však mala byť facilitovaná ľuďmi, ktorí sprostredkujú s nimi kontakt a ktorým dôverujú (napr. sociálni pracovníci, charita).

MONITOROVANIE IMPLEMENTÁCIE STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN

Implementácia stratégie inklúzie znevýhodnených skupín by mala byť minimálne raz ročne vyhodnotená, pričom proces hodnotenia by mala viesť samospráva, avšak mala by cielene zapojiť reprezentantov znevýhodnených skupín žijúcich v meste.

Hodnotenie participatívnosti implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín

Pri monitorovaní implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín je dôležité venovať pozornosť aj tomu, akým spôsobom boli do nej zapojené samotné cieľové skupiny. Hodnoteniu participatívnosti implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín môže napomôcť, ak si hodnotiteľ vo vzťahu k prijímaniu jednotlivých opatrení zodpovie nasledovné otázky (podľa Plichtová, Šestáková, 2018):

Otázka	áno	nie	Poznámka
--------	-----	-----	----------

Boli identifikované a oslovené s ponukou na zapojenie všetky strany zainteresované na implementácii daného opatrenia?			
Konali sa stretnutia k prijímaniu daného opatrenia v takom čase, aby nikoho z účasti nevylučovali?			
Poskytlo mesto primeranú asistenciu tým, ktorí by sa inak nemohli zúčastniť (napr. hrať cestovné náklady, zabezpečiť starostlivosť o deti a pod.)?			
Používal sa jazyk, ktorý je zrozumiteľný všetkým účastníkom? (potrebné posudzovať aj z hľadiska náročnosti a miery odbornosti)			
Boli pri prijímaní daného opatrenia zastúpené názory a pozície všetkých, ktorých sa opatrenie týka?			
Využilo mesto pri oslovení dotknutých širokú škálu dostupných komunikačných prostriedkov?			
Mal každý zainteresovaný rovnakú šancu vyjadriť sa?			
Bola účasť verejnosti bez bariér?			
Bol facilitátor verejných diskusií nestranný?			
Boli všetky informácie otvorené a dostupné?			
Boli návrhy participujúcich zohľadnené v konečnom rozhodnutí?			
Dostali účastníci prijateľné zdôvodnenie, prečo práve ich návrhy neboli akceptované?			

Metodika zapájania menšinových a znevýhodnených skupín do tvorby verejných politík na lokálnej úrovni

ZDROJE INFORMÁCIÍ

Strategické dokumenty

Akčný plán Programu rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022

Finančný rámec Programu rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022

Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb na roky 2016-2022

Komunitný plán sociálnych služieb na roky 2011-2014

Koncepcia rozvoja školstva do roku 2018

Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022

Vyhodnotenie analýzy požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb a ďalších občanov mesta Svidník

Internetové zdroje

www.svidník.sk

Facebooková skupina „Svidník - otvorene“

(https://www.facebook.com/groups/svidnikotvorene/?ref=br_rs)

Literatúra:

Plichtová, J., Šestáková, A. (2018). Analytický rámec pre plánovanie a hodnotenie projektov verejnej participácie. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (nepublikované)

Haken, R. a kol. (2016). Metodika participace aneb jak zapojit občany do rozhodování. Praha: Agora CE.